

RECENZIE

K Ó N Y A, P.: *PREŠOV, BARDEJOV A SABINOV POČAS PROTIREFORMÁCIE A PROTIHABSBURSKÝCH POVSTANÍ (1670 – 1711)*. Prešov, Acta Collegii Evangelici Prešoviensis VI 2000, 225 s.

Kým výskum politických dejín 17. a začiatku 18. storočia zostával v minulosti v tieni záujmu slovenskej historiografie a podstatnejšie sondy boli urobené iba v oblasti hospodársko-sociálnych dejín, dnes treba s potešením kvitovať, že sme svedkami oživenia záujmu o toto rozporuplné dejinné obdobie. Okrem viacerých vedeckých štúdií, ktoré vyšli v posledných rokoch, dizertačnej práce PhDr. I. Mrvu a kratších článkov prevažne populárnovednej povahy je toho dôkazom aj recenzovaná práca P. Kónya, ktorá vyšla v edícii ACEP za podpory Biskupského úradu Východného dištriktu evanjelickej cirkvi a. v.

Autor si vytýčil za cieľ popísať a zhodnotiť vývin troch východoslovenských kráľovských miest – Prešova, Bardejova a Sabinova, ktoré v skúmanom období boli dôležitou vojenskou a hospodárskou bázou protihabsburského odboja. Zameral sa predovšetkým na politické, vojenské, vojenskopolitické udalosti, na príčiny, ktoré obyvateľov týchto miest priviedli na stranu protihabsburskej opozície, na odraz vojenských udalostí, na ich hospodárske a politické postavenie, na vývin konfesijných a kultúrnych pomerov, pričom nevynecháva zo svojho zorného uhla ani demografické a národnostné špecifiká. Teda vcelku široký a veľmi vítaný diapazón záujmu. Samozrejme, vo svojom bádaní ho limitovali prístupnosť, zachovalosť a spracovanosť archívneho materiálu, takže naznačené spektrum bádateľského záujmu nie je pri všetkých troch mestách úplne totožné (k tomu pristupuje aj spracovanosť v odbornej literatúre), a teda nie všade umožňuje, ako to autor sám v úvode píše, komparáciu porovnateľných charakteristík vývoja skúmaných troch miest. Už v úvode by som však chcel konštatovať, že vytýčené ciele autor splnil a podľa povahy a dostupnosti archívnych prameňov prináša množstvo doteraz nepublikovaných faktografických údajov, čísel a postrehov, ktoré v nejednom smere rozširujú naše poznatky. Ak sa v budúcnosti doplnia a doložia aj z iných lokalít, resp. ak sa v podobnom výskume bude na Slovensku pokračovať, môžu viesť k prehodnoteniu aj niektorých všeobecnejších záverov staršej maďarskej, ale aj slovenskej historickej produkcie.

Po úvode, v ktorom PhDr. Kónya načrtáva ciele samotnej práce, a po rozbere odbornej literatúry a prameňov člení vlastnú obsahovú náplň na štyri kapitoly, na viacero chronologicky členených podkapitol a na záver, v ktorom zhrňuje výsledky svojho bádania. Práca je vybavená chronologickým prehľadom udalostí, zoznamom použitých prameňov a literatúry, ako aj nemeckým resumé. Textovú časť vhodne dopĺňa citlivo volený výber dobových vyobrazení, rytín a reprodukcii niektorých písomných dokumentov.

Z metodického hľadiska bolo možné k spracovaniu danej témy pristupovať viacerými spôsobmi. Autor zvolil vcelku optimálnu metódu kombinovania chronologicky usporiadaných dejinných výsekov skúmaného obdobia a v rámci nich menších, opäť chronologicky alebo tematicky ucelených častí. Tým dosiahol možnosť podrobného výkladu a vzájomného porovnania troch skúmaných miest v relatívne krátkych časových úsekoch. Táto voľba ho však zároveň nútila aj do určitého opakovania a atomizácie výkladu, čo z hľadiska faktografie a vecnosti nie je na škodu, ale zároveň niekedy predsa len narušuje ucelenejší pohľad na niektoré oblasti autorovho záujmu v širšom rozpätí štyridsiatich rokov (napr. vývoj pevnostného systému skúmaných miest, výhody a nevýhody ich geografickej polohy a pod.).

Práca sa heuristicky opiera o širokú bázu publikovaných prameňov, memoárovej a odbornej literatúry slovenskej i maďarskej proveniencie, ale predovšetkým o materiály archívnej povahy, získané vlastným výskumom v príslušných okresných archívoch, v Oblastnom archíve v Prešove, vo viacerých slovenských cirkevných archívoch a zo zahraničných archívov v Maďarskom krajinskom archíve, vo viedenskom Staatsarchive, v Krajinskom evanjelicom archíve v Budapešti a v rukopisných zbierkach Séchenyiho knižnice v Budapešti. Tu by som rád autora upozornil na vcelku zaujímavú zbierku k povstaniu Františka II. Rákociho, pozostávajúcu sčasti z pôvodných písomností, sčasti z kópií originálov najmä vojenskopolitickej povahy vo Vojenskohistorickom archíve v Budapešti, ako aj na zbierku písomností (prístupné sú iba v podobe mikrofilmov a mikrofišov) tematicky zameraných na protiturecké boje v rokoch 1500 – 1789. Boli sem predisponované na základe archívnej dohody z roku 1926 z viedenského Kriegsarchivu (Alte Feldakten). Využitie týchto zbierok by v budúcnosti mohlo rozšíriť skúmanú tému predovšetkým

o vojenské otázky (zaujímavé sú najmä nariadenia panovníka i Rákociho, hlásenia veliteľov do Viedne, vzájomná korešpondencia kapitánov pevností a hradov, spravodajské hlásenia a pod.).

Autor prijateľným spôsobom skĺbil všeobecnejšie časti práce, opierajúce sa najmä o odbornú literatúru (A. Várkonyiová, B. Köpeczi), s kapitolami o vývoji Prešova, Bardejova a Sabinova, spracovanými predovšetkým na základe výskumu v archívoch. Je samozrejmé, že vo všeobecných vstupoch, ktoré sú vzhľadom na voľbu témy rozsahom silne obmedzené, nemohol plne vystihnúť všetky komponenty ovplyvňujúce vývoj situácie v tomto teritóriu od roku 1670 do roku 1711 a bol nútený tieto syntetizujúce časti zhutňovať. Predovšetkým k týmto častiam práce by som však mal určitú pripomienku v tom zmysle, že autor sa podľa môjho náhľadu až príliš opiera o práce vyššie uvedených historikov (ide predovšetkým o diela pre využitie v pedagogickej praxi) a nevyužil práce napr. L. Nagya, I. Bánkútiho, L. Benczédiho, I. Czígány, I. N. Kisa a ďalších autorov z mladšej generácie maďarských historikov (v tomto smere sú zaujímavé články aj v starších čísloch Hadtörténelmi Közlemények), čo by mu bolo umožnilo udalosti vykresliť predsa len na širšom pozadí. Aj keď sa výskumu menovaných odborníkov venujú predovšetkým vojenským dejinám, mohli obohatiť skúmanú tému z hľadiska fakticity, čiastkových záverov, ale vniestť tu a tam nové pohľady aj do procesu ideového cibrenia stavovských povstaní. V tomto smere sme svedkami stále živého procesu trfbenia názorov z rôznych uhlov pohľadu najmä na Tököliho povstanie, ktorý zrejme tak rýchlo ukončený nebude. Určitá variabilita, ktorá je v posledných rokoch badateľná najmä v maďarskej historickej literatúre a ktorá v mnohých smeroch potvrdzuje alebo sa blíži k záverom, ku ktorým v dielčích štúdiách dospela aj staršia slovenská historiografia (J. Blaškovič, P. Horváth, V. Kopčan, J. Vlachovič, M. Suchý, A. Špiesz, J. Vozár, M. Kohútová, I. Mrva, V. Dangl a ďalší), je ďalším dôkazom oživenia záujmu o toto rozporuplné a kruté obdobie, a považujem ju za prospešnú.

Čisto na margo týchto úvah si dovoľím uviesť, že v maďarskej historickej tvorbe sa dodnes ešte miestami stretávame s určitou tendenciou „zahŕňovania“ dôsledkov kuruckého vyčinenia a ich dopadu najmä na najnižšie vrstvy obyvateľstva (samozrejme v rôznych oblastiach tieto dopady boli rôzne), bagatelizovania osobných ambícií ich vodcov, podceňovania možných dôsledkov previazanosti Tököliho povstania na tureckú expanziu, niekedy aj nevyváženého zdôrazňovania viny Habsburgovcov na rozšírení tureckej moci v Uhorsku bez podrobnejšieho rozboru vojenskopolitických, hospodárskych a finančných možností Viedne, ale predovšetkým postoja, vojenskej pripravenosti a ochoty uhorskej šľachty výraznejšie prispieť na boj proti Turkom a pod. Nesmieme zabúdať ani na ideu vytvorenia vlastnej uhorskej armády, ktorá v magnátskych kruhoch získavala priestor najmä po Vašvárskom mieri, bola svojiským prejavom idey natio hungarica, s nebezpečnými možnými vojenskopolitickými dôsledkami atď. Na druhej strane sa nie vždy v tejto literatúre doceňujú tie prvky centrálnej moci, ktoré podporovali mechanizmus vnútorného fungovania štátu, jeho hospodárskych, obchodných aktivít a dopadu na najnižšie vrstvy obyvateľstva a pod. Tieto skutočnosti uvádzam preto, aby som zvýraznil zložitosť výskumu danej problematiky a potrebu neustáleho preverovania konklúzií odbornej literatúry a nových výskumov, ako aj ich aplikovania v danom geografickom priestore.

Mal by som niekoľko pripomienok aj k čiastkovým otázkam.

Vo svojej práci P. Kónya dôsledne používa pojem „katolizácia“ namiesto v literatúre bežne užívaných termínov „rekatolizácia“, prípadne „katolícka reforma“ (podrobnejšie Chalupecký, I.: Protireformácia alebo rekatolizácia? In: Historické štúdie, 40, 1999, s. 131 – 140). Azda by bolo dobré túto voľbu aspoň v poznámkach vysvetliť.

Škoda, že autor nevyčísľuje „mohutnú delostreleckú výzbroj“ Prešova, ktorá, ako správne uvádza, bola porovnateľná s Košicami či s Veľkým Varadínom, a to o to viac, že pevnostný systém a výzbroj Prešova boli jednou z hlavných príčin vojenského záujmu o mesto oboch súperiacich strán (str. 22).

Neviem, do akej miery mal autor prístup k archívnym materiálom, ktoré by umožňovali bližšie špecifikovať jednotlivé vrstvy mestského obyvateľstva. Pokiaľ by takéto materiály mal k dispozícii, resp. takéto doklady sa dajú nájsť, alebo by o nich vedel, v budúcnosti by bolo dobré príslušné kapitoly o ne doplniť.

K častiam opisujúcim výčiny kurucov považujem za potrebné poznamenať, že zásahy kurucov spočiatku síce smerovali predovšetkým proti Leopoldovým prívržencom a katolíkom, na rôznych miestach sa však často menili na pustošivé nájazdy a honbu za korisťou (opäť v rôznych oblastiach je možné badať rozdiely). Kuruci sa časom transformovali do svojského vojenského stavu, ktorý prakticky žil stále v zbrani, vojenčenie sa pre nich stávalo „povolaním“ a ideové postuláty hlásané ich vodcami pre veľkú časť z nich veľa neznamenali. (Podrobnejšie k tomu Dangl, V. – Kopčan, V.: Vojenské dejiny Slovenska /1526 – 1711/, zv. II. Bratislava 1995, s. 167 – 170, 190 – 196).

Ku kapitolám zaoberajúcim sa Tököliho povstaním by som rád opäť poznamenal a zdôraznil, že Tököliho nadväznosť na zahraničie a špeciálne na Turecko bola síce značne zložitá, zostáva však faktom, že nestabilita pomerov v krajine, o ktorú sa Tököli veľkou mierou zaslúžil, podporila rozhodnutie Porty zasiahnuť v Uhorsku. Dôsledky tohto rozhodnutia sú teda aj dôsledkami Tököliho politiky.

Uvedené číslo viac ako dvestotisícovej tureckej armády, ktorá by tiahla smerom k Viedni, je silne nadradené (s. 77). Vojenský historik L. Nagy odhaduje na 230 000 mužov celkový turecký vojenský potenciál. Odborníci sa zhodujú na tom, že bojaschopné sily, ktoré tiahli proti Leopoldovi, neprekročili počet 60 – 70 tisíc mužov (Barker, Th. M.; Eickhoff, E. I.; Kopčan, V.).

Nemyslím si, že pohyby odporu v juhozemplínskej Tokajskej oblasti roku 1697 armáda už nedokázala pacifikovať (s. 128). Skôr tu zo strany vyšších vojenských zložiek išlo o silné podcenenie možných vojenských dôsledkov a sily tohto hnutia. S takýmto prístupom zo strany žoldnierskych veliteľov sa inak stretávame v tomto období, ale už aj skôr, veľmi často.

Pri hodnotení príčin vzniku Rákociho povstania a vôbec v kapitole o povstaní Františka II. Rákociho by nebolo na škodu zvýrazniť jeho odlišnosť od Tököliho povstania a skutočnosť, že latentná profiteudálna nálada v Rákociho vojsku prežívala až do konca povstania. Pretrvával tu aj rozpor medzi šľachtou a Rákocim, medzi šľachtou, ktorá sa usilovala vo vojsku a v povstaní získať dominantné postavenie a poľným kuruckým vojskom, čo vodca povstania využíval aj voči neposlušným príslušníkom privilegiovaných vrstiev.

Záverom by som rád zdôraznil, že nábehy na určité „ospravedlnenie“ excesov povstaleckých vojsk zdôrazňovaním vydávania ochranných listov zo strany ich veliteľov nie sú dost' presvedčivé. Ochranných listov a zákazov násilností Rákoci, Berčení a ďalší velitelia povstalcov vydávali desiatky. Problém bol v tom, že sa veľmi často nedodržovali a boli kryté nižšími stupňami velenia alebo zastrávaním. Často sledovali čisto koristnícke záujmy.

Pri uvádzaní vojenských hodností treba postupovať veľmi opatrne. V prameňoch sa často vyskytujú nepresnosti. Podľa mojich zistení napr. Viard mal hodnosť plukovníka a nie generála, ako autor uvádza. Napriek týmto čiastkovým pripomienkam P. Kónya, ktorý už v minulosti vo viacerých vedeckých štúdiách dokázal svoju odbornú erudovanosť, publikoval koncepčne i obsahovo vyzretú prácu, napísanú kultivovaným štýlom, v ktorej dokázal vzájomným kombinovaním analytických a syntetických metód vymodelovať plastický obraz ekonomického, politického, náboženského a čiastočne aj konfesijného, demografického a kultúrneho vývinu troch východoslovenských slobodných kráľovských miest Prešova, Bardejova a Sabinova v období ohraničenom rokmi 1670 – 1711. Aj keď sa venuje teritoriálne relatívne zúženému priestoru, výrazne posúva naše poznatky o danom období a o priebehu a dôsledkoch protihabsburských hnutí a stavovských povstaní druhej polovice 17. a začiatku 18. storočia aj zo širšieho spektra pohľadu. Domnievam sa, že v tomto smere môže byť príkladom a výzvou aj pre ďalšie bádateľské úsilie, ktoré by v konečnom dôsledku smerovalo k originálnej syntéze o živote miest a o protihabsburských stavovských povstaniach na území Slovenska.

Vojtech Dangl

IRVING, D.: *GOEBBELS. PÁN MYŠLENEK TŘETÍ ŘÍŠE.* Brno, Nakladatelství Books 1998, 884 s.

D. Irving, známy anglický historik, autor mnohých prác z dejín nacistického Nemecka „mal to nesmierne šťastie byť prvou a zatiaľ i jedinou osobou, ktorá otvorila kompletný na mikrofiše uložený záznam Goebbelsových súkromných denníkov a písomností z rokov 1923 až 1945“. Toto konštatovanie autora prakticky najvýstižnejšie charakterizuje pramennú bázu, na ktorej postavil svoje videnie a hodnotenie „génia zla“ tretej ríše, aj keď, prirodzene, výskum archívnych dokumentov je omnoho širší a komplexnejší.

Irvingova analýza života, činnosti a politického vývoja J. Goebbelsa predstavuje nevšedný, dokumentačne precízny obraz o tom, čoho je schopná a aký obrovský vplyv má „propaganda“ v podmienkach totalitného režimu. Je súčasne svedectvom o ľudskom zlyhaní, zvrátenosti nacistických vodcov, ktorí konali a postupovali s plným vedomím, že páchajú zlo, porušujú morálne princípy a ich jediná záchrana spočívala v „konečnom výtazstve“.

D. Irving chápe a hodnotí J. Goebbelsa na pozadí celkového vývoja Nemecka, resp. nacistického Nemecka a sústreďuje sa na objasnenie jeho činnosti, úlohy v známych zlomových etapách politického

diania. Poznanie intímnych, osobných postojov gauleitera, ministra atď. tretej ríše dovoľuje mu vysloviť, ale hlavne dokumentovať mnohé nové pohľady na kľúčové problémy vnútropolitického diania v tretej ríši a na vývoj medzinárodných problémov.

Z „veľkých“ tém 20. storočia je zaujímavý jeho názor, sprostredkovaný cez denníkové záznamy o „veľkej lži“, t. j. o spôsobe interpretácie podpálenia ríšskeho snemu 27. 2. 1933 ako pripravovanej nacistickej provokácii, rovnako ako o fáme, že ho pripravila a organizovala Komunistická strana Nemecka. Je mnoho ďalších problémov, na ktoré osobné zápisky J. Goebbelsa prinášajú nové alebo precíznejšie pohľady. Medzi také z hľadiska záujmu slovenskej historiografie patria Mníchov a rozbitie Česko-slovenska v marci 1939.

A. Hitler pripísal najväčšiu zásluhu na „nekrvavom víťazstve nad Československom v roku 1938“ J. Goebbelsovi. Využitie časti denníkov ukazuje na úlohu a význam propagandy v celom procese československej krízy, potvrdzujú, že nacistickému Nemecku nešlo o riešenie postavenia nemeckej menšiny, ale o likvidáciu ČSR „vojenským zásahom“, pretože akákoľvek ďalšia agresia nacistov v Európe bola podmienená likvidáciou ozbrojenej moci ČSR. Jednoznačne to potvrdzuje J. Goebels 30. 9. 1939: „Za daných okolností nie sme schopní realizovať náš hlavný plán – zmocniť sa celého Československa“ (s. 371).¹ A. Hitler až do 28. 9. 1938 chcel celý problém riešiť mocenským použitím sily a zrejme aj pod rozhodujúcim vplyvom J. Goebbelsa sa v tento deň rozhodol pre medzinárodnú konferenciu (s. 370). D. Irving v tejto časti práce prostredníctvom pohľadu ríšskeho ministra bližšie ozrejmuje zákulisie celej krízy, „hru nervov“, nacistické vydieranie, ústupčivosť západných veľmocí, vymýšľanie neexistujúcich incidentov a pod.

Nepublikované denníky J. Goebbelsa ďalej potvrdzujú – to, čo prinášajú aj pamäti iných politikov –,² že A. Hitler nezmenil po Mníchove svoje rozhodnutie „zničiť celé Česko-Slovensko“³ Likvidácia ČSR ostávala naďalej jeho bezprostredným cieľom, pričom realizácia konkrétneho postupu sa musela prispôbiť novo vzniknutej situácii a podmienkam. Išlo o tajnú akciu, o ktorej sa J. Goebels, v tom čase nachádzajúci sa v nemilosti A. Hitlera, dozvedel až 1. 2. 1939, keď v denníku konštatoval: „Sú na rade opäť Česi“ (s. 401). Denníky ríšskeho ministra potvrdzujú, že informácie o pripravovanej likvidácii ČSR dostával len obmedzený okruh ľudí a aj to len postupne.

Mimoriadnu hodnotu majú nepublikované denníky z hľadiska konkrétnej realizácie nacistickej agresie. Potvrdzujú, že Berlín pripravoval konfrontačný „revolučný“ priebeh akcie, ktorý mal začať vyhlásením samostatnosti Slovenska, následnou ochranou zo strany ríše proti českému zásahu, obsadením Podkarpatskej Rusi Maďarskom a okupáciou českých krajín. V tomto kontexte prišiel A. Hitlerovi neobyčajne vhod Homolov puč, ktorý dal impulz ku konkrétnemu začatiu likvidácie ČSR. Dňa 10. 3. 1939 (iné pramene uvádzajú 6. resp. 8. 3. 1939) padlo, podľa J. Goebbelsa, rozhodnutie „vpadnúť pätnásteho do Čiech“ (s. 402). Zdalo sa, že vojenský zásah ústrednej vlády na Slovensku utvára veľmi priaznivé podmienky na to, aby Nemecko mohlo vtrhnúť do republiky v záujme obrany práva Slovákov proti zároku ústrednej vlády, proti „českému teroru“. Predpokladom muselo byť vyhlásenie samostatného štátu a pozvanie nacistov od kompetentných činiteľov v Bratislave. Situácia na Slovensku sa však stabilizovala v priebehu 11. 3. 1939, pretože po uväznení hlavných predstaviteľov HG nebolo v Bratislave okrem spievajúcej, pochodujúcej a demonštrujúcej akademickej gardy vedenej J. M. Kirschbaumom aktívnej sily, ktorá by utvárala „revolučnú“ situáciu a akceptovala a podporovala nacistickú predstavu vyhlásenia samostatnosti, ako ju vehementne presadzoval F. Ďurčanský z Viedne. Potvrdzuje to aj záznam J. Goebbelsa, ktorý sa sťažuje na pokoj v Bratislave, a dodáva: „Pokus o zapojenie našich SS uspel len čiastočne. Vypadá to ako by Slovensko s nami už nehralo“ (s. 402).

V Berlíne sa situácia stala dramatickou 12. 3. 1939, keď nevyšla akcia s K. Sidorom. Potom, ako nový ministerský predseda autonómnej vlády odmietol vyhlásiť samostatný štát, sa narušila celá dlhší čas pripravovaná koncepcia agresie. Potvrdzuje to denník J. Goebbelsa, keď sa autor sťažuje: „Len keby sme

¹V kontexte s názormi tlmočenými D. Irvingom je zaujímavé tvrdenie: „Dnes nijaký seriózný historik nepochybuje, že jednou z hlavných príčin Mníchova bola 20-ročná neschopnosť a neochota č-s vlády vyriešiť národnostný problém.“ VNUK, F.: Národnostný problém v Česko-Slovensku v rokoch 1935 – 1936. In: Historický zborník 8, (1998) Matica slovenská, Martin 1998, s. 79, pozn.

²KORD, E.: Vahn und Wirklichkeit. Stuttgart 1948, s. 1937; GROSCURTH, H.: Tagebücher eines Abwehr Offizier 1938 – 1940, Stuttgart 1970, s. 133 a pod.

³J. M. Kirschbaum tvrdí: „Takže koncom roka 1938, keď Č-SR a jej ďalšia existencia bola ani nie tak otázkou Čechov ako otázkou veľmocí a najmä otázkou Nemecka, predstavitelia Nemeckej ríše boli za ďalšie zachovanie Česko-Slovenska.“ KIRSCHBAUM, J. M.: Jozef Tiso a vznik slovenského štátu. In: Pokus o politický a osobný profil Jozefa Tisu, Bratislava 1992, s. 115.

mali povolenie, t. j. žiadosť o pomoc alebo vojenskú intervenciu. Všetko by sa nesmierne zjednodušilo“ (s. 403). Konfrontačný, „revolučný“ prístup sa nepodarilo realizovať, pretože v Bratislave nebolo kompetentného politika, ktorý by vyhlásil samostatnosť a požiadal o pomoc a o ochranu nacistické Nemecko. Prakticky tajné služby a ani nacistickí predstavitelia z Viedne nedokázali na Slovensku utvoriť podmienky pre prvú fázu rozbitia ČSR, tak ako si to v Berlíne naplánovali a predstavovali. Východisko sa videlo a našlo v pozvaní J. Tisa do Berlína.

Bez ohľadu na priebeh návštevy J. Tisa v ríši, podstatné bolo, že v dňoch 13. až 14. 3. 1939 nacisti zmenili prístup k realizácii svojho cieľa. Opustili konfrontačný „revolučný“ postup a akceptovali „legálny“ spôsob. J. Goebbels si o výsledku návštevy J. Tisa poznamenal: „Žiadna revolúcia, všetko musí byť ústavné a s odkrytými kartami. Nie že by sme od neho (J. Tisa) mnoho očakávali. Ale na tom teraz nezáleží“ (s. 404).

Počas návštevy J. Tisa v Berlíne takto došlo ku kompromisnému riešeniu, čo v konečnom dôsledku vyhovovalo obom stranám. J. Tiso, ktorý presadzoval koncepciu legálneho postupu pri evolučnej príprave štátu, odmietol preto jeho vyhlásenie z Berlína, akceptoval však podmienku, že k utvoreniu samostatnosti dôjde „blitzschnell“, ako aj, čo bolo podstatné, budúcu ochrannú zmluvu. Nacisti naopak opustili „revolučné“ riešenie situácie, súhlasili s vyhlásením štátu v Sneme Slovenskej krajiny, hoci o takejto eventualite nikdy predtým neuvažovali, a dali celej akcii legálny nádych. V podstate mohli pred svetom prezentovať súhlas vládnuccich elít s existujúcim postupom, pretože vyhlásenie štátu uskutočnil Snem Slovenskej krajiny a prezident E. Hácha na druhý deň podpísal v Berlíne prehlásenie, v ktorom „kládol osud českého národa a krajiny s plnou dôverou do rúk vodcu nemeckej ríše“. Nebolo v tomto kontexte dôležité, za akých okolností sa likvidácia Česko-Slovenska uskutočnila, ale svetovej verejnosti sa mohla celá záležitosť prezentovať ako legálny postup. Z hľadiska nacistického Nemecka išlo o výhodnejší spôsob, pretože mu umožňoval účinnejšie zdôvodnenie, ospravedlnenie a zastieranie agresívneho činu. Potvrďuje to opäť J. Goebbels, ktorý 13. 3. 1939 po návšteve J. Tisa v Berlíne a po akceptovaní „legálneho“ postupu si v denníku zaznamenal: „Skoro tomu ani nemôžem uveriť, ide to snáď až príliš hladko“ (404). V celom tomto kontexte D. Irving na základe hodnotenia udalostí J. Goebbelsovým prispieva k upresňujúcemu pohľadu na priebeh udalostí marcových dní a na zmenu spôsobu likvidácie Česko-Slovenska.

V kontexte prípravy a realizácie nacistickej agresie je zaujímavý tiež propagandistický prístup k celej akcii. Snaha podľa možnosti do poslednej chvíle utajiť nacistický zámer ovplyvňovala dávkovanie tlače potrebnými informáciami. J. Goebbels rozhodoval, kedy sa mala celá akcia „spustiť“, pričom sa opakoval scenár a postup, ktorý sa uplatil počas Mníchova. Aj v týchto konkrétnych akciách D. Irving dokumentuje neobyčajnú schopnosť ríšskeho ministra zvládnuť propagandistickú mašinériu v záujme realizácie nacistických plánov. Je však objektívnu skutočnosťou, že takýto spôsob a postup mohol J. Goebbels uplatniť len v podmienkach totalitného režimu, pri absencii akejkolvek opozitúry.

Práca D. Irvinga o J. Goebbelsovi je predovšetkým dôkazom o sile a vplyve propagandy a propagandistického pôsobenia na verejnosť. Vyzdvihli sme z tohto procesu časť, predovšetkým z toho dôvodu, že sa týka Slovenska, resp. Česko-Slovenska, ale prínos práce renomovaného autora je oveľa širší, jeho záber je rozsiahly, ponúka pohľad do mnohých oblastí činnosti ríše, ale aj do intímneho života ríšskeho ministra. Sú to dejiny vzrastu sily, „ale aj strašného pádu nacizmu, ohavných metód, ktoré používal, je to dôkaz o rýchlosti skorumpovaní J. Goebbelsa, ale aj ďalších nacistických pohlavárov po uchopení moci, o mocenských zápasoch vedúcich predstaviteľoch ríše, o vzťahoch J. Goebbelsa k Líde Baarovej a k ženám vôbec, o vplyve týchto vzťahov na politiku a o mnohých ďalších problémoch. Navyše práca je napísaná pútavým štýlom, dokumentuje šírku vedomostí autora a jeho schopnosť vidieť a hodnotiť udalosti a fakty v širšom vnútropolitickom a aj medzinárodnom kontexte. Pretože ide o takýto široký záber, štúdium tejto práce si vyžaduje od čitateľa už určitú sumu vedomostí, aby pochopil a plne porozumel predkladanému dielu.

Valerián Bystrický

S V O B O D A, G.: *ARMÁDNÍ GENERÁL SERGĚJ JAN INGR (1894 – 1956)*. Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, Praha 1998, 141 s.

Súčasťou poznávania dejín národov je okrem iného aj dostatočný prístup k informáciám o osobnostiach, ktoré sa na ich formovaní významným spôsobom podieľali. Spracovanie ľudských osudov je pre-

to dôležitou súčasťou práce historikov. Ak sa v knižnej produkcii objaví nový titul s týmto zameraním, mal by teda, pokiaľ je to možné, spĺňať náročné kritériá o. i. odbornosti, objektívnosti a komplexnosti. Súčasne by však mal prinášať pohľad na človeka, nielen na historickú veličinu.

Vydaním recenzovanej publikácie sa české ministerstvo obrany v uvedenom duchu určite neprezentovalo. To je potrebné konštatovať hneď na začiatku. Zaľudňovanie odosobnenej histórie sa môže aspoň čiastočne dať, ak sú rešpektované dobové súvislosti, historické fakty a súčasne ľudská a osobnostná stránka historickej postavy. Ingrov životopisec však nenapísal to, čo si v úvode predstavoval arm. gen. Karel Pezl – totiž **príbeh** občana a vojaka. To by zrejme musela vzniknúť iná kniha.

Aj príbeh, ak nie je založený na fikcii, musí citiť faktografiu. Tú však autor nezvládol. K písaniu životného príbehu patrí pochopenie dobovej terminológie, ktoré tu však nie je na dostatočnej úrovni. Vierochné údaje sa v takomto druhu literatúry musia opierať o dokumenty a literatúru a tiež je potrebné ich uvádzať ako prameňnú základňu. To však autor evidentne neuznáva. Na jednej strane vôbec nepovažuje za potrebné uvádzať citácie, odlišným typom písma a formátu navodzuje dojem, akoby jeho vlastné slová boli prebraté z dokumentov (a ak naopak ide o citácie, potom by už aj jednoduchá slušnosť vyžadovala uviesť prameň!), na druhej strane ignoruje (alebo o nich nevie?) pramene ako sú zápisy z vojenských porád u prezidenta republiky (na ktorých sa rokovalo o zásadných problémoch československej zahraničnej armády), Ingrove príhovory v českom vysielaní BBC, dokumenty uložené v bývalom Archíve ÚV KSČ atď. G. Svoboda tak viac prezentuje vlastné „zúžené“ videnie problematiky a tomu zodpovedajúcu interpretáciu. Podobne „okresaný“ je aj pohľad na človeka Ingra. Suché konštatovania jeho vynikajúcich vlastností nevzbudzujú praveľa dôvery v jeho normálnu ľudskosť, zmienky o svadbe a potomkoch by si žiadali doplnenie o osudy celej rodiny. Veď Ingrov odchod do druhého odboja znamenal vyšetrovanie jeho matky gestapom, väznenie staršieho brata, smrť mladšieho brata v Osvienčime, internáciu švagrinej v Svatobořiciach a neskoršie väznenie v Osvienčime a v Ravensbrücku, uväznenie sestry, ktorá bola len „vdáka“ chorobe prepustená. To predsa veľmi tesne súviselo s ľudskou stránkou historickej osobnosti a dost' dobre to nie je možné obísť! Bez takéhoto komplexného prístupu sa biografía stáva viac propagandistickou záležitosťou ako mnohotvárnym príbehom. Ak tento pohľad doplníme o nedostatky redakčnej práce, o nezmyselne zostavený odkaz na „pramene a literatúru“, ktorý sa úplnou absenciou základných údajov (miesto uloženia archívov, rok a miesto vydania údajne citovanej publikácie – namiesto nich uvádza akademické tituly autorov publikácií! – a pod.) dostáva do úbohej polohy zosmešňovania „remesla“ historika, dostaneme asi pomerne presný obraz odbornosti prístupu autora aj redakcie.

Kniha má 13 kapitol. Prvá, uvedená citátom z Ingrovej rezignácie z 3. 3. 1948, má iba jednu stránku – ale zato „skvelú“: v jedinom odseku z celkovo troch je asi desať výrazov čerpajúcich akoby z „najlepších“ tradícií začiatku 50. rokov, napr. **nenávisť**, **pomsta**, **skorumpovaný**, **lož**, **ohováranie** etc. Odsúdenie doby z pera historika to určite nie je – ten by asi takýmto úvodom osobnosť gen. Ingra nede-honestoval. Rozsah príspevku, recenzie však stačí na dve vecné chyby: v údají o odňatí hodnosti armádného generála chýba datovanie, pričom to nebolo iba jednorazové rozhodnutie. Dr. Beneš nebol prezidentom čs. zahraničnej vlády – tá mala svojho predsedu, Msgr. Jana Šrámka. Autor tu jednoducho prebral často používaný nešvár (s. 4).

Až druhá kapitola – *Moravský Slovák* – má vecný charakter. Obracia sa ku koreňom Ingrovho rodu, ktoré tuší v švédskom predkovi z čias tridsaťročnej vojny, pokračuje cez maturitu, vojenskú službu a kadetku jednoročného dobrovoľníka k frontovému nasadeniu na ruskom fronte, zajatiu a nástupu k československému vojsku (vrátane účasti na bojoch v rámci srbskej dobrovoľníckej divízie v Rumunsku). V kapitole sú pomerne rozsiahle vysvetľujúce exkurzy, pričom pri objasňovaní situácie na ruskom fronte by sa žiadala zmienka o tom, že sa bojovalo na Slovensku („předhůří slovenských Karpat“ zodpovedá skôr poľskej strane). Zbytočne je tu použitý terminus technicus „císařsko-královská armáda“ (s. 6, 7), keďže existuje jednoznačné označenie **rakúsko-uhorská armáda**. Na s. 8 by malo byť kompletné datovanie „Prohlášení Českého komitétu zahraničního“ 14. novembra 1915. Na s. 9 chýbajú pre orientáciu čitateľa krstné mená, keď už kniha nemá poznámkový aparát a register – Klecandovcov bolo v prvom odboji niekoľko.

Tretia kapitola – *Československý legionár* – pokračuje Ingrovým vstupom do čs. zahraničného vojska (v decembri 1916 po uvoľnení zo srbskej divízie) cez bojové nasadenie pri Zborove, prihlásenie sa do transportu na francúzsky front (autor tu nerešpektuje presné názvy plukov – napr. 21. **československý** strelecký pluk), výcvik a odvelenie k ČSNR (!) – ČNR bola skratka pre Českú národnú radu (s. 12). Pokračuje preložením k 23. čs. streleckému pluku formovanému v Cognacu a ďalším preložením k 11. čs.

brigáde v talianskom Foligne, s ktorou sa zúčastnil bojov na Doss Alto. Dňa 19. novembra 1918 sa kapitán Ingr vrátil s desiatym transportom čs. légii z Talianska do vlasti.

Kapitola *Meč a štít mladé republiky* sa zaoberá Ingrovou účasťou na vojenskom obsadení Slovenska a na vytlačení Maďarov. Úplne zbytočne sa tu používa názov „Prešporok“, resp. „Prešpurk“ (i keď je raz vysvetlený ako Bratislava), ktorý bol obsadený nie na Nový rok 1919 (s. 16), ale **2. januára** v skorých ranných hodinách.¹ Výkon služby „celníku“ (s. 16) je pritom autorovou licenciou – ak bol predvojnovým dôstojníkom, isto by mal vedieť, že v tom čase existovala iba ak **finančná stráž**. Na rovnakej strane veľmi zjednodušuje a súčasne dosť podstatne skresľuje a nečasovo definuje realitu tvrdením, že: „Obyvatelé slovenské národnosti nevideli v českých vojakoch, jimž veleli italsí dôstojníci, osvoboditeľ, ale nové okupanty.“ Práve tak by mal použiť namiesto protektorského tónu – „Museli zapracovávať niekoľko horlivých, ale méně schopných lidí“ (tamže) – realistickejšie zhodnotenie vtedajšieho stavu na Slovensku: píše o Československu, v ktorom bol tento problém dlhodobou bolesťou! O čudnom tvrdení, že SNR po prvý raz zasadala v Hodoníne na Slovácku (tamže), je azda polemika zbytočná. Ďalšie Ingrove osudy boli viazané na ofenzívne poslanie čs. vojska na Tešínsku pod velením pplk. Šnejdárka a na účasť v protimaďarských bojoch na Slovensku na jar 1919. (Na s. 17 je neúplný názov vyznamenania – správne má byť Československý válečný kříž **1919**.) Brigádnej skupine velil mjr. Ing. **Bláha**, nie „Dláha“, v českom texte by mal byť **Bardějov** (s. 18), to sa však dá považovať aj za redakčnú chybu. Ingr sa definitívne rozhodol pre kariéru dôstojníka. V rokoch 1919 – 1920 absolvoval kurz generálneho štábu. Do hodnosti majora však nebol podľa kvalifikačnej listiny vymenovaný k 1. 1. 1920 (k tomuto dňu bol aktivovaný ako vojak z povolania), ale k **28. 2. 1919** (s. 18). Po absolvovaní kurzu nebol ustanovený za veliteľa operačnej a výcvikovej skupiny 3. odd. ZVV Praha (s. 19), ale dňom 1. 3. 1920 bol pridelený na „praktický pobyt“ k tomuto ZVV, 1. 1. – 31. 3. 1921 do ľahkého del. pluku 1, 1. 4. – 30. 4. 1921 do jazdeckého pluku 1 a 1. 5. – 24. 5. 1921 k ZVV Praha. Na rovnakej strane je nesprávny názov „Vysoká válečná škola“, nakoľko to bola **Válečná škola** a v uvedenom znení sa názov používal až neskôr. Ingr sa po jej absolvovaní (ukončil „**Fochův ročník**“, nie „Fochův ročník VŠV“ – s. 20) stal majorom gen. štábu, ale prednostom 3. odd. (operačného) ZVV Praha sa stal presne o mesiac skôr, ako uvádza autor (tamže). Na „skúsenej“ vo Francúzsku však nebol, ako evokuje autor na s. 21, v roku 1925, ale 1. 6. – 30. 8. 1927. Nie je pritom úplne jasné, odkedy pôsobil na hlavnom štábe – 15. 9. 1928 bol ustanovený za prednostu všeobecnej skupiny 3. odd. hl. štábu, 31. 12. 1929 za prednostu 3. odd. hl. štábu. Nie je jasné ani to, kedy bol vymenovaný za plukovníka gšt. – podľa kvalifikačnej listiny to bolo dňom 16. 7. 1929, čo autor pre istotu (?) obchádza.² Je tu aj služobné hodnotenie Ingra, vrátane jeho sklonu k povrchnosti a unáhlenosti. Na s. 22 je čiastočne nadsadené (z profesionálneho aj ľudského hľadiska) tvrdenie „výborného zpravodajce pplk. gšt. Františka Moravce“, čomu nasvedčuje napr. jeho zlyhanie v máji 1938.³ Chýba tu aj dátum Moravcovho ustanovenia do funkcie – stal sa prednostom pátracej skupiny 2. odd. hl. štábu až v roku 1934. Tieto exkurzy súvisia s popisom Ingrovej spolupráce so spravodajskou službou, vyúsťujúcej do koncepcie stáleho pohraničného opevnenia. (Na s. 23 je opäť nepozornosťou redakcie uvedené „stráž“ namiesto **stáže**). Zvyšok kapitoly je venovaný Ingrovmu služobnému postupu a nie vždy bezvýhradným služobným hodnoteniam vrátane kritických postojov náčelníka hl. štábu arm. gen. L. Krejčího. Zľahčujúci názor autora o starých antipatiách (s. 24 a n.) načim teda doplniť aj starším hodnotením. Uvedené výhrady voči Ingrovi sa objavovali v jeho hodnoteniach už skôr. Napríklad veliteľ kurzu pre vyšších veliteľov divízy generál V. Kopal vo „Vysvedčení“ zo dňa 15. 7. 1932 okrem iného uviedol: „... Veliké vědomosti a lehkost postřehu svádí ho někdy k povrchnosti a přeceňování svých vlastních možností. Proto těžce snáší kritiku svých rozhodnutí, vášnivě debatuje a občas nechává se strhnouti k ukvapeným, ne dosti promyšleným výrokům. Přehnaná citlivost oproti kritice jevila se u něho nejsilněji na začátku kursu. Zdá se, že příčinou toho bylo jeho dřívější postavení (přednosta operačního oddělení!). Během kursu pomalu mizela...“⁴

Krátka kapitola *Ani se štítem, ani na štítě* pokrýva obdobie od májovej mobilizácie v roku 1938 po Mnichov. Vychádza pritom z toho, že v máji šlo o nevyhnutnú odpoveď na sústredovanie nemeckej armády (s. 28). Pokiaľ však vieme, dodnes nie je jasné, nakoľko to bola pravda a nakoľko mystifikácia,

¹HRONSKÝ, M.: Slovensko pri zrode Československa, Bratislava 1987, s. 324. Vojenské dejiny Slovenska, IV., 1914 – 1939. Bratislava 1996, s. 108.

²VHA Praha, Kvalifikačná listina S. Ingra.

³Podrobnejšie porovnaj ŠOLC, J.: Ve službách prezidenta, Praha 1994, s. 38.

⁴VHA Praha, Kvalifikačná listina gen. S. Ingra.

zameraná na rozkrytie mobilizačných opatrení ČSR. Po stručnom náčrte septembrových mobilizačných opatrení nasleduje – pravdepodobne odpísaný – popis Ingrovho postoja k Mníchovu a jeho ochoty neprijať kapituláciu.

Šiesta kapitola, *Nepokořený bojovník*, popisuje činnosť gen. Ingra od októbra 1938 do júla 1939: nadviazanie úzkych kontaktov s budúcimi predstaviteľmi vojenského odboja v protektoráte, podiel na vymedzení základnej charakteristiky Obrany národa (s. 33 – tu opäť chýba špecifikácia osoby „podnáčelníka štábu plk. Lysáka“ – o aký štáb ide?), odbojové kontakty a odchod do zahraničia v júni 1939 a s tým súvisiace sklamanie z poľského postoja. Na s. 36 je uvedené, že Ingr odcestoval začiatkom júna 1939 cez Kodaň do Londýna, ale podľa archívnych dokumentov sa tak stalo až v júli!⁵

Kapitola *Dobry začátek se špatným koncem* popisuje Ingrove aktivity pri budovaní československej armády vo Francúzsku, prípravu koncepcie povstania v protektoráte, ale i možnosť, že sa Ingr možno chcel situovať do pozície hlavy odboja. V tejto súvislosti je sporné tvrdenie autora, že sociálny demokrat R. Bechyně ohováral Ingra jeho vlastným tvrdením o povojnovej politickej dominancii vojakov (s. 38): nie je predsa tajomstvom, že vo svojich úvahách sa týmto názorom domáci vojenský odboj netajil práve tak ako zdôvodnením, postaveným na neschopnosti politikov riešiť krízové situácie. Ingr spolupracoval aj na súpisoch dobrovoľníkov, po 1. septembri 1939 na variantoch koncepcie povstania, ale nie na Moravcovom rozkaze pripraviť na 17. september 1939 povstanie, aj keď ho plk. Moravec na rozkaz podpísal. Sporné asi môže byť tvrdenie, že Ingr získal do armády internovaných interbrigadistov, „i když věděl, že mezi nimi je 95 % komunistů“ (s. 41). Toto číslo považujeme za nadsadené. Ingr postupne vytváral organizačne aj legislatívne zabezpečenú reprezentatívnu jednotku, údajne však „Úkol to byl nelehký, uvážíme-li sílící komunistické rozvratnictví podporované slovenským nacionalismem...“ (s. 43) – tu sa autor opäť ocitá na pôde ahistorického propagandistického zjednodušovania, ktoré by bolo zbytočné obsírnejšie komentovať. V priebehu marca 1940 sa do Francúzska dostala Ingrova manželka so synmi – starší z nich, Iva, sa stal príslušníkom čs. vojska. V priebehu ústupových bojov sa Ingr pokúšal udržať bojovú organizáciu čs. divízejnej pechoty priamo v operačnom pásme, ale spokojnosť s kvalitou čs. vojakov nemohla vyvážiť francúzsku nepripravenosť na vojnu. Po uzatvorení prímeria sa Ingr angažoval pri záchrane čs. vojakov a ich transporte do Veľkej Británie. Na s. 48 je opätovná redakčná nepozornosť – maršal „Petain“ namiesto **Pétain**. Záverečný odsek potom obsahuje niekoľko neseriózných údajov – interbrigadisti odmietli podpísať dobrovoľnú účasť na ďalšom boji, o niekoľko riadkov ďalej sa z nich stali už len „neprověření komunisti a různé živly“. A ešte o pár riadkov ďalej píše autor o „slovenském povstání“ (s. 49). Historik v sebe má mať okrem iného úctu. Alebo sa k autorovi pojem **Slovenské národné povstanie** jednoducho ešte nedoniesol? Pri jeho celkovom prístupe by sme sa možno ani nečudovali! Je isté, že nesprávne je aj tvrdenie, podľa ktorého padli v neskorších bojoch iba dvaja bývalí slovenskí obrancovia Francúzska – rozhodne ich bolo viac. Chýbné je zrejme aj posledné slovo kapitoly – zjavne by mala byť (v češtine) **Dolní Sůča** a nie „Dolní Lúča“.⁶

Kapitola *Ministr národní obrany* sa zaoberá Ingrovým pôsobením v tejto funkcii cez „vymenovanie“ za hlavného veliteľa (s. 50), ktoré v skutočnosti bolo poverením ministra výkonom tejto funkcie v prenesenej pôsobnosti na základe uznesenia ministerskej rady zo dňa 11. 10. 1940.⁷ Skutočného vymenovania do funkcie hlavného veliteľa československej brannej moci sa dočkal 19. 9. 1944, ale naďalej už nevykonával funkciu ministra národnej obrany, ktorou bol potom poverený Jan Masaryk. Štátnym tajomníkom MNO nebol „brigádny generál“, ale **divízný generál** Rudolf Viest.⁸ Podobne Hubert Ripka nebol štátnym tajomníkom ministerstva „vnitř“, ale **zahraničních věcí** (s. 50). Ingr vynakladal veľké úsilie na vybudovanie MNO, jeho personálne zabezpečenie, na rokovania s Britmi o právnom postavení čs. ozbrojených síl vo Veľkej Británii. Autor pokračuje vznikom „Velké trojky“ – spoluprácou Ingra s plukovníkmi Bočekom a Moravcom (s. 51). Je však problematické, či títo nesporne najsilnejší muži londýnskeho MNO mali možnosť sa v tejto úlohe aj prejaviť. Mali síce spoločnú bojovú minulosť z prvého odboja, ale už prvorepublikový vývoj ukázal, ako sa „bráškové“ dokázali postaviť proti sebe. Navyše Boček bol neskôr považovaný v Londýne za „červeného generála“ – KSČ ho v Košiciach postavila do funkcie náčelníka hlavného štábu čs. brannej moci a on sa nikdy žiadneho „brášky“ nezastal. Zmienky o gen. Janouškovi tiež nie sú presné (tamže) – nebol vymenovaný za „generálnim inspektora...“, ale za

⁵Napr. VHA Praha, 20-35/13 – Ingrov list Kudláčkovi z Poľska zo dňa 3. 7. 1939.

⁶Statistický lexikon obcí ČSSR 1974. Praha 1976, s. 717.

⁷VHA Praha, 24-11-4, MNO č. j. 1262 dův. I/1. odd. 1940.

⁸Od 1. 1. 1938. VHA Praha, Kvalifikačná listina R. Viesta.

inšpektora československého letectva. V tom čase bol „iba“ v hodnosti **Air Commodore**, ktorá zodpovedala jeho čs. hodnosti brigádneho generála – nie teda „Air Vice Marshal“.⁹ Prepožičanie čestnej hodnosti Air Vice Marshal, zodpovedajúcej čs. hodnosti divízného generála, spojil J. V. britský kráľ s udeľením vysokého britského radu Knight Commander of the Honourable Order of Bath, ktorý je udeľovaný len vyšším hodnostiam.¹⁰ Do hodnosti čs. divízného generála bol K. Janoušek povýšený až 7. 3. 1945 a 14. 5. 1945 mu bola priznaná hodnosť Acting Air Marshal, čo zodpovedá hodnosti čs. armádneho generála.¹¹ Ingr sa musel vyrovnáť s najrôznejšími problémami, medzi ktorými neboli zanedbateľné ani známe udalosti v Cholmondeley, končiace vylúčením vyše 500 vzbúrencov z čs. vojska. Zložitú otázku predstavovali aj obmedzené možnosti zaraďovania dôstojníkov, ktorých Ingr skratkovitým a nerozvážnym rozhodnutím chcel de facto degradovať na vojakov iba pre nedostatok funkčných miest. Na s. 53 autor hovorí o „311. československé bombardovací peruti“. Keďže číslovanie aj československých perutí vychádzalo z organizácie RAF, akýkoľvek pridomok – československá, poľská a pod. – nepoznalo, iba ak v neoficiálnom tvare **československá 311**... Autor tu jednoducho opätovne podľahol rozšírenému nešváru. Po sformovaní Československej samostatnej brigády v tabuľkových počtoch naďalej zostal istý počet nezaraďovaných dôstojníkov a lekárov, ktorí odchádzali k jednotkám iných štátov. Počty, ktoré sú na s. 55 – 56 uvedené, však patria k celému obdobiu rokov 1940 – 1945 a v kontexte kapitoly pôsobia zavádzajúco. Ingr sa postupne mohol venovať aj iným stránkam svojej funkcie – patrilo k nim i budovanie diplomatických kontaktov. Prinajmenšom problematické je však tvrdenie, že náčelnikom misii gen. A. Gakovi a plk. gšt. Píkovi prináležali právomoci „úfadjúcich námestkú ministra národnej obrany“ (s. 56). Tieto funkcie jednoducho v tom čase v čs. štátnej správe neexistovali. Gen. Ingr k ich právomoci uviedol na XII. plenárnom zasadnutí Štátnej rady v Londýne 8. 2. 1943: „*Mise má podľa diplomatických pravidiel väčší práva a výsady než vojenský prídelenec a rozdil je mnohem větší než rozdil mezi vyslanectvím a velvyslanectvím. V Rusku, kde tvoříme jednotky a kde máme tolik otázek k projednání se sovětskými úřady, je existence mise velice důležitá. Vojenský prídělenec udržuje podle protokolu styky pouze se zahraniční skupinou a tyto styky jsou pravidelné nepatrné a více společenského rázu. Nám však jde o projednání četných otázek organizace našeho vojska, výcviku, výzbroje a výstroje, pomocného materiálu, studijních otázek atd. A tu je náčelník mise v mnohem výhodnějším postavení, neboť se stýká přímo se sovětským hlavním štábem, nemusí jíti různými oklikami, odpadá řada instancí a dotazů a např. plk. Píka jde jednoduše do Moskvy a projedná věc přímo, jak by se dalo jednoduše říci: s kovářem, místo aby šel napřed ke kovářčkoví“.*¹² A gen. H. Píka až 14. 2. 1944 – po vyvrcholení sporu s vtedajším čs. veľvyslancom v ZSSR Z. Fierlingerom, L. Svobodom a zahraničným vedením KŠC v Moskve – žiadal ministra národnej obrany: „*Za účelem urychlení požadavků ministerstva národní obrany bude žádoucí, abych byl vybaven větší pravomocí jako zástupce ministerstva národní obrany, respektive ministra národní obrany pro vojenské otázky v Sovětském svazu, která by mi dala větší možnosti iniciativně dávat příkazy, respektive požadavky na vojenské jednotky. Dosavadní zkušenosti ukazují, že je nutno, abych do vojenských a velitelských otázek častěji zasahoval v duchu těchto směrnic a zjámů ministerstva národní obrany. Generál Nižborský (krycne meno generála Antonina Hasala, vtedy prednostu Vojenskej kancelárie prezidenta republiky – pozn. aut.) se s tímto názorem ztotožňuje. Nechci, aby se ministerstvo národní obrany stavělo před hotové věci. K rozhodnutím mám možnost rychle si vyžádat souhlas ministerstva národní obrany.“*¹³ A na základe ďalšej vzájomnej korešpondencie generál S. Ingr dňom 10. 8. 1944 právomoc náčelníka Čs. vojenskej misie v ZSSR stanovil takto: „*1. Náčelník Čs. vojenské mise v SSSR podléhá přímo ministru národní obrany. 2. Je zplnomocněn projednávatí se sovětskými vojenskými ústředními orgány veškeré otázky související s organizací, doplňváním a použitím čs. jednotek v SSSR. Pro jednání zásadního rázu vyžádá si předběžný souhlas ministra národní obrany. 3. Spolupracuje s československým velvyslanectvím v Moskvě a jedná o vojenských otázkách se sovětskými civilními úřady prostřednictvím velvyslanectví. 4. Zprostředkuje technický styk mezi velitelem 1. československého sboru v SSSR na jedné straně a ministerstvem národní obrany a československým velvyslanectvím v SSSR na druhé straně. 5. Náčelník mise v SSSR je oprávněn v naléhavých případech, kdy nastává nebezpečí z prodlení obraceti se přímo na Československé vojenské jednotky v SSSR, jde-li o rychlé provedení:*

⁹VALIŠ, Z.: Generál Karel Janoušek. Praha 1997, s. 54 – 64.

¹⁰Tamže, s. 67 a n.

¹¹Tamže, s. 110. VHA Praha, Kmenový list K. Janouška.

¹²VHA Praha, 20 – 4/5a.

¹³Tamže, 22 – 4/3.

– směrnic a rozkazů vyplývajících z ujednání se sovětskou vládou a Vrchním velením Rudé armády, – rozkazů vydávaných na přímou žádost sovětských vojenských úřadů, – rozkazů a požadavků ministerstva národní obrany. Tyto rozkazy a směrnice podepisuje s označením své funkce a ve spisu uvede, z jakého titulu je příslušné opatření prováděno. O těchto vydaných rozkazech uvědomí úroveň velitele 1. československého sboru. 6. Vůči příslušníkům Československé vojenské mise v SSSR její náčelník má československou pravomoc velitele pluku.“ (1)⁴ Na rovnakej strane knihy je prezentovaná študijná skupina, ktorú mal zriadiť Ingr pre prípravu domáceho prevratu. To však skôr zodpovedá charakteristike Štábu pre vybudovanie čs. brannej moci pri MNO, ktorý vznikol až 15. 1. 1943,¹⁵ keď sa pôvodná študijná skupiny do nového orgánu začlenila. V skutočnosti mala pôvodne pripravovať „elaborát pre mierovú konferenciu“ a spracúvať „poznatky o skúsenostiach z frontu a použitie nových bojových prostriedkov“.¹⁶ A ešte stále na tejto strane sa píše „Východní skupina československé armády“, čo má správne znieť Východní skupina československé armády v SSSR alebo v zahraničí.¹⁷ Ingr sa podieľal na organizácii budovania čs. jednotky v Palestíne a na odsune Čechoslovákov zo ZSSR. Údaj, že Ingr začiatkom mája 1941 zmocnil Píku stanoviť počty čs. vojakov, ponechaných v ZSSR (s. 57), nie je presný; keď prišiel Píka koncom apríla 1941 do Moskvy, v Sovietskom zväze už zostal základný káder budúcej Čs. vojenskej jednotky v ZSSR. L. Svoboda totiž dostal 22. 2. 1941 z Londýna správu, že „Beneš – Ingr nevyklučujú možnosť ponechať v Rusku niektoré dôstojníky, poddůstojníky a lekáre“.¹⁸ Pod tlakom udalostí a času Píka 14. 4. sám rozhodol takto: „... souhlasím s Tvým návrhem a zařídíte vše podle toho...“¹⁹ Ingr pracoval na zriadení Československého pešieho práporu – Východného a Čs. výcvikového strediska – Východného. Opakovane rokoval s War Office o doplnení čs. jednotky v Anglicku a 8. 5. – 5. 8. 1942 odišiel na inšpekciu čs. jednotiek na Strednom Východe a v ZSSR (s. 57 a 71). Lenže na túto cestu šiel namiesto prezidenta republiky! E. Beneš vtedy rokoval so Spojencami o možnosti podpísania dohody so ZSSR (došlo k tomu až v decembri 1943) a v záujme uchovania dobrých vzťahov so sovietskym spojencom vyslal namiesto seba Ingra, ktorý bol prijatý so všetkými oficiálnymi poctami. Drobnou pripomienkou k práci redakcie na tejto strane je, že sa píše **Doss Alto**, nie „Dos Alto“.

Kapitola *Plán převratové akce doma* sa zaoberá Ingrovými postojmi k potrebe vypracovať plány domáceho odboja pre budúcnosť, koordinovať ich so zahraničným odbojom a zabezpečiť podiel ČSR na oslobodzovacom boji. V tomto duchu viedol prácu „Veľkej trojky“. Nasleduje popis problémov, ktoré sa počas tejto práce objavovali – „hejtmanské kurzy“ dôstojníkov, nerealistické predstavy o pripojení susedných území, nevyhnutnosť obrany proti podozreniu zo snahy nastoliť diktatúru vojska na oslobodenom území atď. V tejto súvislosti sú popísané Ingrove aktivity vo vzťahu k britskej SOE – príprava výsadvok a delostrelcov pre domáce povstanie, ale aj pri budovaní spojenia s domovom, a poskytovanie inštrukcií domácomu odboju. Pritom však nebol dostatočne informovaný o skutočnom poslaní skupiny ANTHROPOID – o atentáte na Heydricha.

Kapitola *Neposlechli jsme Ingra, poslechli jsme Gottwalda* porovnáva a charakterizuje postavy Ingra a Svobodu, ktorý autorovi vychádza skôr ako protiklad všetkých predpokladov dôstojníka. Ingr bol pripravený na vypuknutie vojny proti ZSSR a mal záujem využiť v takom prípade všetky čs. sily na posilnenie nášho zahraničného vojska. Na s. 66 je zle datované Píkovo memorandum: dátum 29. 6. 1941 je prebratý z odpisu spisu MNO – Londýn. V skutočnosti sa Píka už dva dni po napadnutí Sovietskeho zväzu, teda 23. 6. 1941, obrátil prostredníctvom ľudového komisára pre štátnu bezpečnosť Beriju na vládu ZSSR so žiadosťou o oficiálne verejnú prehlásenie, že: „1. SSSR schvaluje čs. boj proti Nemecku za účelom osvobenou nezávislého Československa. 2. SSSR uzná čs. vládu se sídlom v Londýně jako jedinou představitelku čs. národa a dr. E. Beneše jako vůdce boje čs. národa proti nacismu a fašismu. 3. SSSR uznává čs. armádu v zahraničí za spojeneckou armádu samostatného a válku vedoucího státu. 4. SSSR bude podporovat ze všech sil čs. úsilí všemi prostředky na svém území. 5. SSSR dovolí organizovat čs. voj. jednotky, které budou bojovat proti útočníkovi na území SSSR. 6. Po porážce Německa SSSR dovolí čs. národu svobodně se rozhodnout podle principu o sebeurčení národů respektovaném Sověty.“²⁰ Gen. Ingr

¹⁴Tamže.

¹⁵Tamže, Sborník důvěrných výnosů a nařízení č. 1 z 9. 1. 1943.

¹⁶Tamže. Generál S. Ingr, Válečný deník MNO, 3. 11. 1940.

¹⁷Porovnaj VHA Praha, PL, 11/2, Kronika Východní skupiny čs. armády v SSSR.

¹⁸Archiv Z. Vališa, Denník L. Svobodu, 22. 2. 1941, výpis urobený Dr. Z. Klusákovou.

¹⁹Tamtéž, 14. 4. 1941. Podrobnejšie: VALIŠ, Z.: Ludvík Svoboda (Druhá světová válka), Historie a vojenství č. 6/1990, s. 136 – 137.

²⁰VHA Praha, ČsVM-SSSR, 81/1/10, č. j. 109/41.

žiadal Britov o vystrojenie a vyzbrojenie čs. jednotky v ZSSR, ale musel prekonávať odmietavé britské stanovisko k existencii tejto jednotky. Uvedomoval si však, že z politických dôvodov musí predísť jej zničeniu v bohoch – jej hlavné poslanie videl v nasadení do domáceho povstania. V súvislosti s opatreniami sovietskych orgánov pri uvoľňovaní československých občanov do čs. jednotky je nesprávne uvedený „plk. NKVD Žukov“ (s. 68) – v skutočnosti bol major NKVD, čo zodpovedalo hodnosti generálmajora Červenej armády. Ďalej sú uvádzané vzájomné obavy – Sovietov z antikomunizmu čs. dôstojníkov z Veľkej Británie, Ingrove z komunistického režimu aj z príklonu vyslanca Zd. Fierlingera na sovietsku stranu. Podľa autora viedli politické problémy Ingra k rozhodnutiu vykonať oficiálnu návštevu ZSSR a inšpekciu našej jednotky (s. 71). V skutočnosti je to zavádzajúca interpretácia, ktorú vyvracajú depeše medzi Píkou a Londýnom z jari 1942. Dňa 19. 5. 1942 o 23.00 h oznámil plk. Moravcovi (gen. Ingr bol služobne vzdialený na Strednom východe od 8. mája): „*Zájezd ministra národnej obrany gen. Ingra do SSSR byl oficiálně povolen. Rovněž návštěva presidenta republiky Dr. Beneše. Bylo mi naznačeno, že by bylo výhodnější, kdyby obě osobnosti vykonaly zájezd ve stejnou dobu, tj. aby gen. Ingr doprovázel presidenta republiky. Doporučuji proto, aby návštěva pana presidenta byla urychlena (letadlem přes Archangelsk do Moskvy) a gen. Ingr by zdržel svoji cestu Blízkým Východem a Iránem tak, aby do Moskvu přiletěl den-dva před příjezdem presidenta republiky. Zájezd do Kujbyševa, respektive k voj. jednotce, by též vykonali společně. Sloučením obou návštěv zaměstnáme sovětské představitelje jenom jednou. Též politický a propagační význam se může účelněji využít. Dvě tak významné návštěvy těsně za sebou by eventuálně snížily politickou světovou sensačnost (hlavně druhé návštěvy). Oznam laskavě, ve které době lze počítati s návštěvou...*“²¹ E. Beneš vtedy očakával, že mu britsko-sovietska zmluva z mája 1942, doplnená rozhovormi Molotova s prezidentom Rooseveltom, umožní podpísať zmluvu so ZSSR už v roku 1942. Došlo k tomu však až po jeho oficiálnej návšteve USA a v Kanade v máji a júni 1943. Ingra na návšteve nespriazňoval „plk.“, ale **pplk.** Kalla (čs. vojenský atašé v Londýne) – povýšený na plukovníka bol až v lete 1944. Nesprávne je aj datovanie Ingrovho príchodu do Kujbyševa – pristál tu už **27. 6. 1942**, nie „29. 6.“ S Píkou a s veliteľom armády – generálom delostrelectva, starostom Baku a s prideleným dôstojníkom kpt. Čugunovom sa stretol už deň predtým (teda **26. 6. 1942 doobeda**)²² v Baku, kde ho teraz Píka očakával, takže ho v Kujbyševe nevidel. Počas návštevy Ingr riešil najrôznejšie problémy čs. jednotky, ale aj politické otázky vo vzťahu k jej poslanu a vplyvu moskovského vedenia KSC. Napriek potrestaniu L. Svobodu za prekročenie právomocí musel akceptovať bojové nasadenie čs. jednotky, pre ktorú autor nečasovo používa názov „1. československý polní prapor“ (s. 75) – oficiálny názov bol **Československá vojenská jednotka – 1. polní prapor** (resp. doplnený v SSSR), zatiaľ čo autorom citovaný názov začalo používať sovietske velenie až na fronte.

Kapitola *Hlavní velitel* začína zintenzívnením príprav na domáce vystúpenie, založením na presvedčení, že v roku 1943 bude koniec vojny. Od toho sa odvinuli Benešove a Ingrove predstavy, stelesnené v Štábe pre vybudovanie brannej moci, zriadenom 15. 1. 1943. Ingr presadzoval aj vybudovanie motorizovanej brigády v ZSSR ako mostíku k utvoreniu tankovej brigádnej skupiny, ktorá mala silou zodpovedať sovietskemu tankovému zboru. Mal však zámer nasadiť tento útvar do bojov až na domácej pôde. Príklonil sa k Píkovmu názoru, že brigáda musí byť vystrojená pre leteckú prepravu domov, teda bez ťažkých zbraní. V otázke veliteľ'a nemá autor pravdu – od samého počiatku sa uvažovalo o obsadení veliteľskej funkcie plk. J. Kratochvílom, nie plk. Svobodom (s. 79). Svedčia o tom Píkove depeše do Londýna, napr. z 1. 12. 1942: „*Podkarpatští Rusové propuštění. Včera dohodnuto postavit pěší pluk o stavu 3.500 mužů. Vrchní velitelství žádá vyslání velitele pluku. Oznamte ihned jméno. Proti plk. Kratochvílovi jako veliteli pluku nebude námitek. Může ihned přijet, všechno má připraveno. Doporučuji, navrhnout jej ihned...*“²³ Do hodnosti brigádneho generála bol Kratochvíl (podobne ako vo Veľkej Británii plukovník A. Liška, a to so zdôvodnením potrebu „*udělití jmenovaným důstojníkům hodnost odpovídající důležitosti a významu funkcí, které zastávají*“) povýšený prezidentom republiky na návrh vlády s účinnosťou a poradím od 21. 7. 1943!²⁴ Správne tu má byť veliteľom **Československých vojenských jednotek v SSSR**, nie „československých...“ Ingr nebol protisovietsky naladený, odmietal však komunizmus. Bol preto považovaný komunistami za prekážku v ovládnutí čs. jednotky. Preto ho údajne pri štátnej návšteve v ZSSR E. Beneš nahradil v delegácii prednostom vojenskej kancelárie prezidenta (s. 81). Pre takéto tvrdenie však

²¹Tamže, 11/1/2, Depeše č. 209.

²²VHA Praha, 20-35/13.

²³Tamže, ČsVM-SSSR, 83/1/10, depeše č. 5305/1.

²⁴VHA Praha, 24-13/61.

nie je dôkaz, ide len o autorovu licenciu. Na s. 80 a 82 figuruje „plukovník“ Prikryl, ktorý bol v uvádzanom čase boja o Kyjev ešte len **podplukovník** – na plukovníka bol povýšený na návrh vlády s účinnosťou a poradiť od 1. 6. 1944.²⁵ Zato „plk.“ Kratochvíl bol v tom čase už **brigádnym generálom**. Dvetisíc slovenských vojakov pre paradesantnú brigádu nie je presné zhodnotenie skutočnosti (s. 81) – stačí porovnať dokument Zápis o prijatí deputace od jednotky 1. slovenské pěší divize, zajatých v SSSR, panem prezidentem republiky v Moskvě 19. prosince 1943.²⁶ V tomto čase – 25. novembra 1943 – prekvapila Ingr správa zo Slovenska, že slovenská armáda je pripravená vystúpiť proti Tisovi (s. 82). Škoda, že autor nikde neuvádza pramene! Ingr však získal aj presnejšie informácie o skutočnom stave, ktoré ho donútili prijať myšlienku o organizovaní partizánskych jednotiek na Slovensku. Už začiatkom roku 1944 dostal informáciu, že ZSSR nemôže poskytnúť viac ako 800 ton zbrojného materiálu. Ingr sa podieľal na odmietnutí akejkolvek možnosti spolupráce s gen. Čatlošom (čo bola špecialista čs. vlády vo vzťahu k domácim prebehlikom – v každom inom prípade Spojenci podobné ponuky akceptovali). Od roku 1943 Ingr presadzoval reorganizáciu Československej samostatnej brigády vo Veľkej Británii. Výsledkom bola Československá samostatná obrnená brigádna skupina, ktorej veliteľom sa stal **plukovník**, nie „brigádnym generál“ A. Liška – funkciu prevzal 8. 3. 1943, generálom sa stal (mimoriadnym povýšením) 25. 7. 1943.²⁷

Ozbrojené povstání na Slovensku zahŕňa širšiu problematiku, ako je v názve kapitoly. Možno preto je tu aj množstvo ďalších omylov. Slovenská delegácia do ZSSR (s. 89) mala byť na ceste už koncom júla.²⁸ Objavuje sa tu od strany 82 skratka SVV (Slovenské vojenské velenie) – nešvár niektorých českých autorov, nerešpektujúcich zaužívaný názov Vojenské ústredie (VÚ).²⁹ Likvidácia tzv. nemeckej vojenskej misie v Turč. Sv. Martine je už dávno prekonanou fabuláciou, ktorá vznikla z nedostatku informácií v prezidentskom paláci po 27. auguste 1944 – šlo o skupinu nemeckých dôstojníkov, utekajúcich po prevrate z Rumunska. Na jej čele bol plk. Ott, čo viedlo k zámene s generálom, známym z pôsobenia na Slovensku (Otto). „Plk. Tálský“ (s. 90) – správne **plk. gšt. Talský** – povýšený bol k 1. 1. 1944.³⁰ Napokon v odpísanej citácii o niekoľko riadkov nižšie autor sám používa priezvisko Talský. Ingr sa angažoval v snahe urýchliť sovietsku podporu povstaniu, nedôveroval však príliš obyvateľstvu a podporoval defenzívnu koncepciu. Slovenské národné povstanie bolo podľa autora jednou z príčin, prečo stratil kreslo ministra národnej obrany – ako predstaviteľ pravice v čs. politickej reprezentácii a nezmeriteľný antikomunista nebol v danom čase prijateľný pre sovietske vedenie. Od 19. 9. 1944 stál na čele Hlavného veliteľstva. Dňa 21. 9. 1944 odletel do Normandie riešiť úpadok bojovej morálky obrnenej brigády, ktorá sa márne domáhala nasadenia do boja. Ak autor petíciu brigády, žiadajúcu frontové nasadenie, považuje iba za „komunistickú intriku“ (s. 93), nemyslíme, že by bolo o čom ďalej diskutovať. V auguste 1944 poveril Ingr Píku, aby požiadal o zasadenie I. ČSAZ do bojov. Po prvý raz sa tu však československá vláda stretla so sovietskym názorom, že Podkarpatská Rus nie je súčasťou ČSR (s. 94). (Čo v tejto súvislosti pramenilo z postojov E. Beneša, o tom autor nepíše.) Generál „Davydov“, ktorý tento postoj prezentoval, sa volal **Davidov**. Ťažké straty na duklianskom bojiisku viedli Ingru k snahe stiahnuť I. ČSAZ na reorganizáciu. Gen. Kratochvíl bol odvolaný tretí deň operácie, 10. 9. 1944 (s. 95).³¹ Ingr odmietol Svobodov návrh na výstavbu divízií a uprednostnil brigádnym systémom sovietskeho typu. Odmietal pritom sovietske nátlakové prejavy na oslobodenom území a nepristúpil ani na Svobodov návrh z januára 1945 na reorganizáciu zboru na armádu. Na západnom fronte bol Ingr autorom návrhu získať chýbajúcich mužov pre obrnenú brigádu náborom dobrovoľníkov zo zajateckých táborov – teda „sudeťákov“, Volksdeutsche pôvodne českej národnosti. Neskôr žiadal o nábor zajatcov z radov protektorátneho vládneho vojska v Taliansku. V tejto súvislosti treba podotknúť, že hovorí v roku 1944 o ÚVOD – Ústrední vedení odboje domácího (s. 99), ktorý bol gestapom rozbitý už v roku 1942 (posledný bol zatknutý doc. V. Krajina 31. 1. 1943), je neseriózne. Celé vedenie nekomunistického

²⁵Tamže, 24-18/56.

²⁶VHA Praha, 20-32/39, l. č. 21-28, VKPR č.j. 16/dův. 1944 z 11. 1. 1944 (Příjemce MNO č. j. 162 – I. odb. 1944).

²⁷Podrobnejšie VALIŠ, Z.: Armádní generál Alois Liška, C.B.E., D.S.O., Praha 1992, s. 8.

²⁸Podrobnejšie napr.: VALIŠ, Z.: Mise ze Slovenska do Sovětského svazu 1994, Historie a vojenství 1991 č. 2, s. 143 – 149, Tamže i k plánu VÚ, stanoviska Píku a Ingru, s. 149 – 156.

²⁹CHYTKA, S.: Kdo byl generál Píka. Portrét čs. vojáka a diplomata. Doplněk, Brno 1997. Vojenská historie, roč. 2, 1998, č. 3, s. 104 – 108.

³⁰K jeho úlohe podrobnejšie napr. VALIŠ, Z.: Úloha Viliama Tálského ve Východoslovenské armádě In: Východoslovenská armáda a odboj, Banská Bystrica 1992, s. 97 – 102.

³¹Podrobnejšie k odvolaniu Kratochvíla a situácii v prvých dňoch operácie: VALIŠ, Z.: Jan Kratochvíl, první velitel 1. čs. armádního sboru v SSSR, Historie a vojenství 1990, č. 2, s. 98 – 99, ďalej VALIŠ, Z.: Jan Kratochvíl (První dny Karpatsko-dukelské operace.) Dokumenty, tamže, s. 105 – 127.

odboja bolo gestapom prakticky zlikvidované, pplk. Eminger plnil túto úlohu do odvelenia do Talianska v decembri 1944.³² Je otázka, nakoľko realistické boli Ingrove úvahy o možnosti hromadného prechodu „našeho vojska v Itálii“ do Francúzska alebo k Národnooslobodzovacej armáde Juhoslávie (s. 100).

Poslednou kapitolou je *Vděčná vlast*. Jej úvod sa zaoberá politickými komplikáciami presunu československej jednotky na Západe k československým hraniciam. V tomto čase sa však začala už nad Ingrom sťahovať politická mrákava. E. Beneš mu dal najavo, že po oslobodení Ingr, Miroslav (Neumann) ani Moravec nebudú mať postavenie, aké očakávajú. Do posledného dňa vo funkcii hlavného veliteľa sa Ingrovi nepodarilo dosiahnuť premiestnenie Čs. samostatnej obrnenej brigády od Dunkerque k postupujúcim spojeneckým jednotkám. Dňa 20. apríla 1945 bol dekrétom prezidenta republiky Ingr zbavený funkcie hlavného veliteľa (s. 103). Sem by azda patrili širšie súvislosti: Vojenská rada na svojom ustanovujúcom zasadnutí 5. 4. 1945 prijala jednomyselne uznesenie: „*Vojenská rada navrhuje vládě, aby div. gen. S. Ingr byl poslán na zdravotní dovolenou.*“³³ Na 2. schôdzi vojenskej rady dňa 10. apríla 1945 K. Gottwald uviedol, že „*prezident republiky vyslovil souhlas s provedením návrhu, které spadají do jeho kompetence, t. j. s tím, aby byl zbaven funkce gen. Ingr...*“³⁴ Na rovnakej strane je nešťastná formulácia, podľa ktorej vláda v Košiciach prijala „*Košický vládní program 4. apríla 1945*“ – v skutočnosti toho dňa vymenoval prezident vládu, ktorá schválila **Košický vládný program národnej a demokratickej revolúcie 5. apríla 1945**. Ingr bol zbavený funkcie **12. 4. 1945**, rovnako ako Neumann a Moravec. Rovnaký deň boli do funkcií hlavného veliteľa a náčelníka hlavného štábu menovaní Svoboda a Boček,³⁵ nie je teda správne tvrdenie o vymenovaní nových funkcionárov dňom „6. 4. 1945“, ani o vládnom návrhu na odvolanie vymenovaných zo „17. apríla 1945“ (s. 104). Ingr sa pritom o svojom odvolaní dozvedel z rozhlasu, až neskôr ho informoval úradník Ministerstva zahraničných vecí s tým, že má vo Veľkej Británii vyčkať na ďalšie inštrukcie. Ingr tak dostal povolenie na návrat do vlasti až po niekoľkých žiadostiach koncom mája 1945 a vrátil sa až 5. júna. To nemalo byť v knihe zabudnuté. Po návrate Ingr s obavami sledoval rast vplyvu KSČ na armádu. Bol stúpencom odsunu Nemcov, pričom sa odvolával na T. G. Masaryka. V lete 1945 bol Ingr vyšetrovaný na základe staršieho udania. I keď bol zbavený viny, zostal v armáde bez zaradenia. Od roku 1946 začal byť obviňovaný, že nesúhlasil s nasadením čs. vojska na front, ale pripravoval ho na okupačné úlohy po vojne. Napriek všetkým peripetiám sa však prezidentovi Benešovi podarilo presadiť vymenovanie Ingru za armádneho generála. Stalo sa tak 7. 9. 1947 s účinnosťou a poradím od 1. 5. 1942. Zostal v stave armády, ale bol preradený do diplomatických služieb. Nie je však pravda, že ho vláda 9. apríla 1947 na svojom 75. zasadnutí „navrhla na menovanie“ za mimoriadneho veľvyslancu a splnomocneného ministra u kráľovnej Holandska, ale **vyslovila súhlas s jeho vymenovaním**. Po februári 1948 sa Ingr rozhodol zostať v emigrácii a bojovať proti novému režimu v Československu. Stratil hodnosť armádneho generála – nebol jej však „zbaven... řízením správním MNO dnem 30. října 1948“ (s. 108), **ale odňal mu ju minister národnej obrany arm. gen. L. Svoboda už 7. septembra 1948** podľa § 33, ods. 1 písm. a) vojenského kárneho zákona v znení vyhlášky č. 57/1947 Zb. a so súhlasom prezidenta republiky.³⁶ Ingr sa odobral do Londýna, kde sa zapojil do politických aktivít čs. emigrácie. V auguste roku 1948 ponúkol USA spoluprácu protikomunistickej spravodajskej služby. Bol spoluzakladateľom Prípravného výboru hnutia Slobodné Československo. Presunul svoje pôsobisko do Paríža, ktorý sa „opät stal centrom československého zahraničného odboje“ (s. 111). K tomu azda len: ??? Dňa 9. februára 1949 ho Rada slobodného Československa postavila do čela spravodajskej ústredne, neskôr sa stal členom predsedníctva RSČ. Na jar 1950 založil v Paríži spravodajskú centrálu RENOVA, spolupracoval s francúzskym spravodajstvom SDECE, pripravoval vybudovanie československej protikomunistickej jednotky. Potom sa stal komentátorom Rádia Slobodná Európa. Zomrel na zlyhanie srdca 17. júna 1956.

Je nepochybne, že pohnutý život a význam generála Ingru si zaslúžili svoj priestor v odbornom spracovaní, prípadne v literatúre faktu. Je však na škodu veci, ak je takáto práca sprevádzaná chybami, nepresnosťami a podstatnými nedostatkami. Rovnako prekáža, že recenzovanú knihu nie je dost' dobre možné zaradiť ani do jednej z týchto kategórií. Považovať ju za odbornú prácu nemôžeme už pre jej základné formálne nedostatky, ani za literatúru faktu pre jej plochosť a absenciu potrebného literárneho štýlu. Škoda.

Zdeněk Vališ – Stanislav V. Chytka

³²K úlohe Emingeru podrobnejšie ČERNÝ, V.: Paměti, 1938 – 1945, Křik koruny české, Brno, Atlantis, 1992, s. 179, 309, 310, 322, 323, 324, 361.

³³VHA Praha, VR.

³⁴Tamže.

³⁵VHA Praha, 22-7/4.

³⁶VHA Praha, MNO, hl. št., 4. odd., 1948, sign. 39/2/78/6.

ANOTÁCIE

GLOSÝ

ENCYCLOPAEDIA BELIANA. Encyklopedický ústav SAV, Bratislava 1999, 696 s.

Slovo encyklopédia pochádza z gréčtiny a doslova znamená „výchova v kruhu“. V antickom Grécku pôvodne označovalo všestrannú, univerzálnu, všetkým dostupnú výchovu, všeobecnú kultúru (Hippias z Elidy), od 17. – 18. stor. súhrn ľudského poznania. Hoci sa jeho význam v priebehu dejín posúval, idea všestranného vzdelávania a od čias osvietenstva potreba zosumarizovať znalosti ľudstva a sprostredkovať ich čo najširším vrstvám platí dodnes.

Za prvú univerzálnu encyklopédiu v modernom zmysle slova sa všeobecne považuje dielo francúzskych encyklopedistov *Encyklopédia alebo racionálny slovník vied, umení a remesiel*, spracované pod vedením D. Diderota a J. B. d'Alemberta (vychádzala 1751 – 1772). Po nej už v rýchlom slede nasledovala väčšina dnešných, v súčasnosti už v niekoľkonásobnom vydaní vychádzajúcich a vo svete uznávaných encyklopédií, napr. *Encyclopaedia Britannica*, *Larousse*, *Herder*, *Mayer*, *Brockhaus*, *z českých Riegrův Slovník naučný*, *Ottův slovník naučný*, *z maďarských Pallas*, *Révay*.

Všetky univerzálne encyklopédie zohľadňujú potreby vlastného národa (prevaha hesiel osobností a reálií týkajúcich sa danej krajiny), ale aj jeho regionálne postavenie (české encyklopédie poskytujú veľa priestoru nemeckým reáliám, britské bývalým britským kolóniám a pod.). Túto skutočnosť možno považovať za jednu z hlavných príčin potreby vydávať pôvodné diela, a nie prekladať cudzojazyčné.

Hoci sa Encyklopedický ústav SAV (EnÚ SAV) vo svojej doterajšej činnosti venoval predovšetkým príprave encyklopédií vlastivedného charakteru, o vydanie pôvodnej univerzálnej encyklopédie sa usiloval od svojho založenia pred 40 rokmi. EnÚ SAV začal rozvíjať svoj program všeobecných encyklopédií pod názvom *Beliana* po roku 1989, keď tvorba pracoviska dostala mohutný impulz a mimoriadne sa rozšírila spoločenská objednávka na vydávanie nových, bývalým režimom nedeformovaných diel. Po Malej slovenskej encyklopédii (1993) a encyklopédii *Slovakia and Slovaks* (1994) sa začalo s prvými prípravnými prácami (1994 – 1995) na projekte 12-zväzkového diela nazvaného

na počesť nášho veľkého polyhistora Mateja Bela (1684 – 1749). Podľa pôvodného plánu išlo o dielo stredného rozsahu (4-, prípadne 6-zväzkové).

V septembri 1999 sa dostal do rúk slovenskej kultúrnej verejnosti prvý z dvanástich zväzkov *Encyclopaedie Beliany* (1. zväzok obsahuje heslá A – Belk, približne 12-tisíc hesiel). Autorský, oponentský a konzultačný kolektív tohto monumentálneho národného projektu tvorí vyše 700 špičkových vedcov z jednotlivých vedných odborov (vojenstvo a vojenské dejiny nevynímajúc). Kompletne vydaných 12 zväzkov bude obsahovať približne 150-tisíc hesiel, pričom sa už v súčasnosti uvažuje aj o vydaní 13. zväzku *Doplnkov*. Predpokladané tempo vydávania ďalších zväzkov, ak nenastanú nepredvídané okolnosti a *Beliana* zostane z hľadiska finančného krytia v pozornosti kompetentných orgánov a v priazni sponzorov, je každoročne jeden zväzok, t. j. nasledujúcich 10 – 12 rokov. Bohato farebne ilustrovaná encyklopédia, obsahujúca aktuálne informácie prakticky z celého sveta a zo všetkých vedeckých oblastí, by mala byť súčasťou každej domácnosti s členmi minimálne stredoškolským vzdelaním.

J. Havlíček

BITKA PRI TURNEJ 3. AUGUSTA 1708. Zborník príspevkov k 290. výročiu, Trenčianska Turná 2000, 91 s.

V zborníku sa nachádzajú príspevky z odborného seminára, ktorý sa uskutočnil pri príležitosti 290. výročia bitky pri Trenčianskej Turnej. Zborník je venovaný odborníkom aj širšej verejnosti, glosuje širší kontext slovenských, resp. uhorských dejín s dôrazom na príčiny a priebeh povstania Františka II. Rákociho (1703 – 1711). Zvláštna pozornosť je venovaná bitke pri Trenčianskej Turnej, ktorá sa rozhodujúcou mierou podpísala pod porážku tohto najväčšieho protihabsburského povstania v dejinách Slovenska.

Základné determinanty vo vnútropolitickom vývoji Uhorska v druhej polovici 17. a začiatkom 18. storočia načrtnú M. Kohútová. Analyzovala príčiny sporov medzi uhorskou šľachtou a cisárskym dvorom vo Viedni, usilujúcim sa o centralizáciu krajiny, ktoré v tomto období prerástli do viacerých ozbrojených zápasov. Nezhody pretrvávali v otázke riešenia náboženských a hospo-

dárskych problémov krajiny, ale tiež v otázke obrany a použitých prostriedkov v boji proti tureckému nebezpečenstvu.

S príspevkom na tému *Povstanie Františka II. Rákociho v rokoch 1703 – 1711 na Slovensku* vystúpil I. Mrva. Keďže rozsah jeho referátu neumožňoval podať vyčerpávajúci obraz o priebehu samotného povstania na našom území, svoju pozornosť sústredil najmä na trenčiansky región, ktorý bol svedkom niekoľkoročných bojov a mnohých ozbrojených stretnutí, vrátane rozhodujúcej bitky pri Trenčianskej Turnej z 3. augusta 1708.

Na bitku pri Trenčianskej Turnej i na niektoré vojenské aspekty Rákociho povstania sa podrobnejšie zamerával V. Dangl. Ako dôležitú črtu, ktorá determinovala počiatkové úspechy povstania, vyzdvihol fakt, že povstanie vyrástlo zo širšieho hnutia odporu poddaných, ktorí mu dodali silný protifeudálny akcent. Najväčšiu pozornosť venoval charakteristike základných vojenskopolitických a hospodárskych faktorov, ktoré determinovali priebeh a výsledky bitiek, a teda aj osud celého povstania. Ako jednu z príčin, ktoré sa podpísali pod porážku povstania, vyzdvihol nedostatočný výcvik a disciplínu Rákociho vojsk. Ich veľkou slabinou bol dôstojnícky zbor, ktorý mal len malé skúsenosti z regulárnych bojov na západoeurópskych bojiskách. V otvorených bitkách sa povstalcovia takmer zákonite – napriek početnej prevahe – nevyhli porážke. Tieto faktory Dangl demonštroval na príklade rozhodujúcej bitky pri Trenčianskej Turnej. Nezabudol upozorniť, že dlhodobé boje vyčerpávali krajinu a podkopávali aj nadšenie poddaného roľníctva, ktorého podpora povstaniu z roka na rok slabla. Osud povstania po roku 1708 spojil tiež s postupným prísunom stále väčšieho počtu žoldnierov, ktorí hájili záujmy Viedne vo vojne o španielske dedičstvo.

Rákociho absolutistické a centralistické tendencie pri budovaní novej štátnej organizácie na povstaleckom území charakterizoval P. Kónya. Svoju pozornosť pritom venoval činnosti hospodárskej rady v Prešove, ktorá existovala v rokoch 1707 – 1710 ako najvyššia inštitúcia, riadiaca a kontrolujúca celý chod hospodárstva povstaleckého štátu.

Zostavovatelia do zborníka zaradili tiež dva zaujímavé historické pramene, ktoré sa viažu k histórii bitky pri Trenčianskej Turnej. Prvým je článok z kuruckých novín *Mercurius Veridicus* zo 6. augusta 1708, popisujúci nedávnu porážku Rákociho vojsk, a druhým odraz bitky v ľudovej slovesnosti a názvosloví, ktorý spracoval R. Horňák.

I. Baka

HLAVAČKA, M. – PEČENKA, M.: *TROJSPOLEK. NĚMECKÁ, RAKOUSKO-UHERSKÁ A ITALSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA PŘED PRVNÍ SVĚTOVOU VÁLKOU*. Praha. Nakladatelství Libri 1999, 280 s.

Ide o druhé, rozšírené a upravené vydanie pôvodnej publikácie M. Hlavačku *Podivná aliance*, ktorá vo vydavateľstve *Mladá fronta*, v známej edícii *Archiv*, vyšla už roku 1987. Pre druhé vydanie M. Hlavačka pribral aj spoluautora M. Pečenku, ktorý spracoval a rozšíril pasáže venované Balkánu a podieľal sa aj na úprave textových častí ďalších kapitol. Tieto úpravy sa vzťahujú jednak na rozšírenie pôvodného textu o výsledky novej zahraničnej literatúry, jednak na doplnenie a rozšírenie, resp. „zjemnenie“ niektorých záverov a súdov pôvodného vydania.

Publikácia sleduje proces zjednocovania Nemecka „železom a krvou“, vedúcu úlohu Pruska, porážku Francúzska roku 1871, proces vzniku Nemecka pod pruským vedením, zblížovanie Nemecka, Ruska a Rakúsko-Uhorska, ktoré vyústilo do Spolku troch cisárov roku 1873, ale neprežilo súperenie Ruska a Rakúsko-Uhorska na Balkánskom polostrove. V nasledujúcich kapitolách autori opisujú politiku železného kancelára Bismarcka v snahe o vytvorenie užšieho spojenectva medzi Nemeckom a Rakúsko-Uhorskom bez vážnejšieho narušenia vzťahov s Ruskom a cestu vedúcu k podpísaniu vzájomného spojenectva roku 1879 a faktického vytvorenia Dvojspolku.

Medzi Dvojspolkom a Trojspolkom, Consulta, Zrod Trojspolku, to sú názvy ďalších kapitol, v ktorých autori skúmajú medzinárodnú politiku a pozadie príčin a tajných rokovaní smerujúcich k diplomatickému a politickému obkľúčeniu Francúzska, k získaniu Talianska za spojenca a k vytvoreniu Trojspolku i s jeho vnútornými slabunami a zraniteľnými miestami. Plasticky mapujú posilňovanie armády a zbrojenia v Nemecku, politickú a diplomatickú činnosť hlavného hýbateľa európskej politiky Bismarcka až do jeho pádu, ktorý nastal po nástupe „korunovaného ochotníka“ Viliama II. na nemecký trón. Odchod Bismarcka po 28-ročnej službe znamenal aj zmenu vnútornej a zahraničnej politiky Nemecka, nástup nového kurzu prechodu k agresívnej imperiálnej dobe, čo vo svojich dôsledkoch viedlo k prehĺbeniu mocenských protikladov medzi európskymi mocnosťami. Táto ambiciózná imperiálna politika nemeckého cisára prehĺbila politické a hospodárske spory Nemecka a Veľkej Británie a viedla k zblížovaniu ostrovej ríše k rusko-francúzskej aliancii. Na druhej strane Taliansko sa začalo zblížovať

s mocnosťami Dvojspolku a na európskej aréne sa už jasne začali črtat' vnútorne nejednotné mocenské zoskupenia, ktoré po raste napätia na Balkáne a pod vplyvom zostrujúcich sa rozporov a rastu zbrojnia prerástli v roku 1914 do ozbrojeného konfliktu, ktorý zmenil mapu Európy a výraznou mierou i kurz dejín 20. storočia.

Autori nezužujú svoj výklad iba na dejiny Dvojspolku a Trojspolku, ale načrtávajú širokú panorámu pôsobenia európskej diplomacie od sedemdesiatych rokov 19. storočia do vypuknutia prvej svetovej vojny. Dávajú odpoveď na základnú otázku – čo viedlo k tomu, že v stredoeurópskom priestore sa rozsypali dve ríše, vznikli nové štáty, ale zároveň aj nové problémy kotviace práve v minulosti. Veľmi zaujímavé sú portréty jednotlivých diplomatov, politikov a osobností, ktoré sú organicky vkľbené do deja, opis kuloárovej politiky na panovníckych dvoroch, zahraničných ministerstvách európskych veľkomiest a pod.

Práca je napísaná sviežim štýlom, popretkávaná citátmi z dobových prameňov, spomienok, z tlače, ktoré nielenže oživujú samotný dej, ale miestami až zarážajú čitateľa, koľko hazardu, povýšenosti, krátkozrakosti, nešikovnosti a hlúposti, ale aj prefíkanosti, perfídnosti a bezohľadnosti bolo spojeného s osudovou cestou, vedúcou k dovtedy najväčšej kataklizme novodobých dejín.

Kniha je spracovaná na základe publikovaných prameňov a odbornej literatúry. Je doplnená obrázkovým materiálom, menným registrom a chronologickým prehľadom. Vyšla v edícii Historická rada nakladateľstva Libri, ktoré vydáva aj obľúbenú edíciu malých encyklopédií. Je určená predovšetkým pre pedagogické účely ako pomôcka pre vysoké školy, ale mnoho zaujímavého a podnetného v nej nájde aj odborník.

V. Dangl

H A J D U, T.: *TISZTIKAR ÉS KÖZÉPŐSZTÁLY 1850 – 1914. FERENC JŐZSEF MAGYAR TISZTJEI.* Budapest. História. MTA Történettudományi Intézet 1999, 360 s.

Desiaty zväzok edície Historická knižnica – monografie, ktorú vydáva Historický ústav Maďarskej akadémie vied pod redakčnou taktovkou jeho predsedu Ferenc Glatza, je venovaný problematike dôstojníckeho zboru rakúsko-uhorskej armády v rokoch 1850 – 1914 vo vŕahu k tzv. stredným vrstvám spoločnosti. Inými slovami procesu postupného pomešťančovania dôstojníckeho zboru na území monarchie a predovšetkým Uhorska od začiatku šesťdesiatych rokov 19. storočia do vypuknutia prvej svetovej vojny. Jeho

autor, dlhoročný archivár a neskôr vedecký pracovník Historického ústavu Maďarskej akadémie vied T. Hajdu, na danej problematike pracoval od začiatku osemdesiatych rokov a publikoval postupne viacero zásadných štúdií, z ktorých časť v rozšírenej a čiastočne prepracovanej podobe zahrnul aj do anotovanej monografie. Kniha svoju konečnú podobu dostala v rokoch 1994 – 1998, keď už vyšiel syntetizujúci prehľad o armáde monarchie *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918: Die bewaffnete Macht*, i priekopnícka práca o politických a spoločenských dejinách dôstojníkov monarchie v rokoch 1848 – 1918 od amerického historika maďarského pôvodu Istvána Deáka *Beyond nationalism: A social and political history of the Habsburg officer corps 1848 – 1918* (jeho maďarský preklad vyšiel v Budapešti roku 1993). Tieto diela zásadného charakteru do určitej miery uľahčili autorovu prácu, na druhej strane nastolili viacero otázok, ktoré podrobnejšie rozpracováva až T. Hajdu. Pritom sa jednoznačne usiluje o to, aby až na nevyhnutné odvolávky neopakoval závery z uvedených publikácií a nezameriaval sa na tematické okruhy bádateľského úsilia I. Deáka, ale jeho závery konštruktívne rozpracováva do hodnotení, ku ktorým dospel sám na základe dlhoročného archívneho výskumu. Navyše venuje zvláštne kapitoly aj výstavbe a štruktúre dôstojníckeho zboru honvédsstva a záložného dôstojníckeho zboru, čo dodnes nebolo predmetom takéhoto rozboru ani v uvedených publikáciách, ani v novšej vojenskohistorickej spisbe.

Anotovaná publikácia sa tematicky člení na dve časti. Prvé štyri kapitoly sú venované vojenským reformám po porážke v prusko-rakúskej vojne roku 1866, udalostiam, ktoré im predchádzali, príčinám, ktoré tieto reformy vynútili, ako aj ich neskorším modifikáciám. Autor sa v týchto pasážach venuje menlivému vzŕahu uhorskej spoločnosti k samotným vojenským reformám, k armáde a k dôstojníckemu zboru. Hodnotí význam vojenských reforiem pre bojaschopnosť armády a budovanie dôstojníckeho zboru nového typu, zavedenie všeobecnej brannej povinnosti, účasť dôstojníkov z územia Uhorska v armáde monarchie po revolúcii 1848 – 1849 a pred rakúsko-maďarským vyrovaním roku 1867. Skúma prestíž dôstojníckeho zboru v rokoch medzi zásadnými vojenskými reformami v rokoch 1867 až 1889, krízu dualizmu a úlohu armády v tomto období, ako aj zmeny prebiehajúce v rámci armády, resp. dôstojníckeho zboru v rokoch 1890 až 1914. Mimoriadny prínos pre výskum danej problematiky znamená piata kapitola s názvom *Zo šľachtického dôstojníckeho zboru meštiansky dôstojnícky zbor*, ktorú v mierne

pozmenenej podobe už T. Hajdu publikoval aj na stránkach Történelmi Szemle. V nej autor, využívajúc výsledky svojho výskumu najmä vo vienskome Kriegsarchivu a vo Vojenskohistorickom archíve v Budapešti, priniesol množstvo nových, najmä číselných a štatistických údajov, odzrkadľujúcich proces pomešťančovania dôstojníckeho zboru od druhej polovice 19. storočia do začiatku prvej svetovej vojny. Z tohto pohľadu veľmi podnetná a zaujímavá je aj nasledujúca kapitola, ktorá s určitými úpravami bola taktiež už publikovaná v Századoku. Je venovaná národnostnému a konfesionálnemu zloženiu dôstojníckeho zboru na území Uhorska a nájdeme v nej viacero údajov aj o zastúpení Slovákov medzi dôstojníkmi rakúsko-uhorskej armády. Spoločenským statusom, pôvodom, kariérou a školským vzdelaním dôstojníkov na území Uhorska sa T. Hajdu zaoberá v nasledujúcej kapitole. Na ňu nadväzujú pasáže opisujúce životný štýl dôstojníkov a prestíž dôstojníckeho povolania, tak ako boli vnímané v stredných vrstvách uhorskej spoločnosti. Posledné dve kapitoly autor venoval vývoju honvédskeho dôstojníckeho zboru a formovaniu záložného dôstojníckeho zboru. Skúma rast ich prestíže, počty, sociálny pôvod ich príslušníkov, vzdelanie, národnostné a konfesionálne zloženie, vzťah k rôznym vrstvám spoločnosti, ich uplatnenie v civile a pod.

Anotovaná publikácia je mimoriadne cennou sociografickou štúdiou o vzťahu rakúsko-uhorského dôstojníckeho zboru a uhorskej spoločnosti a o množstve ďalších, s touto otázkou súvisiacich komponentoch. Autor prekročil rámec výskumného obzoru historika a úspešne siahol aj do oblasti sociológie, štatistických metód a databáz a pod.

Kniha je vybavená množstvom tabuliek so štatistickými údajmi, menným registrom, obrazovou a mapovou prílohou. Pre slovenskú vojenskú historiografiu je zároveň aj výzvou, aby v podobnom duchu pokračoval výskum aj so zameraním na účasť Slovákov v ozbrojených silách monarchie, ktorú naša historiografia podrobnejšie iba začala mapovať.

V. Dangl

HERRE, F.: NEŽ SE ZAČALO PSÁT 1900. V OBAVÁCH ZE ZÁNIKU I S VÍROU V POKROK. Praha. Brána 1999, 200 s.

Autor anotovanej publikácie Franz Herre nie je u nás známy. Patrí v Čechách i na Slovensku medzi najprekladanejších po nemecky píšucich historikov a popularizátorov historickej literatúry. V posledných rokoch vyšiel preklad jeho monografie o poľnom maršalovi c.k. armády J. J. V. Ra-

detzkom, o cisárovi Františkovi Jozefovi I., o dcére cisára Františka II. a manželke Napoleona I., francúzskej cisárovne Márii Lujze a o ďalších historických osobnostiach. Tým sa Herre v slovenskej čitateľskej verejnosti zapísal predovšetkým ako autor životopisných diel. Tentokrát Herre českú a slovenskú čitateľskú verejnosť prekvapil iným literárnym žánrom. V knihe, vydané pôvodne pred dvoma rokmi v Stuttgarte a o rok nato v preklade v Čechách, mimoriadne príťažlivým esejistickým štýlom podáva strhujúci obraz piatich európskych hlavných miest na prelome 19. a 20. storočia. Sleduje udalosti viažuce sa k týmto mestám a ku krajinám, ktoré navyonok reprezentovali, udalosti, ktoré miestami otvorili, miestami iba v náznamoch už v znamení hesla „si vis pacem, para bellum“ – keď chceš mier, pripravuj vojnu – predznamenávali smerovanie k svetovej kataklizme. Zároveň si však autor pozorne všimá aj nádeje spojené s nebyvalým rozmachom techniky a vedy, demokracie a pokroku, vedúce ľudstvo podľa dobových predstáv k rozkvetu civilizácie, ktorá navždy odstráni najväčšie príkoria, násilie a vojny.

V piatich kapitolách nesúcich názvy hlavných miest mocností, ktoré štrnásť rokov po prelome storočia vstúpili do vojny dovtedy nebyvalého rozsahu a ničivosti, v napínavej skratke opisuje vojensky rozpinavý, na vonkajšiu slávu a pruský heroizmus nadviazaný Berlín, pyšný, vo viktoriánskej sláve sa utápajúci Londýn, Paríž žijúci v sladkom zákulisí „belle epoqe“ a vo vnútorných sociálnych rozporoch, Viedeň pulzujúcu v rytme valčíka, života na Ringstrasse, ale i dekadencie, zničujúceho nástupu nacionalizmu, anti-liberalizmu a antisemitizmu a nakoniec Sankt Peterburg so všetkými nahromadenými problémami cárskej ríše, ignoranciou panujúcich vrstiev a s tlejúcimi iskrami, ktoré vznietili plameň revolúcie. Publikácia je popretkávaná citátmi z dobových publikácií, novín a časopisov, z diel filozofov, spisovateľov, umelcov, politikov. Stretávame sa tu s názormi reprezentantov doby z oblasti literatúry, vedy i umenia, ale aj s predstavami osnovateľov budúcej skazy. S farbistým obrazom rozpínajúcej sa architektúry miest, ale aj so strohými číslami vyjadrujúcimi biedu a výdavky na zbrojenie. S opisom rastu delíria moci a fanatizmu, ale aj s varovnými signálmi zdvihnutého prstu pragmatikov. So sebavedomými vyhláseniami od života odtrhnutých politikov i s teoretickými úvahami jednotlivcov, ktorí svoj život zasvätili svetovej revolúcii. S vynálezmi, ktoré mali napomôcť pokrok, viesť k ovládnutiu prírody, k pohodlnému životu a tým aj k vytvoreniu spravodlivej ríše, ale aj s prejavmi ničivosti, defetizmu a vzbury.

Dielo je umne popretkávané výňatkami zo životných osudov veľikánov, žijúcich a tvoriacich na prelome dvoch storočí. Na disharmonickom pozadí farbistého obrazu doby sa mihnú mená jej spolupútnikov: Nemcov F. Nietzscheho či G. Hauptmanna, Angličanov R. Kiplinga, O. Wilda, W. B. Yeatsa, G. B. Shawa alebo Francúzov E. Zolu, G. Eiffela, M. Prousta, A. Jarryho, A. Rimbauda i celej plejády impresionistov a umelcov prichádzajúcich do „hlavného mesta sveta“, do Paríža. Viedeň Johanna Straussa reprezentujú mená ako F. Grillparzer, O. Friedländer, G. Mahler, S. Freund, S. Zweig, G. Klimt. Životné osudy a diela L. N. Tolstého, V. Soloviova, M. Gorkého, A. P. Čechova ohlasujú krízu ruskej spoločnosti a vyjadrujú zúfalstvo zo skutočnosti, že za fasádou vonkajškivosti civie prázdnota a číha zúfalstvo a odpor. Autor v krátkych výstižných pasážach portrétuje aj profily panovníkov. Megalomanského amatéra na cisárskom tróne Viliama II., raziaceho heslo, že najvyšší zákon je panovníkova vôľa. Unavenú kráľovnú Veľkej Británie a Írska a cisárovnú Indie Viktóriu, ktorá roku 1897 oslavuje diamantové výročie svojej vlády, podľa ktorej pomenovali celú jednu éru a ktorú čoskoro na tróne svetovej ríše a najväčšej koloniálnej mocnosti vystrieda jej flegmatický syn Eduard VII. Vnútorne nešťastného, o rakúsku uniformu a pedantériu sa opierajúceho Františka Jozefa I., ktorý roku 1900 bude oslavovať svoje sedemdesiatiny. Aj panovníckymi vlastnosťami málo vybaveného, udalostami vlečeného a vnútorne rozorvaného cára všetkej Rusi Mikuláša II. a jeho ambiciózne manželky. Defilujú tu mená teoretikov a organizátorov robotníckeho a socialistického hnutia, akými boli F. Mehring, E. Bernstein, V. Adler, A. Bebel, W. Liebknecht, P. J. Proudhon, L. Trockij, ale najmä V. I. Lenin.

Sondy do oblasti spoločenského života, kultúry a vedy týchto veľkomiest sú symptomatické aj pre krajiny, ktoré navonok reprezentujú. Na jednej strane dopĺňajú, ale ešte častejšie popierajú politické trendy a diplomatické úsilia charakterizujúce dobu a navonok reprezentované menami ako O. Bismarck, B. Bülow, A. Tirpitz, C. Rhodes, B. Disraeli, J. Chamberlain, W. Churchill, G. Clemenceau, František Ferdinand a ďalší. Autor neobišiel ani najväčšie aféry, akými bola Dreyfusova aféra či škandal okolo Panamského prielavu. V záverečných pasážach načrtáva úsilie vynakladané jednotlivcami i skupinami na zachovanie mieru, aby, vyjadrené slovami Rakúšanky Berthy von Suttnerovej, „mohlo byť prichádzajúce stololetie zcela věnováno plnění radostných kuturních úkolů“. V pozadí týchto emotívne pôsobiacich citátov hromadiace sa rozpory, autorom veľmi pregnantne vyselektované a prezentované, však jednoznačne na-

značujú márnosť týchto snažení. Už tri mesiace po skončení haagskej konferencie o odzbrojení roku 1899 začína vojna Angličanov proti Búrom. Rok nato, po porážke boxerského povstania, sa začína boj o mocenské pozície v Číne. V rokoch 1904 – 1905 zúri vojna medzi Japonskom a Ruskom. Začínajú sa sťahovať vojnové mračná na Balkáne a toto teritórium sa stáva európskym sudom pušného prachu. Nádeje vkladané do druhej haagskej konferencie roku 1907 sú už len ilúzie. Ľudstvo sa rúti do celoeurópskej vojnovkej katastrofy.

Francúzsky socialistický vodca Jean Jaurès ešte verí a spolieha sa na veľkú kolektívnu silu organizovaných národov, ale podobne ako pacifistka Suttnerová sa mylí a doplatí na to životom. Zdá sa, že vývoj dáva za pravdu filozofovi Friedrichovi Nietzschemu, ktorý sa dožaduje vojny, a to čo najväčšej a najstrašnejšej, ako „dočasnej recidívy barbarstva“. Autor v závere zhrňuje toto smerovanie. „Mnozí lidé v Evropě se domnívají, že lidstvo vystoupí z případné války omlazeno a zdokonaleno jako fénix z popela. Lenin připravuje své stoupence na využití „krize vytvořené válkou k urychlení zániku kapitalistického systému“ a nastolení „diktatury proletariátu“. Nacionalisté všech barev počítají s tím, že ze zápasu národů vyjde jako vítěz právě jejich národ, a utvrzení v přesvědčení o své převaze a síle, chystají se svým způsobem uzdravit svět. Militaristé pod jakýmkoliv praporem a v jakékoli uniformě očekávají, že jimi ukovaný meč bude vládnout v Evropě. Státníci doufají, že se z jejich velmoci stane evropský hegemon. Národy a státy se v tlačenci hrnou za něčím novým a jiným, lepším a větším – a blíží se k propastem, do kterých se navzájem srazí.“

Pre profesionálneho historika, ale aj pre bežného čitateľ veľmi zaujímavá kniha F. Herreho je vybavená zoznamom použitej literatúry, menným registrom a bohatým obrázkovým materiálom. Vari jediné, čo možno vydaniu vyčítať, je skutočnosť, že zvolený papier neumožnil kvalitnejšie čiernobiely reprodukcii. Hodnotu knižky by zaiste bolo zvýšilo aj zaradenie farebných ilustrácií. Ved' doba, ktorou sa zaoberá, priam nimi prekypovala. Aj v tejto podobe však ide o zásluhný čin vydavateľstva.

V. Dangel

DEVERE-SUMMERS, A.: VÁLKA A EVROPSKÉ KRÁLOVSKÉ RODY. Brno, Books 1998, 232 s. +16 s. obrazovej prílohy. [Z anglického originálu *War and the Royal Houses of Europe (in the Twentieth Century)*. Arms and Armour Press 1996.]

Vďaka edičnému počinu brnenského nakladateľstva Books (edícia Jota Military, zv. 30) sa do

rúk českého (a teda aj slovenského) čitateľa dostala monografia o problematike vojen a európskych dynastií v 20. storočí. Táto historická problematika je dlhodobou stredobodom záujmu jej autora Antonyho Devereho-Summersa. Podľa neho cieľom tejto knihy je vyrozprávať fascinujúci príbeh úpadku monarchií, ktoré až do začiatku 20. storočia predstavovali v Európe najrozšírenejšiu štátnu formu. Hlavnú príčinu tohto úpadku autor vidí v prvej a druhej svetovej vojne. Trochu zovšeobecňujúco a sčasti skreslene a tendenčne uvádza ďalej, že národy, ktoré prehrali prvú svetovú vojnu, sa nemohli vyrovnáť s obrovskými stratami na životoch ani s pocitom, že ich obeť boli zbytočné. „...Vyzbrojené väčšou vierou v individuálnu slobodu, než mali ich predkovia, spochybnili vojenskú tradíciu a koncept rinčiacich šablí vlád, ktoré ich doviedli do svetovej vojny. Ich monarchie (v skutočnosti však monarchovia – pozn. M. Č.) boli neodmysliteľnou súčasťou tejto tradície, a po porážke teda zaplatili konečnú cenu...“ Autor na druhej strane poukazuje na skutočnosť, že monarchie, ktoré sa rozpadli na konci druhej svetovej vojny, boli buď obeťou fašizmu, alebo komunizmu a vojny sa zúčastnili bez vlastného pričinenia. „... Aj keď boli (monarchistické dynastie – pozn. M. Č.) v roku 1918 oslabené stratou mocných ríš,... obyčajný ľud ich obľuboval. Svoju moc stratili až vtedy, keď sa ich protivníci uchýlili k nepoctivým plebiscitom a k zastrážovaniu nás. Existencia monarchie nebola hlavnou príčinou druhej svetovej vojny,“ dodáva napokon v úvode Devere-Summers.

Kniha pozostáva z dvadsiatich siedmich kapitol, pričom v prvých troch sa čitateľ môže v stručnom náčrte oboznámiť s genézou obdobia, ktoré predchádzalo vypuknutiu prvej svetovej vojny v Európe (napr. balkánske vojny 1912 – 1913, vznik a formovanie vojenskopolitických mocenských blokov – Trojspolku a Trojdohody) a taktiež jej samotným priebehom a dôsledkami, ktoré podstatne zmenili politickú mapu Európy i celého sveta. Kapitoly štyri až trinásť venoval autor osudom jednotlivých panovníckych rodov v čase prvej svetovej vojny a po jej skončení. Konkrétne dynastií sasko-cobursko-gothskej, ktorá panovala v Belgicku a vo Veľkej Británii, bourbonskej v Španielsku, nassausko-weilburskej v Luxembursku, grimaldiovskej v Monaku, ďalej oldenburskej dynastii v Grécku, romanovskej v Rusku, hohenzollernovskej v Nemecku, hohenzollernovsko-sigmaringenskej v Rumunsku a nakoniec habsburskej v Rakúsko-Uhorsku.

Štrnásť kapitola obsahuje základné fakty o druhej svetovej vojne, počnúc napadnutím Poľska

nacistickým Nemeckom 1. septembra 1939 a končiac zhodením atómových bômb na japonské mestá Hirošimu a Nagasaki v auguste 1945. Po tomto všeobecne poňatom exkurze sa Devere-Summers, v kapitolách pätnásť až dvadsaťsedem, sústredil na historickú úlohu panovníckych dynastií počas druhej svetovej vojny, ktorá v mnohých prípadoch predznamovala aj ich smutný koniec. Príkladom je Taliansko (savojská dynastia), Albánsko (dynastia Zogu), Francúzsko (Bonaparte-Bourbon), Južoslávia (Karadjordjević), Bulharsko (dynastia Sasko-Coburg-Gotha), Rumunsko (Hohenzollern-Sigmaringen) a o niečo neskôr aj Grécko (dynastia Oldenburg). Do tejto časti knihy zahrnul autor aj tie panovnícke rody, ktorých dejinné poslanie v niektorých krajinách Európy sa druhou svetovou vojnou neskončilo: v Nórsku, Švédsku, Dánsku, Belgicku, Holandsku, Veľkej Británii a Lichtenštajnsku.

Knižná publikácia čitateľa zaujme bohatou obrazovou dokumentáciou, ktorá obsahuje 32 unikátnych dobových fotografií. Prínosom je aj poznámkový aparát, menný register a bibliografia k predmetnej historickej problematike. Českému vydaniu Devereho-Summersovej monografie možno vytknúť nie veľmi dobrú úroveň prekladu, ktorá sa najviac odzrkadlila v oblasti odbornej historickej terminológie. Záverom možno poznamenať, že z autorovho rukopisu sa dá zreteľne vyčítať jeho promonarchistická orientácia.

M. Čaplovič

ČESKOSLOVENSKO 1918 – 1938. OSUDY DEMOKRACIE VE STŘEDNÍ EVROPE. Sborník z mezinárodní vědecké konference v Praze 5. – 8. 10. 1998. Praha 1999, 682 s.

Dvojzväzkový zborník príspevkov, ktoré odzneli na medzinárodnej konferencii 5. – 8. 10. 1998 v Prahe, je venovaný obdobiu českých a slovenských dejín, vymedzenému rokmi 1918 – 1938. Časový aj tematický rámec jednotlivých príspevkov je mnohokrát presiahnutý, čo umožňuje vidieť tento úsek československých dejín v rôznych kontinuálnych a problémových súvislostiach. Už pohľady národných historiografii (Josef Harna, Lubomír Lipták, Ferdinand Seib, Jevgenij Firsov, Milan Hauner, Antoine Marés), ktoré odzneli v úvode konferencie, ukazujú, že história medzivojnovnej ČSR je stále aktuálna a interesantná nielen pre odbornú, ale aj pre laickú verejnosť.

Práca je štruktúrovaná do niekoľkých tematických okruhov, ktoré pokrývajú danú problematiku v rôznych smeroch.

Uvodný blok tvorí vnútropolitický vývoj československého štátu a spoločnosti. Systém politických strán, ich kryštalizácia a postupné etablovanie sa v českom a slovenskom politickom prostredí, ako aj osobnosti, ktoré zohrali v tomto procese významnú úlohu, sú témy veľmi frekventované. K takým patria aj otázky parlamentnej demokracie, verejnej správy a štátoprávna problematika. Práve tu má slovenská historická veda najväčšie zastúpenie. Naši historici prezentovali výsledky svojej práce a prispeli tak k vysokej úrovni celého podujatia (I. Kamenec, A. Bartlová, N. Krajčovičová, E. Kázmerová, X. Šuchová, V. Bystrický, M. Zemko).

Ekonomickými a sociálnymi problémami medzivojnovnej ČSR sa zaoberá ďalší tematický blok. Príspevky autorov sa dotýkajú otázok industrializácie, rozvoja a dynamiky hospodárstva, zahraničného obchodu Československa. V kontexte česko-slovenských vzťahov sa ekonomickej problematike venujú slovenskí historici (R. Holec, M. Fabricius, L. Hallon).

Pozornosť je venovaná aj kultúrnym a spoločenským otázkam. Spoločenské, mysliteľské a filozofické prúdy a vplyvy formovali duchovnú klímu Československej republiky. V spoločenskom kontexte autorov zaujala osobnosť Tomáša G. Masaryka, jeho vplyv na českú umeleckú avantgardu, jeho národnostná politika a filozofia.

Dôležitým aspektom pri skúmaní dejín medzivojnovnej ČSR je medzinárodná politika. Československo ako štát v srdci Európy vždy veľmi citlivo reagovalo na jej pohyby. Medzinárodné súvislosti zohrali úlohu pri jeho vzniku, formovaní aj zániku. Tematická sekcia je venovaná úlohám veľmoci v tomto procese (Veľká Británia), ako aj postojom československej diplomacie k tomuto závažnému problému. Zastúpená je malodohodová politika (zo slovenských historikov sa tu prezentovala B. Ferenčuhová), československo-francúzske vzťahy, vzťah Československa k Vatikánu.

Menšinová politika patrila k vysoko aktuálnym problémom mezivojnovnej politiky nielen v Československu. Nové pomery po prvej svetovej vojne nastolili otázky súvisiace so vznikom národných štátov. Bol to proces, ktorý nedokázal uspokojivo vyriešiť požiadavky mnohých národov a národností, čo v sebe skrývalo zárodoky budúcich konfliktov. Príspevky v tejto tematickej oblasti sú venované ústavným aspektom práv menšín po vzniku ČSR a ich postaveniu v ČSR.

Pohľad na medzivojnovnú ČSR prostredníctvom vystavovacej politiky približujú štúdie o živote slovenskej a českej komunity v zahraničí, o ich vzťahu k československej štátnosti.

Zborník je svojím obsahom mimoriadne pestrým a cenným príspevkom k dejinám medzivojnovnej ČSR. Otvára nové otázky a v mnohom pôsobí podnetne a inšpiratívne.

J. Rogulová

GOODRICK-CLARKE, N.: *OKULTNÍ KOŘENY NACISMU. RAKOUŠTÍ A NĚMEČTÍ ARIOSOFISTÉ (1890 – 1935)*. Praha, Votobia 1998, 381 s.

Autor, odborník na dejiny tretej ríše, sa v tejto knihe venuje pre historika nezvyčajnej téme tajných árijských kultov a ich vplyvu na nacistickú ideológiu. Podrobne rozoberá a charakterizuje trendy moderného nemeckého okultizmu na začiatku 20. storočia, ako aj jeho jednotlivé smery a prúdy (napr. wotanizmus alebo Rad nových templárov). Veľký priestor je venovaný aj duchovným otcom ariozofie Guidovi von Listovi (1848 – 1919) a Jörgovi Lanze von Liebenfelsovi (1874 – 1954), ktorých doktríny a kultová činnosť dokázali podstatnou mierou ovplyvniť budúce ideologické smerovanie Nemecka. Ariozofisti začali svoju činnosť rozvíjať pred prvou svetovou vojnou vo Viedni, „zmiešali nemecký *völkisch* nacionalizmus a rasizmus s okultnými názormi, ktoré čerpali z teozofie Heleny Petrovny Blavatskej, aby prorokovali a legitímizovali nadchádzajúcu éru nemeckej svetovlády“. Dôležité miesto v ich ideológii zastupoval názor, že „zločinné spiknutia protinemeckých skupín (za ktoré boli podľa potreby označované *neárijské rasy, Židia, alebo dokonca i raná cirkev*), sa snažili zničiť ideálny nemecký svet tak, že emancipovali *negermánskych podľudí v mene falošného rovnostárstva*“. Prostedie, v ktorom ariozofia vyrástla, bolo nacionalistické, anti-liberálne, kultúrne pesimistické s rasistickými názormi 19. storočia. Tento ideologicko-náboženský prúd si veľmi rýchlo získal široké masy poslucháčov, čo pramenilo aj z neskorého zjednocovacieho procesu Nemecka. To malo veľký vplyv na prípravu živnej pôdy v širokých masách nástup nacionálneho socializmu k moci, ktorý by sa bez tejto „predprípravy“ nemohol tak rýchlo etablovať v spoločnosti.

Významnými predstaviteľmi nacistických špičiek, ktorí sa stali propagátormi a zástancami okultizmu a ariozofie, boli Adolf Hitler a Heinrich Himmler. Poradcom v oblasti mytológie Reichsführera-SS H. Himmlera bol Karl Maria Wiligut (1866 – 1946), ktorý sa zaoberal v rokoch 1933 až 1939 prehistorickým výskumom v SS. Predovšetkým SS sa stali nositeľmi okultných symbolov, tradícií a ideológie.

Táto publikácia je významným prínosom pri bádaní histórie náboženského nacionalizmu v Nemecku na začiatku 20. storočia, ktorý vyústil do apokalyptickej hystérie pri vedení moderného štátu. Kniha je doplnená prílohami a poznámkovým aparátom. Je vhodná pre každého záujemcu o moderné nemecké dejiny a ich hlbšie vysvetlenie.

Z. Katreba

FUGATE, B. – DVORECKIJ, L.: BOUŘE NA DNĚPRU. ŽUKOV, STALIN A PORÁŽKA HITLEROVY BLESKOVÉ VÁLKY. Brno, Jota 1999, 392 s.

V poslednom čase svetlo sveta uzrelo niekoľko svojráznych „historických štúdií“, ktoré sa snažia objasniť príčiny neúspešného ťaženia nemeckej armády v Sovietskom zväze v roku 1941, resp. dôvody prekvapenia, obklúčenia a zničenia veľkých mas vojsk Červenej armády v západných častiach štátu. V týchto publikáciách sa pertraktujú dve verzie; v prvej sa autori prikláňajú k tvrdeniu o preventívnom útoku Nemecka proti ZSSR, ktorý bol pripravený vierolomne zaútočiť, a preto bolo v prihraničných oblastiach „zaskočených“ toľko sovietskych vojsk (SUVOROV, V.: Všetchno bylo jinak aneb kdo začal druhou světovou válku? Praha, Naše vojsko 1994, 303 s.), v druhej verzii je vyzdvihovaná „genialita“ vojenského vedenia socialistického štátu, ktoré obetovalo vojská na západe, aby mohlo „brilantným“ ťahom s druhým strategickým sledom na riekach Dneper a Desna zasadiť silný úder nemeckým vojskám, a tým zabezpečiť rozvinutie strategických rezerv na prístupoch k Moskve a v konečnom dôsledku vytvoriť predpoklady pre zimnú protiofenzívu. Tejto druhej možnosti vysvetlenia vojenských operácií na východnom fronte v roku 1941 sa venuje aj anotovaná publikácia, ktorá vznikla zo spolupráce amerického historika a bývalého dôstojníka Sovietskej armády, ktorý je žurnalistom a zaoberá sa vojenskoekonomickou a vojenskohistorickou problematikou.

Jej autori sa snažia svojráznym spôsobom dokázať, že korene neúspechu nemeckej armády v ZSSR siahajú do obdobia niekoľkých mesiacov pred vojnu, konkrétne na začiatok roku 1941, kedy sa uskutočnili tri veliteľsko-štábné cvičenia na mapách. Tieto cvičenia jasne ukázali pochybenosť zámeru sústrediť početné sily Červenej armády v bialystockom a l'vovskom výbežku, čo bolo vyhovujúce z hľadiska ofenzívy, ale pre obranné úmysly úplne nevhodné, ba čo viac, išlo priam o samovražedný krok pre tieto vojská. Ako dôvod pre pôvodne ofenzívne sústredenie síl je uvádzana

snaha J. V. Stalina o využitie predpokladaných dlhodobých bojov na západnom fronte medzi Francúzskom a Veľkou Britániou na jednej strane a Veľkonemeckou ríšou na strane druhej, čo v príhodnej chvíli chcel využiť pre útok do chrbta nemeckých vojsk a na vytvorenie aliancie so západnými spojencami, podobnej tej z prvej svetovej vojny, avšak s iným zámerom. Skutočný vývoj vojny ukázal nereálnosť takýchto kalkulácií a donútil sovietske vojenské vedenie hľadať iné možnosti úspešnej obrany pred očakávaným útokom Nemecka, o ktorého pripravali mali informácie. Príčiny, ktoré viedli sovietské velenie k ponechaniu Západného frontu pod vedením neskôr popraveného arm. gen. D. G. Pavlova v bialystockom výbežku, aj keď autori nepravdivo uvádzajú, že bol oslabený odsunom početných delostreleckých a tankových jednotiek, tkvie podľa nich v snahe oklamať nemecké velenie a zabezpečiť spomalenie nemeckej ofenzívy, aby sa získal čas na mobilizáciu a rozmiestnenie síl druhého strategického sledu. Rovnakým dôvodom ospravedlňujú, ba čo viac, vyzdvihujú mnohé chyby sovietského velenia, ktoré vydávajú za kroky „vynikajúceho“ vojenského myslenia a rozhodovania, ktorých uskutočňovanie občas narušovalo alebo spomaľovalo neadekvátne zasahovanie J. V. Stalina a niektorých veliteľov (genpor. A. I. Jerjomenka) do tohto procesu.

Podstatná časť knihy je venovaná vojenským operáciám na východnom fronte až po zavŕšenie protiútoky pri Moskve. Pozornosť je zameraná najmä na útoky Červenej armády proti jelnianskemu výbežku v júli až septembri 1941, kde poprvýkrát utrpela nemecká armáda porážku a ustúpila z mestečka Jelňa. Túto operáciu autori považujú za „rozhodujúcu“ bitku, ktorá privodila zvrat na nemecko-sovietskom fronte a spolu s tlakom na južné krídlo skupiny armád Stred vytvorila podmienky pre konečné víťazstvo sovietskych vojsk. Autori tejto svojej fikcii prispôbujú všetky udalosti a voľne narábajú s historickými faktami, ba priamo sa snažia o mystifikáciu čitateľa. Svoju teóriu podopierajú tvrdením o extrémnom tlaku sovietskych vojsk v tomto priestore, čo si vynútilo prestávku v rozvíjaní ofenzívnej činnosti nemeckou armádou v smere na Moskvu.

Počet zajatých pri Bialystoku, Umani, Smolensku, Kyjeve a Vjazme v júli až októbri 1941 predstavoval takmer 1,5 milióna vojakov, zatiaľ čo nemecké vojská zaznamenali od 22. júna do 28. septembra 522 833 mŕtvych a ranených vojakov (s. 249). Podstatná časť týchto strát je ospravedlňovaná úmyslom využiť ich na zastavenie nemeckého útoku a na rozvinutie mobilizovaných

strategických záloh. Autori sa odvolávajú v prípade obetovania vojsk Juhozápadného frontu na J. V. Stalina a jeho chyby, ktoré mu vytýkali mnohí veliteľia, napr. arm. gen. G. K. Žukov, maršal S. M. Buďonnyj, maršal S. K. Timošenko, ktorí predpokladali postup protivníka južným smerom, čo by znamenalo pravdepodobne porážku Sovietskeho zväzu. J. V. Stalin napriek tomu vydal rozkaz na ústup neskoro. V nemeckom velení takisto vládli rozpory a v dôsledku nich neexistoval jednotný plán vedenia vojny. Predovšetkým genplk. H. Guderian osudovým spôsobom zasiahol do vedenia operácií, keď zmaril snahu o rozdelenie svojej 2. tankovej skupiny a paralelný útok na Moskvu a Kyjev. Toto rozhodnutie malo mať spolu so stratami spôsobenými v predchádzajúcom období, s pripravenosťou sovietskej armády, sústredení a rozvinutím strategických rezerv zo Sibíri rozhodujúci podiel na zastavení nemeckej ofenzívy pred Moskvou a umožnení protiútku Červenej armády.

V závere publikácie sú sústredené niektoré vybrané dokumenty, vzťahujúce sa k textu. Zároveň sú tu schematicky a nepresne uvedené resp. opísané organizačné štruktúry nemeckých a sovietskych vojsk a doplnené jednoduchými mapkami bojov. Treba vyzdvihnúť odbornú spoluprácu známeho historika J. Fidlera, ktorému sa podarilo väčšinu omylov, nepresností a fikcií uviesť na pravú mieru a vysvetliť v pripojených poznámkach. Takto sa stala publikácia aspoň hodnotnejším prínosom k dejinám vojny na východnom fronte, i keď s príchutou zahodenej šance.

Z. Katreba

PASÁK, T.: ČESKÝ FAŠISMUS 1922 – 1945 A KOLABORACE 1939 – 1945. Práh, Praha 1999, 486 s.

V ostatnom čase sa česká historiografia a publicistika otvorenejšie vyjadruje k fenoménu fašizmu, ku koreňom pravicového hnutia v medzivojnovom období v Československu a k existencii kolaborácie počas 2. svetovej vojny. Rozsiahla syntetizujúca monografia, ktorá vychádza z pozostalosti Tomáša Pasáka, je nepochybne významným prínosom k výskumu problematiky pravicových hnutí pre odbornú aj laickú verejnosť. T. Pasák, po roku 1968 „odsunutý“ od pedagogickej činnosti na Univerzite Karlovej a od možnosti publikovania, sa výskumne venoval obdobiu Protektorátu Čechy a Morava a významným osobnostiam českého politického života (po roku 1989 vyšli práce Generál Alois Eliáš a odboj, JUDr. Emil Hácha, Pod ochranou říše a ďalšie). Bohatý archívny výskum a znalosť najmä súdobej pub-

licistiky umožnili autorovi vytvoriť pred čitateľom veľmi plastický obraz o vzniku, vývoji a perspektívach extrémistických pravicových myšlienok a hnutí v českých krajinách a o ich „modifikácii“ v kolaborantskom systéme počas existencie Protektorátu Čechy a Morava.

Publikácia je rozdelená do ôsmich hlavných kapitol, ktoré sú ďalej vnútorne členené na podkapitoly. Práca je členená podľa časovej postupnosti (štyri kapitoly sú venované vývoju fašistického hnutia v 20. a 30. rokoch a dve kapitoly sa zaoberajú obdobím Protektorátu Čechy a Morava). V jednotlivých častiach sa venuje pozornosť vývoju fašistických organizácií, ich programu a pôsobeniu na spoločenské vrstvy. Autor analyzuje ich vnútorný a vonkajší boj o politickú moc a zameriava sa na vedúce osobnosti českého fašistického hnutia a predstaviteľov kolaborácie s nacistickým režimom. Dopĺňajúca štúdia Milana Nakonečného *K psychologii a perspektívám českého fašismu* sa kriticky stavia k vzniku fašistického hnutia v medzivojnovom období a všima si podmienky a formy existencie extrémistických pravicových hnutí v súčasnosti. Práca je výnimočná aj doteraz nepublikovaným obrazovým materiálom. Pomôckou pre čitateľa je aj menný register, ktorý podrobnejšie predstavuje jednotlivých aktérov doby.

Úvodná kapitola sa venuje vzniku a vývoju fašistickej a nacistickej ideológie a fašizujúcich sa režimov v medzivojnovom období v jednotlivých geopolitických častiach Európy. Vo všetkých štátoch, kde sa vo väčšej alebo menšej miere uplatnila populistická a primitívna doktrína fašizmu, možno vypozerovať identické historické a ideologické súvislosti s talianskym fašizmom a neskôr s nemeckým nacizmom. Nárast pravicových síl v Európe bol podľa Pasáka dôsledkom nárastu socialistického hnutia, povzbudeného vládou bolševikov v Rusku, a obavy zo sociálnej revolúcie. Druhým dôležitým aspektom bolo vo všeobecnosti neuspokojenie politických a ekonomických záujmov stredných vrstiev, z ktorých sa najčastejšie združovali prívrženci pravicových ideí.

Ďalšie kapitoly sa už venujú fenoménu českého fašizmu. Logické vnútorné rozčlenenie v rámci jednotlivých kapitol sleduje vývoj fašistického hnutia v prvej polovici 20. storočia na území Československej republiky, jeho reálnej politickej moci v štáte, počet sympatizantov a členské základne jednotlivých fašistických organizácií, ako aj reakcie demokratickej verejnosti na prejavy neznášanlivosti a vypätého nacionalizmu zo strany týchto síl. V druhej kapitole sa Pasák zaoberal vznikom ČSR a latentnými príčinami vzniku fašistických organizácií v ČSR od roku 1922. Politický program

fašistického hnutia „byl výbojně nacionální, zaměřený hlavně proti Němcům, ale i ‘jiným cizákům’, brojil proti internacionalistickým socialistům a ‘národně vlašnému’ Hradu, byl prostoupen antisemitismem, horoval pro vládu silné ruky a očistu státu“ (s. 61). Niesol teda znaky negativistického nacionalistického politického programu s výraznými populistickými znakmi a s ponukou jednoduchých riešení, podľa vzoru talianskeho fašizmu presadzoval myšlienky korporativizmu. V porovnaní s inými štátmi bol český fašizmus špecificky menšou angažovanosťou ozbrojených jednotiek, čo je pochopiteľné vzhľadom na úlohu brannej moci pri vzniku ČSR. Počiatkové hnutia – Červenobílí, Národní hnutí, Moravští fašisté – propagovali šovinistický československý nacionalizmus s prvkami politickej a sociálnej demagógie a nemali veľkú podporu v širokej verejnosti, stretli sa však s ohlasom medzi vysokoškolskou študujúcou mládežou. Autor upozornil, že faktické zosilnenie fašistického hnutia v ČSR nastalo po voľbách roku 1925, keď sa výrazne polarizovali politické sily v štáte. Prejavilo sa to zjednotením dovtedajších existujúcich organizácií do Národní obce fašistické (NOF) a zaangažovaním výrazných osobností vo fašistickom a pravicovom hnutí – najmä pôsobenie Radola Gajdu, bývalého veliteľa československých légii na Sibíri, a Jiřího Stříbrného, predstaviteľa strany radikálnych slovanských socialistov. Politické aféry, spojené s menovanými osobami, poslúžili aj Karolovi Kramářovi, vedúcej politickej osobnosti národnej demokracie, ktorý sympatizoval s krajne pravicovým hnutím, v jeho útokoch na hradné krídlo a jeho reprezentantov, najmä T. G. Masaryka a E. Beneša.

Od roku 1927 sa datuje výrazný nástup českého fašizmu už ako organizovanej sily do politického boja, množia sa prejavy akčieschopnosti NOF pod vedením R. Gajdu a jasne sa demonštruje mocenský pomer k štátu (fašistické zjazdy, prezidentské voľby). Autor dokumentoval vzťah jednotlivých politických strán s nacionalistickým politickým programom k NOF, vývoj členskej základne NOF, nárast sympatií verejnosti a vnútorný personálny boj spojený s krízou fašistického hnutia koncom roku 1928. Pasák sa venoval aj protifašistickým aktivitám demokratických síl v 20. rokoch, čiastočne nekriticky však v autorovom hodnotení prevláda tendencia sledovať prejavy komunistickej strany. O skutočnosti, že česká spoločnosť bola značne rozdelená v názoroch na snahy radikálnych pravicových hnutí o vládu silnej ruky, svedčí aj fakt, že s fašizmom načas sympatizovali aj takí predstavitelia intelektuálneho života ako napr.

F. X. Šalda, ktorý roku 1926 napísal: „ne všechno je na italském fašismu špatné“ (s. 97).

Nárast aktivity nemeckých nacistických skupín, reprezentovaných Deutsche National Socialistische Arbeit Partei (DNSAP), v českom pohraničí podnietil opätovný nástup českého fašistického hnutia v období hospodárskej krízy. Autor sledoval snahu vládnej politiky eliminovať prejavy radikálnych ľavicových a pravicových síl v republike prijímaním viacerých zákonov na obranu demokracie od druhej polovice 30. rokov. Radikalizácii fašistického hnutia to však nezabránilo – narastali prejavy antisemitizmu – a vznikali nové orgány s fašizujúcou nacionalistickou orientáciou (Národní liga, Vlajka, Národní fronta, Národní sjednocení). Ukázkovým príkladom radikalizácie protinemeckých nálad v spoločnosti bola podľa Pasáka snaha o navrátenie insígnii Karlovej univerzity. Vývoj profašistických, ale aj demokratických síl najvýraznejšie ovplyvnila medzinárodnopolitická situácia v rokoch 1936 – 1937. Podpora boja za demokratické Španielsko posilňovala národné protifašistické sebavedomie (činnosť umeleckých združení, účasť dobrovoľníkov z ČSR v občianskej vojne).

V pravicovom hnutí prebralo iniciatívu Národní sjednocení (NS), ktoré vystupovalo proti „výbojnému pangermanizmu“, ale svoj postoj voči mussoliniovskému Taliansku nezmenilo. V NS prevládala obava o existenciu republiky a nevyhnutnosť prípravy na jej obranu, ako aj potreba obmedzenia vplyvu Henleinovej strany v ČSR. Zvýšenú pozornosť autor venoval analýze rozloženia politických síl jednotlivých prúdov v rámci NS, ktoré boli sprevádzané mocenskými rozpormi. Rozsiahy priesor je venovaný aj činnosti Vlajky, ktorá nachádzala svoj vzor v NSDAP, a jej popredným predstaviteľom. Klub Vlajka sa roku 1936 spojil s Hnutím za nové Československo, ktoré otvorene hlásalo pronacistickú orientáciu, aj keď ešte prevládala fašistická koncepcia práce a vnímanie nebezpečenstva zo strany Nemecka. Autor upozornil, že aj keď fašizmus ako celok nezaujímал v českom politickom živote významnejšiu úlohu, v prípade krízy by mohol byť nebezpečný, pretože v niektorých prípadoch sa stretával so sympatiami aj zo strany dôstojníkov československej armády (s. 199). Pasák mapoval aj snahu českého fašizmu, najmä R. Gajdu, v období tesne pred Mníchovom 1938 ovplyvniť politický vývoj prostredníctvom fašistického Talianska v prospech Československa, ktorá však bola nereálna a nerealistická. Českí fašisti, v rámci svojho vypätého nacionalizmu, sa prejavili ako najaktívnejší odporcovia kapitulácie vlády (s. 209).

Obdobiu existencie druhej ČSR sa venuje kapitola piata. Podrobne analyzuje vnútropolitickú krízu pomnichovskej republiky. Politická situácia na jednej strane nútila vládu do nastolenia režimu autoritatívnej demokracie, na druhej strane sa aktivovali ultrapravicové skupiny ako napr. Akce národní jednoty, Vlajka, a začala masívna fašistická letáková propaganda s antisemitskou, antidemokratickou a antikomunistickou tematikou (s. 230).

Prvému obdobiu existencie Protektorátu Čechy a Morava, formovaniu rezistencie demokratickej a komunistickej, postojom českých politických predstaviteľov počas okupácie a vzostupu českého fašizmu v rámci Českého národného výboru svatováclavského na čele s Gajdom a obranárskej organizácie Národní souručenství sa venoval autor v kapitole s názvom *Pod bičem hákového kříže*. Viacerí predstavitelia českého fašistického hnutia sa zapojili do protinacistického odporu v menovaných organizáciách, ktoré presadzovali rôzne formy práce. Obe skupiny sledovali rovnaké ciele obrany českého národa. Fázy vývoja oboch združení, samotného fašistického hnutia, ktoré postupne smerovalo k spolupráci s nacistickým režimom, a postoje ich vedúcich činiteľov vytvárali celú škálu možností na spoluprácu až po otvorené nepriateľstvo. Nemeckí predstavitelia boli schopní využiť dané pomery vo svoj prospech a podporovali fašistické aktivistické skupiny, cez ktoré mohli vytvárať nátlak na české protektorátne úrady. Z toho pramenil aj postoj predstaviteľov Národného souručenství, že počas okupácie „čeští fašisté se stali pro Národní souručenství zrádci národních zájmů“ (s. 270). Autor sa ďalej venoval prejavom kolaborácie s nacistickým režimom a prejavom nacistizácie. Tá bola charakterizovaná úzkou spoluprácou s Nemcami, ktorá zaručovala možnosť získať mocenské postavenie v protektoráte. Snaha úradu ríšskeho protektora, najmä K. H. Franka, o podriadenie si všetkých záujmových skupín sa prejavila napr. aj v útoku na československých zahraničných bojovníkov z prvej svetovej vojny a vytvorením Českého svazu válečníků, ktorý bol budovaný podľa vzoru nacistického Reichskriegerbundu. V kontexte politického vývoja predstavil Pasák aj politický osud R. Gajdu, Emanuela Moravca, Jana Rysa-Rozsévača a ďalších. Zamerail sa tiež na analýzu moravského fašistického hnutia a venoval sa špecifickému krajovému vývoju jednotlivých fašistických skupín (Moravská nacionálnosociální strana, strana Zeleného hákového kříže, Národopisná Morava).

Ďalšie obdobie, ohraničené nástupom Reinharda Heydricha na post zastupujúceho ríšskeho protek-

tora po koniec okupácie, je charakterizované pronemeckými aktivistami fašistických a kolaborantských skupín – žurnalistov, četníkov, členov protektorátnej vlády a ďalších úradov. Výrazným prejavom konformity s režimom bola propaganda za vytvorenie samostatnej českej jednotky, ktorá mala byť nasadená do vojny proti „židovsko-boľševickému Rusku“ (s. 319). Pasák sa podrobne venoval osobnosti E. Moravca, ktorý bol reprezentantom programovej kolaborácie, jeho pôsobeniu na poste ministra školstva, kde sa snažil realizovať koncepciu lojálnej česko-nemeckej spolupráce aj za cenu germanizácie českého priestoru (s. 338). Zaujímavé je tiež sledovať osud J. Rysa-Rozsévača a Vlajky, činnosť Kuratoria pro výchovu mládeže a Českej ligy proti boľševizmu. T. Pasák zdôraznil, že až po roku 1943 sa českí fašisti včlenili do verejno-politických organizácií vytváraných podľa nacistických predstáv a boli dosadzovaní do rôznych kolaborantských inštitúcií. Tu sa ich činnosť stávala až fanaticky pronacistickou a nacisti ich využívali na tvrdé represie proti Židom, v Kuratoriu a pod.

Záverečná kapitola sa príslovečne nazýva *Vina a trest. Problémy české kolaborace*. Autor sa v nej zaoberal povojnovou očistou národa od fašistov a konfidetov v súdnej rovine. Podal v nej prehľad právneho výkladu kolaborácie podľa kritéria odbojovej činnosti. Spolupráca s okupačným režimom bola chápaná ako forma taktiky na dosiahnutie konečného cieľa: obnovenie predvojnovy ČSR. Z tohto aspektu bližšie analyzoval pôsobenie prezidenta Emila Háchu a jeho osobné chápanie boja proti nacistickej okupácii za záchranu národa, činnosť vlády A. Eliáša a nasledujúcich vlád, mieru „povinné spolupráce“ protektorátnych úradov s nemeckými. Kolaborácia sa potom chápe ako cieľavedomá spolupráca s Nemcami, ktorá má za úlohu upevnenie nemeckého systému na danom území. Okupácia sa tak stala skúšobným kameňom národnej etiky. „Přinesla mnoho příkladu statečnosti, obětavosti, odvahy i předstírání, ale také malomyslnosti, vzájemnou nedůvěru, slaboství, strach, vyčkávání, snahu přežít, ba i zradu, udavačství, antisemitismus a cílevědomou spolupráci s nacistickým režimem“ (s. 386).

Aj keď fašistické hnutie v celom období trvania medzivojnovy ČSR nemalo významnejšiu politickú podporu v širších vrstvách českej a slovenskej spoločnosti, predsa sa preukázala istá atraktivnosť ich programu pre niektoré skupiny obyvateľstva a možnosť presadzovania nacionalistických myšlienok v českej spoločnosti v ich extrémnej podobe. Pasák na záver upozornil, že medzi českým fašizmom a kolaboráciou je rozdiel, ktorý

bol v realizovaní nemeckej politickej koncepcie. Snaha českých fašistov o uskutočňovanie vlastnej „autonomistickej“ politiky sa vymykala z nacistických plánov, čo zapríčinilo ich likvidáciu a nahradenie politickými pracovníkmi s pronemeckou aktivistickou politikou.

Práca je bohatá na faktografický materiál, získaný z podrobného archívneho výskumu, miestami jej však možno vytkáť nedostatočnú kritickú analýzu použitých prameňov. Autor sa len čiastočne venoval pôsobeniu zástupcov fašistických organizácií v Národnom zhromaždení ČSR. Dalším nedostatkom je istý jednostranný, môžeme povedať „marxistický pohľad“ na skúmanú problematiku, knihu však treba vnímať v kontexte doby, v ktorej vznikla. Napriek uvedeným poznámkam sa domnievam, že kniha Tomáša Pasáka si zasluhuje pozornosť nielen svojim rozsahom a syntetizujúcim pohľadom na veľmi atraktívnu, ale konfrontačnú tému, ale aj svojím veľmi „čitavým“ štýlom a fundovaným odborným prístupom.

D. Pelčákova

V Á Ň A, J. – SIGMUND, J. – PADIOR, E.: *PŘÍSLUŠNÍCI ČESKOSLOVENSKÉHO LETECTVA V RAF.* Praha, Ministerstvo obrany České republiky prostřednictvím Agentury vojenských informací a služeb (AVIS) a redakce účelové tvorby AVIS (RÚT) 1999, 272 s.

V Českej republike sa objavila publikácia (nemôžno povedať na trhu, pretože je s najväčšou pravdepodobnosťou nepredajná) autorov – pracovníkov ministerstva obrany, ktorá predkladá čitateľovi vyčerpávajúcou formou osobné štatistické údaje príslušníkov československého letectva slúžiacich vo Veľkej Británii v radoch Kráľovského letectva (Royal Air Force, RAF), uvádza na poriadok mnohé nejasnosti a vnáša do sledovanej problematiky úplne nové hľadiská, ktorým v doterajšom bádani nebola venovaná až taká pozornosť.

Nosnú kapitolu knihy tvorí úplný zoznam príslušníkov československého letectva v RAF. Pri každom mene (nejde iba o lietajúci, ale tiež o pozemný personál, vrátane príslušníkov pomocných služieb) je uvedený prípadné krycie priezvisko, dátum narodenia a úmrtia, v anglickej skratke odborné zaradenie, vyznamenanie a hodnosť, evidenčné číslo, číslo perute alebo perutí, v ktorých bol menovaný zaradený. Písmeno R znamená morálnu rehabilitáciu po roku 1989. V skratke sú taktiež uvedené dve hodnoty v československej armáde (po skončení vojny a dnešná). Treba podotknúť, že všetky skratky sú prehľadne vysvetlené ešte pred samotným zoznamom.

V ďalších kapitolách rozdelili autori vojakov do skupín podľa rôznych spoločných, niekedy až nezvyčajných (ale o to zaujímavejších) kritérií. Z tohto nepreberného množstva vyberám niektoré najzaujímavejšie: Príslušníci RAF, ktorí pred vojnou pracovali v Baťových závodoch (doma alebo v zahraničí); Príslušníci RAF, ktorí bojovali v rokoch 1936 – 1939 v internacionálnych brigádach v Španielsku; Narukovali v Kanade z radov československých vystaňovalcov; Prišli z vládneho vojska; Prišli zo slovenskej armády; Prišli z nemeckej armády; Utiekli počas vojny z nútených prác v Nemecku; Utiekli z koncentračných táborov v Nemecku; Zoznam letcov, ktorí odišli do ZSSR; Zoznam československých žien zaradených ako pomocné pracovníčky leteckých síl (Women's Auxiliary Air Force, WAAF) atď. Nejde však čisto iba o zoznamy, možno tu nájsť dokumenty a osobné spomienky príslušníkov československého letectva na niektoré významné udalosti. Tie sa v knihe nekončia rokom 1945, autori venovali miesto aj povojnovej perzekúcií počas komunistického režimu. Súčasťou knihy je zoznam publikácií a článkov o československých letcoch.

Autori odviekli veľký kus práce a týmto sprehl'adnením údajov uľahčili cestu ďalšiemu parciálnemu bádaniu. Žiaľ, na túto, ako som už spomenul, s najväčšou pravdepodobnosťou nepredajnú publikáciu nemôžno naraziť v kníhkupectve, ale je prístupná v niektorých väčších českých verejných (a samozrejme v špecializovaných) knižniciach.

J. Kalina

ÚSTAV EDVARDA BENEŠE V LONDÝNĚ 1950 – 1964. K vydání připravila Věra OLIVOVÁ, Společnost Edvarda Beneše, Praha 2000, 40 s.

V rámci Knižnice Společnosti Edvarda Beneše byl symbolicky k 7. březnu t. r. vydán 21. svazek s názvem *Ústav Edvarda Beneše v Londýně 1950 – 1964*, neboť Ústav byl založen v Londýně právě 7. března 1950, tedy před 50 léty, kdy uplynulo sto let od narození T. G. Masaryka. Publikaci k vydání připravila prof. Věra Olivová, předsdkyně Společnosti Edvarda Beneše, která v obsáhlé a zasvěcené předmluvě popsala okolnosti vzniku Ústavu. Iniciátorem byl sám prezident Beneš, který dal k tomu účelu k dispozici svůj tamější majetek svému bývalému kancléři Jaromíru Smutnému. Beneš určil i zaměření Ústavu, jeho smysl a cíl. Měl navázat na činnost Masarykova ústavu v Praze, u jehož zrodu stál v roce 1932, byl předsdou jeho kuratoria a v letech 1945 – 1948 jeho

předsedou. Činnost Ústavu byla ale po únoru 1948 ochromena a v roce 1953 byl zrušen.

Také londýnský ústav se měl stát badatelským centrem politických a sociálních aspektů vzniku a vývoje čs. státu a měl udržet a teoreticky rozvíjet Masarykovu a Benešovu ideu demokracie nejen politické, ale i hospodářské a sociální. Ústav přitom měl být „protikladem tzv. politických organizací“ a institucí, která by „politické problémy studovala, publikovala, usměrňovala, a to vše podle zásad prvního a druhého odboje“. V době hluboké krize čs. státu a jeho demokratické ideologie tak vzniklo v Londýně významné exilové centrum pro uchování a rozvoj této demokratické tradice.

Prof. Olivová dále uvádí stručný životopis zřizovatele ústavu Jaromíra Smutného, který stál v jeho čele až do své smrti 14. července 1964. Jeho odchod znamenal i konec ústavu, který se nestal ideovým centrem III. odboje v důsledku poměrů v čs. exilu – osobních sporů, neexistence výrazné sjednocující osobnosti a snahy zbavit se zátěže neúspěchu únorové politiky.

Ústavu se podařilo vybudovat archiv, v němž byly soustředěny mnohé unikátní dokumenty, byla zřízena veřejná čítárna s knihovnou, dále pořádál přednášky a diskuse, zejména však vydal 30 titulů ediční řady *Doklady a rozpravy*. Hlavními tématy byly: únor 1948, Mnichov, slovenská otázka, česko-německé vztahy a další otázky moderních čs. dějin. Od druhé poloviny 50. let docházelo ke „zpomalení činnosti Ústavu“, a proto v roce 1962 věnoval svoji knihovnu Škole slovanských a vý-

chodoslovanských studií (School of Slavonic and Eastern European Studies) na londýnské univerzitě, movitý majetek čs. Národnímu domu. Korespondence a další písemnosti byly uloženy v domě J. Smutného. Archiv obsahující na 8000 dokumentů byl v roce 1971 předán do archivu Kolumbijské univerzity, kde tvoří zvláštní fond „Jaromir Smutny Papers“. V roce 1995 byl doplněn o další materiály.

Řada dokumentů, respektive jejich fotokopie, je však badatelům dostupná u Společnosti Edvarda Beneše, které je v roce 1996 věnoval Viktor M. Fic, emeritní profesor kanadské Bock University (rukopis J. Smutného *Moje léta s dr. Edvardem Benešem* a soubor Amélie Possé-Brázdové, t. j. její korespondenci s J. Smutným z let 1949 – 1956 a *Dokumenty Dr. Sýkory*). Materiály z činnosti ústavu: *Záznamy o diskusích 1949 – 1950*, *Kroniku*, knihu podpisů účastníků přednášek, *Zprávy, Doklady a rozpravy* předal Společnosti Edvarda Beneše v roce 1996 Dr. Miroslav Smutný, který následující rok deponoval mikrofilmy z části fondu J. Smutného v Archivu Národního muzea.

V další části publikace editorka uvedla dokumenty: *Zpráva o zřízení Ústavu, vydaná v Londýně dne 7. března 1950*, *Cíl a organizace Ústavu*, *Programové prohlášení Ústavu* a také přehled všech 30 publikací vydaných v ediční řadě *Doklady a rozpravy*, včetně 5 titulů, jež byly vydány mimo tuto řadu. Připojen je i seznam 21 titulů Knihovnice Společnosti Edvarda Beneše.

Z. Vališ

KRONIKA

JUBILUJÚCI MARIÁN HRONSKÝ

Marián Hronský sa narodil 24. augusta 1940 v Novej Bani. Roku 1957 začal štúdiá na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Štúdium v odbore história – filozofia ukončil v roku 1962. V auguste 1962 nastúpil do zamestnania v Múzeu Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici, kde sa venoval predovšetkým problematike 1. čs. armády na Slovensku. V septembri 1966 sa jeho novým pôsobiskom stalo Slovenské národné múzeum v Bratislave, kde sa začal venovať problematike 1. svetovej vojny. Možno práve táto profesionálna orientácia priviedla Mariána Hronského o rok neskoršie k rozhodnutiu spojiť svoju ďalšiu profesionálnu kariéru s práve zriadeným oddelením vojenských dejín Slovenska, ktoré vzniklo v Bratislave ako odlúčené pracovisko pražského Vojenského historického ústavu. V roku 1968 získal na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe doktorát a roku 1976, po obhájení dizertačnej práce *Slovenské národné rady a gardy roku 1918*, získal vedeckú hodnosť kandidáta historických vied. V rovnakom roku vyšla jeho prvá monografia *Slovensko na rázcestí: Slovenské národné rady a gardy v roku 1918*. Výsledkom jeho doterajšej vedeckej činnosti a tvorivých schopností sú predovšetkým monografie *Vzbura slovenských vojakov v Kragujevci (1988)*, *Slovensko pri zrode Československa (1988)* a *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920 (1998)*. Ako spoluautor sa výrazným spôsobom podieľal na spracovaní syntetických diel venovaných vojenským dejinám: *Vojenské dejiny Československa, díl II. (1986)*, *Vojenské dějiny Československa, díl III. (1987)* a *Vojenské dejiny Slovenska, IV. zväzok (1996)*. O odbornej erudícii Mariána Hronského svedčí aj jeho účasť na realizácii takých významných projektov, akými pre slovenskú historiografiu a pre prehlbenie historického vedomia nášho národa sú *Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti* či *Kronika Slovenska*.

Po konštituovaní Vojenského historického ústavu v Bratislave v roku 1994 sa Marián Hronský aktívne zapojil do tvorby koncepcie rozvoja slovenskej vojenskohistorickej vedy a do realizácie viacerých z nej vyplývajúcich vedeckých zámerov a projektov. Vymenovaním do funkcie riaditeľa (neskoršie vedúceho) oddelenia starších dejín odboru vojenskohistorických výskumov prevzal aj príslušný diel zodpovednosti za napĺňanie poslania tohto vojenského historického pracoviska. Nie je možné nespomenúť aj podiel Mariána Hronského na činnosti Slovenskej historickej spoločnosti, či už ako člena jej výboru, alebo ako vedúceho vojenskej sekcie, jeho pôsobenie vo vedeckej rade Politologického kabinetu SAV a v redakčnej rade časopisu *Vojenská história*. Je milou povinnosťou, aby sme mu aj na stránkach tohto časopisu do ďalších rokov zaželeli pevné zdravie a veľa tvorivých síl.

J. Bystrický

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA JUBILANTA

(Knihy, štúdie, články)

Monografie

Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920. – Bratislava : Národné literárne centrum, 1998. – 327 s. : fotogr., mp. – Reg., res.

Slovensko na rázcestí : Slovenské národné rady a gardy v roku 1918. – Košice : Východoslovenské vyd., 1976. – 311 s. : fotogr., tabl.

Slovensko pri zrode Československa. – Bratislava : Pravda 1988. – 341 s., /72/ s. fotogr. príl.

Vzbura slovenských vojakov v Kragujevci. – Martin : Osveta, 1982. – 178 s. : fotogr. – 2. dopl. vyd.: 1988, 199 s. /8/ s. obr. príl.

Za spoločný štát : Martinské rozhodnutí z 30. října 1918. Slovo k historii 21. – Melantrich 1989. – 40 s. : fotogr.

Spoluautorstvo

Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I. / Ved. red. J. Beňko – Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slov. literatúry, 1998. – S. 420 – 430 a dokumenty /č. 136, s. 439 – 440; č. 139 – 161, s. 445 – 514/.

Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. / Ved. red. J. Beňko – Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slov. literatúry, 1998. – /dok. č. 162 – 190, s. 34 – 99; č. 192 – 196, s. 106 – 126/.

Kronika Slovenska 2.: Slovensko v 20. storočí. / D. Kováč a kol. – Bratislava : Fortuna print, 1999.

Vojenské dejiny Československa 2.: Od roku 1526 do roku 1918. / Hl. red. Z. Procházka – Praha : Naše vojsko 1986. – S. 475 – 558 /V. Vávra, M. Hronský/.

Vojenské dejiny Československa 3.: Od roku 1918 do roku 1939. / Hl. red. Z. Procházka – Praha : Naše vojsko 1987. – S. 36 – 49, 58 – 76.

Vojenské dejiny Slovenska IV.: 1914 – 1939. / M. Hronský, A. Krivá, M. Čaplovič – Bratislava : MO SR, 1996. – 264 s. : fotogr. – Lit., res.

Vedecké štúdie

Boje povstaleckej armády na Ostrom. – In: Zborník Múzea SNP. – Martin : Osveta, 1966. – S. 203 – 324.

Dôverná predporada a deklaračné zhromaždenie v Martine 30. októbra 1918. – In: Kmetianum V. Vlastivedný zborník Turčianskeho múzea Andreja Kmeťa. / Zost. J. Kubovčík – Martin 1979. – S. 5 – 36.

Ferdinand Juriga. – In: Muži deklarácie. / D. Kováč a kol. – Martin 1991. – S. 108 -129.

Ferdinand Juriga do roku 1918. – In: Ferdiš Juriga. (Zborník referátov zo seminára Život a dielo Ferdiša Juriga, 3. 10. 1991 vo Vajnorocho). – Bratislava 1992. – S. 5 – 26.

Hlavné politicko-diplomatické a vojenské dispozície pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918 – 1919 /prvá časť/. – In: Vojenská história. – Roč. 2, č. 3 (1998), s. 29 -46.

K niektorým metodologickým problémom výskumu vojenských dejín Slovenska v období kapitalizmu so zvláštnym zreteľom na obdobie 1914 – 1918. – In: Historie a vojenství. – Roč. 27, č. 1 – 2 (1972), s. 309 – 314.

K otázkam vedenia vojny, dopĺňovania a zásobovania rakúsko-uhorskej armády v prvej svetovej vojne (1914 – 1918). – In: Vojenské obzory H. – Roč. 3 (1996), s. 29 – 42.

K otázke aktivizácie a diferenciacie slovenského politického tábora na jar 1918. – In: Historie a vojenství. – Roč. 23, č. 5 (1968), s. 749 – 796.

K otázke účasti slovenských dobrovoľníkov na obsadzovaní Slovenska československým vojskom (nov. 1918 – marec 1919). – In: Historický časopis. – Roč. 20, č. 4 (1972), s. 541 – 583.

K politickému profilu generácie okolo časopisu Prúdy (prúdistov) 1909 – 1914. – In: Historický časopis. – Roč. 23, č. 4 (1975), s. 509 – 531.

K revolučným vystúpeniam slovenského ľudu na konci 1. svetovej vojny a revolučnej úlohe slovenských vojakov – navrátilcov z frontu a ruského zajatia v tomto procese. – In: Sešity příspěvků k sociálně politické a historické problematice vojenství a armády. – Č. 1 – 2 (1974), s. 85 – 139.

K slovenskej politike v období prvej svetovej vojny (1914 – 1918). – In: Historický časopis. – Roč. 17, č. 4 (1969), s. 473 – 514.

K vojenskej intervencii čs. armády proti Maďarskej republike rád. – In: Historie a vojenství. – Roč. 38, č. 5 (1989), s. 74 – 91.

Le rôle de M. R. Štefánik dans les relations franco-tchécoslovaques pendant la Première Guerre mondiale. – In: Guerres mondiales et conflits contemporains. Revue d'histoire – Garantie – Troisième année – No169 – Janvier 1993 Paris, s. 43 – 50.

M. R. Štefánik – organizovanie a štátotvorná úloha česko-slovenských légii.- In: Generál Dr. Milan Rastislav Štefánik – vojak a diplomat. Zborník príspevkov a materiálov z vedeckej konferencie v Bratislave 4. a 5. mája 1999. / Zost. M. Hronský, M. Čaplovič – Bratislava : VHÚ, 1999. – S. 38 – 56.

Mikulášska rezolúcia a otázka spolupráce slovenského robotníckeho hnutia s demokratickými zložkami slovenského politického tábora v národnooslobodzovacom hnutí slovenského národa v záverečnej fáze 1. svetovej vojny. – In: Historický zborník kraja 4. – B. Bystrica 1968. – S. 120 – 154.

Milan Rastislav Štefánik et l'Armée étrangère tchécoslovaque – les légionns. – In: Milan Rastislav Štefánik astronome, soldat, grande figure franco-slovaque et européenne. (Sous la direction de

- B. Ferenčuhová). *Á Association pour Á histoire et la culture de Á Europe centrale et orientale.* – Paris 1999. – S. 52 – 64.
- Niekoľko** poznámok o Slovensku na začiatku prvej svetovej vojny. – In: *Od Sarajeva k veľké válce.* (Sborník príspevků z vědeckého semináře k 80. výročí vypuknutí první světové války konaného ve dnech 29. – 30. června 1994 v Praze. I. zv. – Praha 1995. – S. 104 – 112.
- Ozbrojené** formy protivojnového, sociálneho a národného hnutia na Slovensku, od VOSR do vzniku Československa. – In: *Historie a vojenství.* – Roč. 33, č. 3 (1984), s. 71 – 92.
- Pohyb** východného frontu (august 1914 – máj 1915) a jeho dosah a ohlas na Slovensku. – In: *Vojenská história.* – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 23 – 32.
- Priebeh** maďarských vojenských operácií a ich strategický cieľ. – In: *Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920.* Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. / Zost. L. Deák – Martin 1995. – S. 64 – 79.
- Priebeh** prvej etapy vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom v roku 1919. – In: *Z vojenskej histórie Slovenska 1918 – 1948.* Zborník vedeckých štúdií. – Trenčín 1994. – S. 5 – 34.
- Priebeh** vojenského konfliktu ČSR s Maďarskom roku 1919. – In: *Historický časopis.* – Roč. 41, č. 5 – 6 (1993), s. 583 – 621.
- Priebeh** vojenského obsadzovania Slovenska československým vojskom od novembra 1918 do januára 1919. – In: *Historický časopis.* – Roč. 32, č. 5 (1984), s. 734 – 755.
- Problémy** národnooslobodzovacieho hnutia Slovákov v roku 1918. – In: *Historický časopis.* – Roč. 23, č. 1 (1975), s. 11 – 47.
- Robotnicke** hnutie na Slovensku do roku 1918. – In: *Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku.* – Bratislava 1996. – S. 23 – 69.
- Slováci** na frontoch prvej svetovej vojny. – In: *Slovensko na začiatku 20. storočia.* (Spoločnosť, štát a národ v súradniciach doby). Zborník štúdií. / Ed. M. Podrimavský, D. Kováč – Bratislava 1999. – S. 278 – 290.
- Slovenská** a maďarská politika pri vzniku Československa. – In: *Moderní dějiny.* Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : HŮ AČR, 1995. – S. 55 – 81.
- Slovenská** historiografia národnooslobodzovacieho revolučného zápasu Slovákov (1918 – 1945). – In: *Historický časopis.* – Roč. 24, č. 1 – 2 (1976), s. 189 – 195.
- Slovenská** republika rád : Vojenskopolitická situácia. – In: *Historie a vojenství.* – Roč. 37, č. 4 (1988), s. 36 – 52.
- Slovensko** a Slováci v prvom odboji (1914 – 1918). – In: *Armáda v dejinách Slovenska.* I. časť. – Bratislava : OVDS MO SR, 1993. – S. 39 – 61.
- Slovensko** za prvej svetovej vojny a v prvom období existencie ČSR. – In: *Kapitoly z vojenskej histórie Slovenska.* – Trenčín : Odd. soc. riadenia VVVO, 1991. – S. 24 – 45.
- Slovensko** za prvej svetovej vojny a vznik československého štátu 1918. – In: *Historický časopis.* – Roč. 27, č. 2 (1979), s. 222 – 276.
- Utváranie** hraníc Slovenska a ich vojenské zabezpečenie v r. 1918 – 1920. – In: *Vojenskopolitické a geopolitické súvislosti vývoja Slovenska v rokoch 1918 – 1945.* – Trenčín : Odd. soc. riadenia VVVO, 1992. – S. 2 – 30.
- Vojenskopolitické** aspekty národnooslobodzovacieho a revolučného hnutia Slovákov v rokoch 1914 – 1918. – In: *Historie a vojenství.* – Roč. 25, č. 4 (1976), s. 79 – 107.
- Vojna** v Karpatoch 1914 – 1915, dopad a ohlas. – In: *Slovensko na začiatku 20. storočia.* (Spoločnosť, štát a národ v súradniciach doby). Zborník štúdií. / Ed. M. Podrimavský, D. Kováč – Bratislava 1999. – S. 334 – 341.
- Vpád** maďarskej Červenej armády na Slovensko a jeho strategické ciele. – In: *Vojenské obzory H.* – Roč. 2 (1995), s. 30 – 42.
- Vznik** a činnosť druhej Slovenskej národnej rady (1918 – 1919). – In: *Slovenské národné rady.* / Zost. M. Pekník – Bratislava : NLC, 1998. – S. 45 – 72.
- Vznik** a činnosť druhej SNR (1918 – 1919). – In: *Národná rada v kontexte slovenských dejín.* 150. výročie vzniku prvej Slovenskej národnej rady. / Ed. J. Žatkuliak – Bratislava 1999. – S. 46 – 54.

Články, recenzie, prednášky

Boje na Ostrom. – In: *Pravda na víkend.* – Roč. 2, č. 37 (1969), s. 4 – 5.

Boje o predmostie na Hrone. – In: *Ľud.* – Roč. 28 (13. 2. 1975), s. 3.

- Boje** o Turiec. – In: Ľud. – Roč. 27 (16. 7. 1974), s. 4.
- Boje** o výšinu Ostrô. – In: Pravda na víkend. – Roč. 2, č. 42 (1969), s. 4 – 5.
- Boje** 4. ukrajinského frontu na východnom Slovensku. – In: Ľud. – Roč. 27 (21. 11. 1974), s. 3 : obr.
- Boje** v Revúckej doline /r. 1944/. – In: Pravda na víkend. – Roč. 2, č. 30 (1969), s. 4 – 5 : obr.
- Bratislava** či Wilsonov? – In: Historická revue. – Roč. 3, č. 6 (1992), s. 13 – 15.
- Búrlivé dni** v jeseni 1918. – In: Práca. – Roč. 38, č. 280 (26. 11. 1983), s. 7 : fotogr.
- Cesty** k Martinskej deklarácii. – In: Slov. národné noviny. – Roč. 5, č. 42 (1994), s. 1 a 3.
- Čechoslovakizmus** – za a proti. – In: Literárny týždenník. – Roč. 6, č. 19 (1993), s. 10.
- Čierny mrak** zatienil Európu : Začiatok prvej svetovej imperialistickej vojny pred 70. rokmi. – In: Práca. – Roč. 36, č. 177 (28. 7. 1981), s. 7.
- Dusná** atmosféra v monarchii. – In: Práca. – Roč. 38, č. 95 (23. 4. 1983), s. 7 : fotogr.
- Dvojmesačný boj**. – In: Pravda na víkend. – Roč. 2, č. 45 (1969), s. 4 – 5 : obr. /6. taktická skupina v SNP/.
- Generálny útok** okupačných vojsk. – In: Ľud. – Roč. 27 (30. 7. 1974), s. 4 : obr.
- Generálny útok** proti SNP. – In: Práca. – Roč. 34 (21. 10. 1979), s. 7 : obr.
- Hor sa**, vezmite pušky! Výročie vzbury slovenských vojakov v Kragujevci. – In: Národný kalendár 1998. – Martin : Vyd. MS, 1997. – S. 126 – 129.
- Hnutie** odporu slovenských vojakov v rakúsko-uhorskej armáde. 1. – 3. : Zelené kádre; Vojenské vzbury; Vzbury frontových jednotiek. – In: Obrana. – Roč. 6, č. 30 – 32 (1998), s. 9 : fotogr.
- Hrdinovia** zbabelci. – In: Pravda na víkend. – Roč. 2, č. 41 (1969), s. 2 – 3.
- Intenzita** bojov stúpa. – In: Ľud. – Roč. 27 (23. 7. 1974), s. 4 : obr.
- Jasný hlas** z Liptova. – In: Smena. – Roč. 26 (3. 5. 1973), s. 4.
- Juriga** – búrlivák v sutane. – In: Historická revue. – Roč. 2, č. 3 (1991), s. 20 – 22 : fotogr.
- Kapitoly** z dejín slovenskej armády I.-II. – In: Bojovník. – Roč. 1, č. 19 – 20 (1969), s. 10.
- Rec. na: **Karel I.** : Poslední český král. / J. Galandauer – Praha-Litomyšl : Paseka, 1998. – 353 s. – Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 100 – 106.
- KPúčový** štátoprávny akt. – In: Práca. – Roč. 38 (28. 10. 1983), s. 5 : fotogr.
- Krátka** história druhej SNR. – In: Literárny týždenník. – Roč. 5, č. 47 (1992), s. 10 : fotogr.
- Krvavý 1. november** 1918 v Prešove. – In: Práca. – Roč. 38, č. 258 (1. 11. 1983), s. 5 : fotogr.
- Krvácali** sme : Neznáme pozadie prvej veľkej vojny. – In: Literárny týždenník. – Roč. 7, č. 32 – 33 (1994), s. 11, s. 10 : fotogr.
- Lavína** v pohybe. – In: Práca. – Roč. 34 (25. 8. 1979), s. 7.
- Let** do Moskvy. – In: Ľud. – Roč. 27 (30. 4. 1974), s. 4.
- Ľudový** politík Juriga : Slovensko 20. storočia : Postavy a osudy. – In: Pravda. – Roč. 6, č. 121 (25. 5. 1996), s. 12 : fotogr.
- M. R. Štefánik**. – In: Literárny týždenník. – Roč. 3, č. 43 (1990), s. 13 : fotogr.
- M. R. Štefánik** – legendy a fakty. 1.-2. – In: Literárny týždenník. – Roč. 2, č. 45 – 46 (1989), s. 12 – 13. /diskusia/.
- Martinská** deklarácia. – In: Vlastivedný časopis. – Roč. 17, č. 4 (1968), s. 145 – 147.
- Martinská** porada. – In: Smena. – Roč. 25 (25. 5. 1968), s. 3.
- Medzi** Ipl'om a Hronom. – In: Ľud. – Roč. 28 (9. 1. 1975), s. 3.
- Medzinárodné** sympóziu k bezpečnostnej politike a vojenským misiám Francúzska v 20. storočí. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 154 – 155.
- Mierová** zmluva : Štvrtého júna 1920, palác Grand Trianon. – In: Nedel'ná Pravda magazin. – Roč. 4, č. 22 (1995), s. 18 – 19 : fotogr., mp.
- Na troskách** monarchie. – In: Práca. – Roč. 28 (27. 10. 1973), s. 7 : obr.
- Naozaj** legenda? – In: Literárny týždenník. – Roč. 7, č. 20 (1994), s. 12.
- Nespravodlivá** hranica. – In: Literárny týždenník. – Roč. 6, č. 42 (1993), s. 10 : mp.
- Nezabudnuteľné** obeť vrahov. – In: Práca. – Roč. 38, č. 130 (4. 6. 1983), s. 7 : fotogr.
- Nielen** o Trianone : S Mariánom Hronským. – In: Historická revue. – Roč. 9, č. 7 (1998), s. 14 – 15 : fotogr.
- Od Boky** Kotorskej po Kragujevac : Bojovali proti vojne a monarchii. – In: Práca. – Roč. 41, č. 24 (30. 1. 1988), s. 7 : fotogr.
- Od Hrona** k Bratislave. – In: Ľud. – Roč. 28 (27. 3. 1975), s. 3 : obr.
- Odkrývanie** súvislostí. – In: Historická revue. – Roč. 2, č. 10 (1991), s. 14 – 15 : fotogr.

- Ohol' ho!** – znelo našimi horami. – In: Historická revue. – Roč. 4, č. 4 (1993), s. 13 -15.
- Oslobodenie Bratislavy.** – In: Ľud. – Roč. 28 (1. 4. 1975), s. 3 : obr.
- Oslobodenie Košíc, Prešova a Bardejova.** – In: Ľud. – Roč. 28 (23. 1. 1975), s. 3 : obr.
- Oslobodenie Zvolena.** – In: Ľud. – Roč. 28 (13. 3. 1975), s. 3.
- Partizánska vojna v zime 1944 – 45.** – In: Práca. – Roč. 35 (26. 1. 1980), s. 7 : fotogr.
- Partizánske hnutie na Slovensku do vypuknutia SNP.** – In: Ľud. – Roč. 27 (23. 4. 1974), s. 4 : obr.
- Piava, rieka krutá ...** Legendárne bojisko našich starých a prastarých otcov. – In: Historická revue. – Roč. 3, č. 10 (1992), s. 10 – 12 : fotogr.
- Pomníky, ktoré žalujú a varujú.** – In: Práca. – Roč. 38, č. 256 (29. 10. 1983), s. 7 : fotogr.
- Pootvorené dvierka k zjednoteniu.** – In: Bojovník. – Roč. 32, č. 20 (1987), s. 12 : fotogr.
- Posledné dni Uhorska.** – In: Literárny týždenník. – Roč. 5, č. 17 (1992), s. 10.
- Postup vojsk 2. ukrajinského frontu na južné Slovensko.** – In: Ľud. – Roč. 27 (5. 12. 1974), s. 3 : obr.
- Pozadie Trianonu.** – In: Literárny týždenník. – Roč. 5, č. 44 (1992), s. 10 : fotogr.
- Priebeh bojov na území Slovenska a Slováci v rakúsko-uhorskej armáde za prvej svetovej vojny.** – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 5, č. 1 (1998), s. 2 – 12.
- Priebeh vojenského konfliktu ČSR s Maďarskou republikou rád.** – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 5, č. 1 (1998), s. 21 – 30.
- Príchod sovietskych partizánskych organizátorských desantov.** – In: Ľud. – Roč. 27 (7. 5. 1974), s. 4 : obr.
- Proti vojne a monarchii.** – In: Práca. – Roč. 33 (22. 7. 1978), s. 7.
- Proti vojne a sociálnej demokracii.** – In: Bojovník. – Roč. 23, č. 21 (1978), s. 12.
- Rozpory už od kolísky. /Slovenská armáda od 14. marca po SNP./** – In: Práca. – Roč. 24 (6., 8., 13. 8. 1969), s. 5.
- Rozuzlením bolo preseknutie.** – In: Nové slovo. – Roč. 30, č. 10 (1988), s. 24 : fotogr.
- Rumburská tragédia.** – In: Práca. – Roč. 38, č. 112 (14. 5. 1983), s. 7 : fotogr.
- Rec. na: **Říjen 1918 : Vznik Československa. / A. Klimek – Praha-Litomyšl : Paseka, 1998. – 279 s.**
- In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 132 – 135.
- Skupina Gonda a dolnokubínska posádka.** – In: Pravda na víkend. – Roč. 2, č. 38 (1969), s. 4 – 5 : obr.
- Slávne povstalecké bojiská. /Spomíname na udalosti spred 35 rokov./** – In: Práca. – Roč. 34 (22. 9. 1979), s. 7 : obr.
- Sloboda** vkročila do Banskej Bystrice. – In: Ľud. – Roč. 28 (20. 3. 1975), s. 3 : obr.
- Slováci a vznik Československej republiky.** – In: Priateľ rodiny 1988. – Bratislava : Obzor, 1987. /12 s./
- Slováci a vznik ČSR.** – In: Príroda a spoločnosť. – Roč. 20, č. 8 (1971), s. 40 – 45.
- Slováci v zahraničnom protirakúsko-uhorskom odboji (1914 – 1918).** – In: Vlastenecká a etická výchova vojakov ZS. – Roč. 3, č. 4 (1995), s. 35 – 43, roč. 6, č. 2 (1998), s. 40 – 48.
- Slovenská politická scéna : Začiatok 20. storočia.** – In: Vlastivedný časopis. – Roč. 39, č. 3 (1990), s. 11 – 120 : fotogr.
- Slovenská sociálna demokracia za prvej svetovej vojny (1914 – 1918).** – In: Slovo. Almanach vedeckých úvah a umeleckých aktivít. Jeseň 1995, s. 30 – 39.
- Slovenskí dobrovoľníci.** – In: Bojovník. – Roč. 1, č. 12 (1969), s. 12.
- Slovensko a Slováci v prvej svetovej vojne a prvom odboji.** – In: Armáda SR. – Roč. 2, č. 1 (1995), s. 23 – 29.
- Slovensko** v prvom roku existencie ČSR. – In: Príroda a spoločnosť. – Roč. 20, č. 11 (1971), s. 40 – 45.
- Správny menoslov je na svete : Ministerstvo obrany reaguje na článok Laca Zrubca o poprave vojakov „drotárskeho regimentu“ v Kragujevci.** – In: Slovenská republika. – Roč. 6, č. 143 (23. 6. 1998), s. 13.
- Stabilizácia povstaleckého frontu.** – In: Ľud. – Roč. 27 (9. 7. 1974), s. 4.
- Statočnosť** povstaleckej armády. – In: Práca. – Roč. 29 (1. 8. 1974), s. 5 : obr.
- Štátotvorná úloha česko-slovenského zahraničného vojska.** – In: Apológia. – Roč. 1, č. 3 (1993), s. 7 – 13 : fotogr.
- Tajná porada Slovenskej národnej strany.** – In: Dejiny a súčasnosť. – Roč. 7, č. 12 (1965), s. 35 – 37.
- Tragické udalosti 31. októbra – 1. novembra 1918. 1. – 2. : Búrlivý východ; Otrasná exekúcia.** – In: Obrana. – Roč. 6, č. 33 – 34 (1998), s. 9 : fotogr.
- Tridsať** rokov od prvých krokov inštitucionálneho bádania na problematike vojenských dejín Slovenska. – In: Vojenská história. – Roč. 2, č. 1 (1998), s. 105 – 106.
- Ťažké začiatky, prvé boje.** – In: Ľud. – Roč. 27 (28. 5. 1974), s. 4 : obr.

- Utváranie hraníc Slovenska.** – In: Literárny týždenník. – Roč. 5, č. 18 (1992), s. 10.
- Úspešný zápas o Petržalku.** – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 7 (1995), s. 15 – 16.
- V boji za národnú slobodu. 1. – 4. :** Cesty k vzniku česko-slovenských légii; Légie vo Francúzsku; Légie v Rusku; Légie v Taliansku. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 4-7 (1999), s. 16 – 18, 17 – 19, 12 – 14 : fotogr.
- V jednotnej republike je naša sila. / Z bojov o našu republiku./** – In: Život. – Roč. 18, č. 43 (1968), s. 4 – 7 : obr.
- V ošiali vojny :** Generál Milan Rastislav Štefánik. 1. – 2. – In: Obrana. – Roč. 7, č. 15-16 (1999), s. 11 : fotogr.
- V Prešove pred 55 rokmi.** – In: Ľud. – Roč. 27 (15. 6. 1974), s. 3.
- Vlna vzbúr v máji 1918.** – In: Práca. – Roč. 38, č. 112 (14. 5. 1983), s. 7 : fotogr.
- Vojenské a vojensko-diplomatické aktivity M. R. Štefánika.** – In: Apológia. – Roč. 3, č. 12 (1995), s. 25 – 27 : fotogr.
- Vojenské aspekty začleňovania Slovenska do ČSR a utváranie jeho hraníc.** – In: Armáda SR. – Roč. 2, č. 1 (1995), s. 29 – 35.
- Vojenské obsadzovanie Slovenska v rokoch 1918 – 1919.** – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 5, č. 1 (1998), s. 13 – 20.
- Vojna s bolševickým Maďarskom.** – In: Literárny týždenník. – Roč. 7, č. 26 (1994), s. 12 – 13 : fotogr.
- Vojsko proti reakčnému veleniu.** – In: Práca. – Roč. 39, č. 135 (9. 6. 1984), s. 7.
- Výstrel z admirálskej lode St. Georg.** – In: Práca. – Roč. 38, č. 18 (22. 1. 1983), s. 7 : fotogr.
- Vzbury slovenských navrátilcov roku 1918.** – In: Vlastivedný časopis. – Roč. 27, č. 3 (1978), s. 97 – 101. : obr.
- Zásluhy generála Pellého :** Francúz najvyšším veliteľom česko-slovenskej armády. – In: Historická revue. – Roč. 9, č. 4 (1998), s. 21 – 22 : fotogr.
- Záverečná etapa prvej svetovej vojny : Posledné hrnenie diel?** – In: Práca. – Roč. 43, č. 261 (5. 11. 1988), s. 7 : fotogr.
- Zomreli, lebo nenávideli vojnu.** – In: Práca. – Roč. 37, č. 192 (14. 8. 1982), s. 7 : fotogr.
- Zrod čs. letectva v ZSSR.** – In: Ľud. – Roč. 27 (31. 10. 1974), s. 3.

BIBLIOGRAFIA

SLOVENSKO V ROKOCH DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

Výberová bibliografia k 55. výročiu ukončenia druhej svetovej vojny
(1990 – 2000)

BOŽENA ŠEĎOVÁ – MÁRIA STANOVÁ

Tohtoročná medzinárodná konferencia *Slovensko a druhá svetová vojna*, ktorú usporiadal Vojenský historický ústav, potvrdila skutočnosť, že hoci od skončenia druhej svetovej vojny uplynulo jubilejných päťdesiatpäť rokov, jej tematika je naďalej veľmi citlivá a živá. Celospoločenské zmeny v deväťdesiatych rokoch priniesli možnosť názorových diskusií a celkový posun v historiografii druhej svetovej vojny, ale aj konfrontáciu a polarizáciu. Preto sa celkom prirodzene vykryštalizovala potreba bibliograficky usporiadať produkciu, ktorá sa za obdobie posledného desaťročia premietla v predmetnej problematike.

Do bibliografie sú poňaté záznamy titulov publikovaných na Slovensku a v Čechách. Mnohé preklady kníh zahraničnej proveniencie vhodne dopĺňajú celkový kontext všeobecného rámca dejín druhej svetovej vojny. Publikovaný súpis zahŕňa práce väčšieho rozsahu ako knihy, štúdie, state. Výber bol limitovaný možnosťami rozsahu. Preto články, ktoré sa viažu k selektovanej tematike, sme excerpovali predovšetkým z tlače armádnej produkcie: Apológia, Armáda SR, SAmO, Vlastenecká a etická výchova a ďalšie. Články z ďalších časopisov nie sú do bibliografie zahrnuté, hoci i v nich sa k danej téme publikovalo.

Bibliografia je štruktúrovaná do dvoch častí, rešpektujúc chronologicko-faktografický prístup, pričom v každej tematickej skupine najskôr uvádzame publikované dokumenty. Potom nasledujú tituly kníh, štúdie a články. Radenie záznamov je podľa autorov abecedné. Štúdie monotematických zborníkov nie sú rozpisované jednotlivo podľa autorov, uvádzaný je len súhrnný obsah zborníka.

Vnútrná previazanosť súvislostí daného obdobia s rokom 1938 by si vyžadovala podchytiť aj materiál, ktorý sa k jeho udalostiam vzťahuje v celom jeho rozsahu, ale spomínaný limit publikačného priestoru nás primäl zredukovať ho a ponechať iba v jednej tematickej skupine.

Z bibliografií sú uvádzané len knižné súpisy, z článkových bibliografií len rozsiahlejšie, ktoré mapujú problematiku za väčší časový úsek. Pre veľký rozsah matérie nebolo možné poňať do súpisu: práce príležitostne publikované, pamätnice, regionálne bibliografie, odraz vojny a SNP v umeleckej tvorbe a ďalšie.

Pri selektovaní materiálu boli použité interné katalógy a špeciálne kartotéky knižnice VHÚ, sekundárne zdroje rezortného informačného systému, Slovenská národná bibliografia za roky 1990 – 1999, výberové bibliografie publikované Historickým ústavom SAV, slovaciká v edíciách na území Českej republiky, publikované v Česko-slovenskej historickej ročenke, pramene uvádzané v syntetických prácach k dejinám Slovenska a Československa a v predmetných monografiách.

I. časť

Slovenská republika 1939 – 1945 – vnútorná politika

** dokumenty

BARNOVSKÝ, Michal: Dokument osudný pre autora a sporný pre historika. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 3 (1996), s. 504 – 528. (Elaborát J. Verčíka „Môj postoj k národnostnej otázke“ z roku 1942)

NĚMEČEK, Jan: Slovenská národná rada 1939 : Dokumenty. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 3, č. 1 (1996), s. 123 – 129.

RYCHLÍK, Jan: Politická situácia v Európe a na Slovensku v rokoch 1941 – 1943 v správach bulharských diplomatov. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 2 (1999), s. 265 – 305.

RYCHLÍK, Jan: Politický vývoj na Slovensku v rokoch 1940 – 1941 v správach bulharského diplomata Konstantina Šišmanova : Archív. – In: Historický časopis. – Roč. 43, č. 3 (1995), s. 540 – 559.
SIDOR, Karol: Takto vznikol Slovenský štát. – Bratislava : Odkaz – Ozveny, 1991. – 181 s.

*** knižné publikácie*

CAMBEL, Samuel: Slovenská dedina (1938 – 1944). – Bratislava : Slovaca Academic Press, 1996. – 219 s.

ČARNOGURSKÝ, Pavol: 14. marec 1939. – Bratislava : Veda, 1992. – 276 s.

ČESKOSLOVENSKÉ dějiny státu a práva v dokumentech. VI. Období nesvobody (1939 – 1945.) / K. Schelle – Brno : MU, 1993. – 285 s.

ĐURICA, Milan S.: Slovenská republika 1939 – 1945 : Vznik a trvanie prvého slovenského štátu 20. storočia. – 3. opr. vyd. – Bratislava : Lúč, 1999. – 94 s., bibliogr.

KAM viedla Slovensko politika Slovenského štátu v r. 1939 – 45? : Naše stanovisko / Spoluprac. Milan Bureš ... – Bratislava : SNM – Múzeum židovskej kultúry, 1997. – 74 s. /28/ s. príl.

KAMENEC, Ivan: Slovenský štát (1939 – 1945). – Praha : Anomal, 1992. – 143 s.

RADY a významnenania Slovenskej republiky 1939 – 1945. / Zodp. red. M. Petráš – Trnava : Západosl. múzeum, 1992. – 64 s.

SLOVENSKO na konci druhej svetovej vojny (stav, východiská, perspektívy) : Zborník materiálov zo sympózia v Častej-Papierničke 23. 11. – 25. 11. 1993 / Ed. V. Bystrický, Š. Fano – Bratislava : Historický ústav SAV, 1994. – 272 s. – *Lipták, L.*: Slovensko v predvečer prevratných udalostí, s. 11 – 20; *Korček, J.*: Modifikácie režimu Slovenskej republiky, s. 21 – 35; *Kamenec, I.*: Pokusy reprezentantov SR v rokoch 1944 – 1945 o hľadanie východísk v záverečnej etape druhej svetovej vojny, s. 36 – 48; *Fabricius, M.*: Hospodársky stav Slovenska na konci druhej svetovej vojny, s. 49 – 55; *Klímek, A.*: Názory E. Beneše na soužití Čechů a Slováků v obnovené ČSR (v době před povstáním na Slovensku roku 1944), s. 56 – 64; *Beňa, J.*: Štátoprávne postavenie Slovenska roku 1945, s. 65 – 71; *Barnovský, M.*: Kontinuita a diskontinuita štátoprávných predstáv povstaleckej reprezentácie po porážke povstania, s. 72 – 81; *Vnuk, F.*: Ako SNR preberala vládnu moc, s. 82 – 91; *Vondrášek, V.*: Diferenciácie ľudáckeho tábora v závere války, aktivita mladé ľudáckej generace, s. 92 – 101; *Letz, R.*: Činnosť sovietskych orgánov NKVD na Slovensku v rokoch 1944 a 1945, s. 102 – 113; *Rychlík, J.*: Genéza vzťahu mocností k možnosti samostatného Slovenska či obnovy Československa, s. 114 – 124; *Ivaničková, E.*: Britská politika a Slovensko v rokoch 1939 – 1945, s. 125 – 130; *Čierna-Lantayová, D.*: Konceptia slovenskej politiky k otázkam hraníc s Maďarskom (1944 – 1945), s. 131 – 140; *Mulík, P.*: Vatikán a slovenská štátnosť, s. 141 – 147; *Petruf, P.*: K otázke uznania Slovenska Francúzskom v rokoch druhej svetovej vojny, s. 148 – 153; *Goněc, V.*: Představy slovenských povstaleckých složek o štátoprávním usporádaní v souvislostech evropského odboje, s. 154 – 162; *Kázmerová, L.*: Časopis Náš boj o budúcnosti malých národov, s. 163 – 169; *Fremal, K.*: Ohlas povstaleckej tlaču a verejnosti na Zjednocovací zjazd KSS a Slovenskej sociálnodemokratickej strany, s. 170 – 175; *Bystrický, J.*: Slováci v uniformách (máj 1944 – máj 1945), s. 176 – 186; *Štefanský, V.*: Ferdinand Čatloš a slovenská armáda na sklonku druhej svetovej vojny, s. 187 – 193; *Cséfalvay, F.*: Dokedy trvalo Slovenské národné povstanie?, s. 194 – 199; *Štaigl, J.*: Idea slovenských národných jednotiek v povojnovej čs. armáde – náčrt jej genézy do leta 1945, s. 200 – 206; *Stanislav, J.*: Poznámky k represáliám na Slovensku koncom druhej svetovej vojny, s. 207 – 220; *Kováč, D.*: Politická aktivita nemeckej menšiny na Slovensku v poslednom období druhej svetovej vojny, s. 221 – 226; *Kováč, A.*: Slovenskí Rusíni – Ukrajinci v rokoch 1943 – 1945 (alebo dve päťky polstoročného oblúka), s. 227 – 232; *Firsov, E. F.*: Osudy augustovej delegácie slovenskej illegality do Moskvy (1944) v posttotalitnej historiografii, s. 233 – 238; *Patoprstý, J.*: Poisťovníctvo v období druhej svetovej vojny, s. 239 – 245; *Kružliak, I.*: Na dvoch stranách barikády. Spomienky na zlomové obdobia polstoročných slovenských dejín, s. 246 – 262.

SLOVENSKO v rokoch druhej svetovej vojny : Materiály z vedeckého sympózia Časť 6. – 7. novembra 1990. / Ed. V. Bystrický – Bratislava : Predsedníctvo SNR, 1991. – 170 s. – *Lipták, L.*: Slovensko v prvej a druhej svetovej vojne, s. 6 – 12; *Kamenec, I.*: Politický systém a režim Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945, s. 13 – 23; *Škovránek, S.*: Slovensko v nacistickom systéme ovládnutia Európy, s. 24 – 29; *Korček, J.*: Niekoľko poznámok k problematike mocensko-politického aparátu Slovenského štátu, s. 30 – 36; *Jelinek, Y. A.*: Dr. Jozef Tiso a Slovenský štát – na okraj problému, s. 37 – 46; *Anger, J.*: K některým vojenskopolitickým aspektům mnichovské kapitulace, s. 47 – 52; *Tilkovszky, L.*: Pohľad E. Bajcsy-Zsilinszského na Slovenský štát, s. 53 – 57; *Hrnko, A.*: Slovensko v politike veľmoci v rokoch

vojny : Náčrt problematiky, s. 58 – 62; *Fabian, J.*: Slovensko v strednej Európe : Slovensko-maďarské vzťahy za druhej svetovej vojny, s. 63 – 69; *Heumos, P.*: Slovensko vo vojnovom hospodárstve tretej ríše, s. 70 – 72; *Šolc, J.*: Neregulárna válka a její aspekty na Slovensku v letech 1939 – 1944, s. 73 – 77; *Rychlík, J.*: Česká společnost a Slovenský stát, s. 78 – 90; *Gebhart, J.*: Česko-slovenské vzťahy v letech 1939 – 1943 očima odboje, s. 91 – 96; *Huňáček, Z.*: Český domácí odboj v letech 1939 – 1945 a vývoj názorů na poválečné uspořádání společného státu Čechů a Slováků, s. 97 – 101; *Slezák, L.*: Národopisná Morava a slovácký separatizmus, s. 102 – 109; *Dejmek, J.*: Čechoslováci – nebo Češi a Slováci? s. 110 – 118; *Bakoš, V.*: Nacionalizmus ako ideológia, s. 119 – 124; *Konečný, S.*: Vyučovanie dejepisu a vlastenecká výchova v období Slovenského štátu, s. 125 – 130; *Kováč, D.*: Deutsche Partei v politickom systéme Slovenského štátu, s. 131 – 134; *Kovač, A.*: Rusíni-Ukrajinci a upevňovanie národnostného súladu v Slovenskej republike (v intenciách národnostného katastra), s. 135 – 139; *Gajdoš, M.*: Rusínska otázka na Slovensku v rokoch 1938 – 1945 a jej význam, s. 140 – 144; *Tóth, D.*: Ilegálne prechody antifašistov na južnom Slovensku, s. 145 – 151; *Rezníková, L.*: K účasti vysokoškolákov v odboji a v SNP, s. 152 – 154; *Dobříková, M.*: Miesto Slovenského národného povstania v slovenských dejinách, s. 155 – 157.

SZABÓ, Rafael: Oklamaná mladosť (osudy spišských Nemcov za druhej svetovej vojny). – Košice : Dolinár, 1995. – 174 s.

ZAMĽČANÁ pravda o Slovensku 1.: Prvá Slovenská republika : Prvý slovenský prezident Dr. Jozef Tiso : Tragédia slovenských židov podľa nových dokumentov. – Partizánske : Garmond, 1996. – 811 s.

* * štúdie, state, články

BARNOVSKÝ, Michal: Ideové a politické prúdenie na Slovensku roku 1945 : Ideale und politische Strömungen in der Slowakei im Jahre 1945. – In: Česko-slovenská historická ročenka 1996. — Brno : Masarykova univerzita, 1996. – S. 31 – 40.

BARNOVSKÝ, Michal: Lavica na Slovensku v rokoch 1939 – 1948. – In: Zborník vystúpení zo seminárov : Transformácia sociálnej sféry a ľavicová politika, Historické korene a tradície ľavicového (robotníckeho) hnutia na Slovensku. – Bratislava : Nadácia L. Novomeského – Čs. obchodná banka, 1995. – S. 70 – 78.

BOBÁK, Ján: Príčiny a dôsledky zániku prvej Slovenskej republiky. – In: Slovenský politický exil v zápase za samostatné Slovensko : Materiály z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 5. – 6. júna 1995 / Zodp. red. V. Repka – Bratislava : Dom zahraničných Slovákov, 1996. – S. 56 – 69.

BUČKA, Peter: Športovci v uniforme : Armádni pretekári v čase vojny. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 9 (1997), s. 28.

BYSTRICKÝ, Valerián: Zasadnutie Slovenského snemu 14. marca 1939. – In: Historický časopis. – Roč. 47, č. 1 (1999), s. 105 – 114.

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar: Slovensko očami ruského vyslanca : Čo pôsobilo na diplomatické vzťahy? – In: Historická revue. – Roč. 9, č. 9 (1998), s. 22 – 23.

FREMAL, Karol: Slovenská republika 1939 – 1945. – In: Aktuálne otázky histórie. Zborník prednášok. – B. Bystrica : Metodické centrum, 1992. – S. 79 – 94.

FREMAL, Karol: Sociálnodemokratická strana na Slovensku v rokoch 1938 – 1944. – In: Kapitoly z dejín sociálnej demokracie na Slovensku. – Bratislava : T. R. I. Médium, 1996. – S. 289 – 311.

GREGORIČKOVÁ-Višňovská, Zuzana: Časopis Náš boj a kríza režimu Slovenského štátu. – In: Historica 42. – Bratislava : FFUK, 1996. – S. 143 – 159.

HLAVA, Bohuslav: Nákladná inštalácia V. Tuku : Prvý rektor Slovenskej univerzity. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 8 (1997), s. 28.

CHUDJÁK, František: Kríza režimu bez východiska : Vplyv Mussoliniho pádu na Slovensko. – In: Historická revue. – Roč. 9, č. 6 (1998), s. 15 – 16.

KAMENEC, Ivan: Obraz vojnového Slovenska : Na ceste k slovenskej štátnosti. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 3 (1995), s. 18 – 19.

KAMENEC, Ivan: Slovenská republika v rokoch 1939 – 1945 : Mýty, legendy, realita. – In: Dějepis a kritické myšlení. X. letní škola historie. Sborník textů a přednášek. – Praha : Porta Linguarum, 1998. – S. 59 – 143.

KAMENEC, Ivan: Slovenská spoločnosť na sklonku druhej svetovej vojny : Slowakische Gesellschaft am Ende des Zweiten Weltkrieges. – In: Česko-slovenská historická ročenka 1996. – Brno : Masarykova univerzita, 1996. – S. 23 – 30.

KAMENEC, Ivan: Slovenský štát z rokov 1939 – 1945. – Bratislava : Metodické centrum, 1993. – 12 s.

- KAMENEC, Ivan: V poslednom roku vojny : Predstavy, nádeje a realita Slovenska. – In: Historická revue. – Roč. 5, č. 2 (1994), s. 16 – 17.
- KATREBA, Zoltán: Vojenské a politické kroky predchádzajúce vstupu Slovenskej republiky do vojny proti Sovietskemu zväzu v roku 1941. – In: Vojenská história. – Roč. 4, č. 2 (2000), s. 36 – 52.
- KIRSCHBAUM, Jozef M.: Ideové základy prvej Slovenskej republiky a politika slovenskej vlády. – In: Slovenský politický exil v zápase za samostatné Slovensko. – Bratislava : Dom zahraničných Slovákov, 1996. – S. 8 – 24.
- KOLLÁR, Pavol: K vojenskozemepisnému postaveniu Slovenska od októbra roku 1938 do mája roku 1945. – In: Vojenskopolitické a geopolitické súvislosti vývoja Slovenska v rokoch 1918 – 1945. 2. časť. – Trenčín : Odd. soc. riad. VVV, 1992. – S. 51 – 70.
- KRUPA, Pavel: Počiatky celonárodnej zbierky na zlatý poklad Slovenského štátu so zreteľom na okres Banská Bystrica do 20. 12. 1939. – In: Acta Universitatis Matthiae Belii 1. – B. Bystrica 1997. – S. 157 – 162.
- KUSÝ, Miroslav: Maďarská menšina na Slovensku v podmienkach slovenského národného štátu. – In: Mezinárodní vzťahy. – č. 3 (1996), s. 101 – 106.
- LIPTÁK, Eubomír: Politické elity na Slovensku roku 1945. – In: Česko-slovenská historická ročenka. – Brno : Masarykova univerzita, 1996. – S. 97 – 104.
- MARTULIAK, Pavol: Roľnícke družstevníctvo na Slovensku v období 2. svetovej vojny. – In: Zborník vystúpení zo seminára Víťazstvá a prehry slovenského družstevníctva (1845 – 1945). – B. m. v. : Nadácia L. Novomeského /1996/. – S. 33 – 51.
- MOSNÝ, Peter: Legitimita vyhlasovacieho aktu na Slovensku zo dňa 14. marca 1939. – In: Aktuální otázky českého a československého konstitucionalismu. Sborník příspěvků z vědecké konference věnované prof. JUDr. B. Baxovi / Ed. K. Schelle – Brno : MU, 1993. – S. 273 – 281.
- MULÍK, Peter: Katolícka cirkev a politika prvej Slovenskej republiky. – In: Slovenský politický exil v zápase za samostatné Slovensko : Materiály z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 5. – 6. júna 1995 / Zomp. red. V. Repka – Bratislava : Dom zahraničných Slovákov, 1996. – S. 25 – 31.
- MŮNZ, Teodor: Filozofické základy ideológie slovenského štátu. – In: Filozofia. – Roč. 53, č. 3 (1998), s. 155 – 164.
- NOVÁK, Jozef: Znaky slovenského štátu. – In: Historická revue. – Roč. 1, č. 4 (1990), s. 19 – 20.
- PRŮCHA, Václav: Válečné řízené hospodářství v českých zemích a na Slovensku v letech 1939 – 1945. – In: Z hospodářských a sociálních dějin Československa 1918 – 1992. K 80. výročí vzniku ČSR. Vědecký sborník VŠE v Praze. Acta oeconomica pragensia 6. – Praha 1998, č. 5, s. 66 – 86.
- SLEPCOV, Igor: Skryté za názov kvetu – mínové polia. – In: Apológia. – Roč. 3, č. 7 (1995), s. 25.
- SLOVENSKÁ republika 1939 – 45 : Rešerš. – Bratislava : VIP VVPS. – 1991.
- SOKOL, Martin: Ako došlo k vyhláseniu slovenského štátu? (Moje poznámky k marcovým udalostiam 1939.) – In: Historický časopis. – Roč. 39, č. 3 (1991), s. 323 – 329.
- ŠKORVÁNEK, Stanislav: Nacionálnosocialistická politika a Slovensko 1939 – 1945 : Základné tendencie mocenského vplyvu. – In: Stredná a juhovýchodná Európa – sondy do vývoja v štyridsiatych rokoch / Zost. P. Petruf – Bratislava : Historický ústav SAV, 1992. – S. 121 – 143.
- ZAVACKÁ, Katarína: Ústavný vývoj na Slovensku v období od 6. 10. 1938 do apríla 1945. – In: K ústavnému vývoji v českých zemích a na Slovensku v letech 1938 – 1948 : Studie – Praha : Ústav pro soudobé dějiny, 1992. – S. 41 – 68.
- ** memoáre, denníky, svedectvá*
- BÖHM, Emanuel T.: V šestřicetém zjetí : (Spomienky na roky 1938 – 1945). – Martin : Matica slovenská, 1994. – 238 s., obr. príl.
- GACEK, Mikuláš: Surová býva vše pravda života : Denníkové zápisky z rokov 1937 – 1944. – Dolný Kubín : Peter Huba, 1996. – 346 s.
- MIKUŠ, Jozef A.: Pamäti slovenského diplomata. – 2. upr. vyd. – Martin : MS, 1998. – 294 s., príl., dok.
- RAŠLA, Anton: Spomienky spoza mreží. – B. Bystrica : Vidas, 1998. – 253 s.
- SVEDECTVÁ pravdy o Slovensku : Diel 1. : Prvá Slovenská republika (1939 – 1945) : Výpovede svedkov, ktorí v nej žili. – Sereď : Priatelia prezidenta Tisu vo vyd. Reprint, 1997. – 719 s.
- SVEDECTVO jednej generácie. / Zost. I. Kružliak, J. Okál' – Cambridge : Dobrá kniha, 1990. – 448 s.
- URBAN, M.: Na brehu krvavej rieky : Spomienky novinára. – Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1994. – 238 s.

Česko-slovenské vzťahy

BYSTRICKÝ, Valerián: Dokumenty o postoji Eduarda Beneša k česko-slovenským vzťahom koncom tridsiatych a začiatkom štyridsiatych rokov. – In: Historický časopis. – Roč. 43, č. 2 (1995), s. 243 – 261.

BYSTRICKÝ, Valerián: Vyst'ahovanie českých štátnych zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938 – 1939. – In: Historický časopis. – Roč. 45, č. 4 (1997), s. 596 – 611.

KAMENEC, Ivan: Idea československého štátu v slovenskej spoločnosti v rokoch 1943 – 1945. – In: Moderní dějiny 2. – Praha : HÚ AV ČR, 1994. – S. 171 – 182.

KOLÁŘ, Michal: Edvard Beneš a Jozef Tiso. – In: Střední Evropa. – Roč. 10, č. 38 – 39 (1994), s. 83 – 88.

RYCHLÍK, Jan: České obyvatelstvo na Slovensku v letech 1938 – 1945. – In: Slovanské historické studie 17. – Praha 1990. – S. 173 – 185.

RYCHLÍK, Jan: Česko-slovenské vzťahy a rozpad Československa. – In: Slovanské historické studie 19. – Praha 1993. – S. 71 – 103.

RYCHLÍK, Jan: Hnutí za připojení Slováků ke Slovensku v letech 1938 – 1941. – In: Slováků. – č. 33 – 34 (1991 – 1992), s. 75 – 95.

RYCHLÍK, Jan: Pokusy o připojení Slováků ke Slovensku v letech 1938 – 1945. – In: Historický časopis. – Roč. 40, č. 1 (1992), s. 69 – 88.

RYCHLÍK, Jan: Vznik a působení slovenského konzulátu v Praze v letech 1939 – 1945. – In: Pražský sborník historický 25. – Praha 1992. – S. 62 – 77.

ŠOLC, Jaroslav: K dodávkám zbraní do českých zemí na jaře 1945. – In: Historie a vojenství. – Roč. 40, č. 3 (1991), s. 40 – 73.

ŠOLC, Jaroslav: Slovensko v českej politike. – B. Bystrica : M. O. Enterprise, 1993. – 251 s.

ŠRAJEROVÁ, Olga: Vzťahy českého a slovenského finančného kapitálu počas existencie Slovenského štátu a jeho menový systém. – In: Měnové systémy na území českých zemí 1892 – 1993. – Opava – Praha : Ústav historie a muzeologie FPF Slezské univerzity Opava, 1995. – S. 157 – 162.

ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica: Postavenie Čechov v Slovenskej republike 1939 – 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 40, č. 1 (1991), s. 48 – 76.

Zahraníčnípolitické súvislosti vo vzťahu k Slovensku

*** dokumenty*

IVANIČKOVÁ, Edita: Zahraníčnípolitická orientácia Slovenska v dokumentoch britskej Foreign Office (1939 – 1941). – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 2 (1996), s. 207 – 220.

PETRUF, Pavol: K otázke uznania slovenského štátu vichystickým Francúzskom : Dokumenty. – In: Slovanské štúdie 1997 /vyd. 1999/, č. 1. – S. 48 – 71.

SÚPIS dokumentov k slovensko-nemeckým a slovensko-maďarským vzťahom v r. 1938 – 1948. /Sprac. Peter Dubovský – Trnava : Voj. historický archív, 1996. – 23 s.

VATIKÁN a Slovenská republika /1939 – 1945/ : Dokumenty / Zost. I. Kamenec – V. Prečan – S. Škorvánek – Bratislava : SAP, 1992. – 228 s.

*** knižné publikácie*

DEÁK, Ladislav: Slovensko v politike Maďarska v rokoch 1938 – 1939. – Bratislava : Veda, 1990. – 189 s.

VNUK, František: Slovenská otázka na západe v rokoch 1939 – 40. – Bratislava : Slov. ľudová strana, 1999. – 408 s.

VNUK, František: Rebelanti a suplikanti. (Slovenská otázka v ilegalite a v exile 1944 – 1945.) – Bratislava : Slov. ľudová strana, 1999. – 337 s.

*** štúdie, state, články*

BYSTRICKÝ, Jozef: Slovensko vo vojnovom stave so západnými mocnosťami protifašistickej koalície. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 4 (1995), s. 27 – 29.

BYSTRICKÝ, Jozef: Vypovedali sme vojnu Spojeným štátom? – In: Historická revue. – Roč. 5, č. 4 (1994), s. 17 – 18.

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar: Politické úvahy a súvislosti pri nadviazaní diplomatických stykov medzi Slovenskom a Sovietskym zväzom roku 1939. – In: Historické štúdie 37. – Bratislava : SAP, 1996. – S. 69 – 87.

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar: Predstavy slovenskej politiky a realita vo vzťahu so Sovietskym zväzom (január – júl 1940). – In: Historický časopis. – Roč. 45, č. 2 (1997), s. 249 – 269.

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar: Slovenské záujmy v oficiálnych kontaktoch medzi Bratislavou a Moskvou (1940-1941). – In: Historický časopis. – Roč. 46, č. 1 (1998), s. 42 – 63.

FABIAN, Juraj: Slovensko-maďarské vzťahy za druhej svetovej vojny. – In: Střední Evropa. – Roč. 10, č. 43 (1994), s. 106 – 114.

HLAVA, Bohuslav: Slovensko-sovietske kultúrne vzťahy 1939 – 1940. – In: Biele miesta I. – Nitra 1997. – S. 87 – 98.

HOENSCH, Jörg: Základní rysy a fáze německé politiky vůči Slovensku za 2. světové války. – In: Cesta do katastrofy : Československo-německé vztahy 1938-1947. – Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1993. – S. 165 – 183.

IVANIČKOVÁ, Edita: Československo-maďarské vzťahy v stredoeurópskej politike Veľkej Británie (1938 – 1945). – In: Historický časopis. – Roč. 46, č. 2 (1998), s. 250 – 260.

JUHÁSZ, Martin: Informácie niektorých zahraničných zastupiteľstiev Slovenskej republiky o obraze Slovenska v tlači v rokoch 1943 – 1944. – In: Historický časopis. – Roč. 43, č. 3 (1995), s. 526 – 539.

KAMENEC, Ivan: Zahraničná politika počas obdobia slovenského štátu (1939 – 1945). – In: Línie a osobnosti zahraničnopolitického myslenia na Slovensku v 19. a 20. storočí. – Bratislava : Slov. spol. pre zahraničnú politiku SFPA, 1996. – S. 83 – 91.

KATREBA, Zoltán: Medzníky 2. svetovej vojny a Slovensko. – In: Spoločnosť, armáda, osobnosť. – Roč. 7, č. 1 (2000), s. 91 – 96.

KELLER, Hans: Diplomatem v Bratislavě : (Vztahy mezi Švýcarskem a Slovenskem 1939 až 1945). – In: Střední Evropa. – Roč. 8, č. 26 (1992), s. 85 – 95.

KORČEK, Ján: Na koberci u Hitlera : Hitlerov diktát Tisovi v Salzburgu. – In: Historická revue. – Roč. 3, č. 2 (1992), s. 14 – 16.

KORČEK, Ján: Slovenský štát vo vojnovom stave so západnými spojencami. – In: Vojenskopolitické a geopolitické súvislosti vývoja Slovenska v rokoch 1918 – 1945. – Trenčín : Odd. soc. riadenia VVV, 1992. – S. 103 – 117 (1. časť), s. 71 – 85 (2. časť).

KOVÁČ, Dušan: Evakuácia slovenských Nemcov v záverečnej fáze druhej svetovej vojny. — In: Acta contemporanea : K päťadesiatinám Viléma Prečana. – Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998. – S. 146 – 165.

KURUC, František: Slovenský štát a Vatikán (pokus o analýzu a úvahy). – In: Premeny. – Roč. 28, č. 3 (1991), s. 39 – 66.

LIPTÁK, Ľubomír: Geopolitické postavenie Slovenska v rokoch druhej svetovej vojny. – In: Vojenskopolitické a geopolitické súvislosti vývoja Slovenska v rokoch 1918 – 1945. – Trenčín : Odd. soc. riadenia VVV, 1992. – S. 77 – 91.

LUKÁČ, Pavol: George Frost Kennan o Slovensku v rokoch 1940 – 1945. – In: Historický časopis. – Roč. 46, č. 3 (1998), s. 497 – 514.

MARJINA, Valentína V.: Sovietski a československí komunisti na prahu mieru: vypracovanie spoločného politického algoritmu v rokoch 1944 – 1945. – In: Historický časopis. – Roč. 46, č. 4 (1998), s. 607 – 629.

MARJINOVÁ, Valentína V.: „Brána na Balkán.“ Slovensko v geopolitických plánech SSSR a Nemecka v letech 1939—41. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 1, č. 6 (1994), s. 827 – 846.

MARJINOVÁ, Valentína V.: K historii sovětsko-československých vztahů v letech 1938 – 1941 : Nad deníkem Ivana M. Majského. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 6, č. 4 (1999), s. 514 – 533.

MARUŠIAK, Juraj: Poľská kuriérska služba a Slovensko v rokoch 1939 – 1945. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 4 (1996), s. 632 – 648.

MICHÁLEK, Slavomír: Československo-sovietska zmluva z roku 1943 v americkej tlači. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 1, č. 6 (1994), s. 847 – 860. (materiál)

NĚMEČEK, Jan: Slovensko-poľské vztahy v předvečer druhé světové války. – In: Historický časopis. – Roč. 45, č. 3 (1997), s. 440 – 439.

OTU, Petre: Aspekty rumunsko-slovenských vojenských vzťahov (1939 – 1944). – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 20 – 29.

PETRUF, Pavol: K diplomatickým vzťahom medzi Slovenskom a Francúzskom v rokoch druhej svetovej vojny. – In: Stredná a juhovýchodná Európa v politike veľmoci. (Sondy do vývoja II.) – Bratislava : Historický ústav SAV, 1994. – S. 59 – 69.

PETRUF, Pavol: Vichystické Francúzsko a diplomatické uznanie Slovenskej republiky. – In: Historický časopis. – Roč. 48, č. 1 (2000), s. 131 – 152.

PETRUF, Pavol: Vzťahy medzi Slovenskom a Francúzskom v rokoch 1939 – 1944. – In: Historický časopis. – Roč. 41, č. 5 – 6 (1993), s. 693 – 705; In: Dějiny a paměť – odboj a kolaborace za druhé světové války. – Praha : CeFreS, 1995. – S. 73 – 94.

PETRUF, Pavol: Zahraničná politika Slovenskej republiky (1939 – 1945). – In: Historické štúdie 38. – Bratislava : SAP, 1997. – S. 7 – 40.

RYCHLÍK, Jan: Memorandum britského kráľovského inštitútu mezinárodných vzťahů o transferu národnostných menšín z r. 1940. – In: Český časopis historický. – Roč. 3, č. 4 (1993), s. 612 – 631.

RYCHLÍK, Jan: Postoj SSSR k myšlenke samostatného Slovenska za druhé svetové války. – In: Slovanské historické studie 23. – Praha 1997. – S. 195 – 204.

RYCHLÍK, Jan: Slovensko v kráľoch mocností : Prečo Moskva uznala slovenský štát. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 2 (1996), s. 19 – 20.

ŘEZANKOVÁ, Ivona – KURAL, Václav: Cesta do katastrofy : Československo-německé vztahy 1938-1947. – Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1993. – 188 s.

SLÁDEK, Oldřich: Výsadky ze Sovětského svazu na Slovensko a do protektorátu v roce 1941. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 2, č. 4 (1995), s. 514 – 529.

SLEPCOV, Igor: Slovensko v Halderovom denníku. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 3 (1995), s. 18 – 19.

SUŠKO, Ladislav: Slovensko-německé vztahy 1938 – 1945 v prizmatu psychologických a subjektivních faktorů. – In: Cesta do katastrofy : Československo-německé vztahy 1938 – 1947. – Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1993. – S. 185 – 188.

ŠKORVÁNEK, Stanislav: „Vzorový štát“ Tretej ríše : Nacionálnosocialistická politika a Slovensko. – In: Historická revue. – Roč. 3, č. 5 (1992), s. 16 – 18.

ŠMIHULA, Daniel: Vnútorný život na vyslanectve Slovenskej republiky v Moskve v rokoch 1939 – 1941. – In: Historický časopis. – Roč. 46, č. 3 (1998), s. 479 – 496.

ŠVRLO, Peter: Z ohlasov na už publikované : Boli v roku 1941 výsadky parašutistov na Slovensku? Áno (plus k Halderovým poznámkam o Slovensku). – In: Apológia. – Roč. 2, č. 9 (1995), s. 24 – 25. (výsadok ruských parašutistov na Slov. 1941)

TAJTÁK, Ladislav: Slovenská republika a Vatikán. – In: Zborník z celoslov. konf. o vyučovaní dejepisu. – B. Bystrica : Metodické centrum, 1995. – S. 41 – 48.

TEJCHMAN, Miroslav: Slovensko-rumunsko-chorvátska spolupráce v letech druhé světové války a Maďarsko. – In: Slovanský přehled. – Roč. 78, č. 2 (1992), s. 158 – 170.

Dokumenty, syntézy a ďalšie práce presahujúce obd. 1939 – 1945

BARNOVSKÝ, Michal: Lavica na Slovensku v rokoch 1939 – 1948. – In: Zborník vystúpení zo seminárov Transformácia sociálnej sféry a ľavicová politika a Historické korene a tradície ľavicového (robotníckeho) hnutia na Slovensku. – Bratislava : Nadácia L. Novomeského, 1995. – S. 70 – 78.

CIBULKA, Ľubor: Štátoprávne snahy Slovákov v rokoch 1918 – 1989. – Bratislava : Kubko-Goral, 1998. – 39 s.

CIULISOVÁ, Ingrid: Osudy pamiatok Slovenska 1919 – 1949. – Bratislava : Kubko Goral, 1996. – 41 s.

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar: Koncepcia česko-slovenskej a maďarskej politiky v otázke povojnových hraníc (1944 – 1946). – In: História a ... politika. III. bratislavské sympóziu konané 12. – 15. novembra 1992. – Bratislava : Čs.-slovenský výbor Európskej kultúrnej nadácie, 1993. – S. 114 – 118.

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar: Medzinárodné súvislosti prístupu k maďarskej menšine na Slovensku v rokoch 1944 – 1948. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 2 (1996), s. 243 – 261.

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar: Podoby česko-slovensko-maďarského vzťahu 1938 – 1949. – Bratislava : Veda, 1992. – 203 s.

DEÁK, Ladislav: Politické vzťahy Maďarska k Slovensku v rokoch 1918 – 1945. – In: Pravda o 1100-ročnom susedstve. – Bratislava : Stála konf. slov. inteligencie Slovakia plus, 1996. – S. 55 – 63.

DOKUMENTY k dejinám štátu a práva na území Slovenska, zv. 2. / Zost. L. Hubenák – B. Bystrica : Univerzita M. Belu, 1997. – 281 s.

- DOKUMENTY slovenskej národnej identity a štátnosti II. / Ved. red. J. Beňko – Bratislava : Národné literárne centrum – Dom. slov. literatúry, 1998. – 591 s.
- ĐURČANSKÝ, Ferdinand: Pohľad na slovenskú politickú minulosť. – 2. vyd. – Bratislava : Slovakia Plus, 1996. – 214 s.
- ĐURČANSKÝ, Ferdinand: Biela kniha : Právo Slovákov na samostatnosť vo svetle dokumentov, zv. 1., diel 1. – 4. – Trenčín : Ivan Štelcer, 1991. – 248 s., s. 249 – 445, s. 448 -729, s. 730 – 996.
- ĐURICA, Milan S.: Dejiny Slovenska a Slovákov. – 2. dopl. vyd. – Bratislava : SPN, 1996. – 274 s.
- ĐURICA, Milan S.: Dejiny Slovenska a Slovákov v chronologickom prehľade. – Bratislava : Ústav dejín kresťanstva na Slovensku, 1995. – 287 s.
- GRÉBERT, Arvéd: Medzinárodnopolitické aspekty slovenskej otázky v čase druhej svetovej vojny a ich odraz v živote slovenského exilu po roku 1945. – In: Slovenský povojnový exil : Zborník materiálov zo seminára Dejiny slovenského exilu po roku 1945 v MS v Martine 27. – 28. júna 1996 / Zost. J. Chovan-Rehák, G. Grácová, P. Maruniak – Martin : Matica slovenská, 1998. – S. 45 – 48.
- CHURÝ, Slavko: Dokumenty slovenskej proveniencie o stykoch s Bulharskom v rokoch 1919 – 1945. – In: Slovanský prehľad. – Roč. 76, č. 6 (1990), s. 493 – 500.
- IVANIČKOVÁ, Edita: Česko-Slovensko, Poľsko a nemecká otázka v rokoch 1939 – 1947. – In: Stredná a juhovýchodná Európa – sondy do vývoja v štyridsiatych rokoch. – Bratislava : Historický ústav SAV, 1992. – S. 4 – 47.
- KOLLÁR, Pavel: K osudu príslušníkov 1. technickej divízie slovenskej armády v rokoch 1944 – 1947. – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 82 – 87.
- KOVÁČ, Dušan: Dejiny Slovenska. – Praha : Lidové noviny, 1998. – 422 s.
- KOVÁČ, Dušan: Slováci a Česi – Dejiny. – Bratislava : Academic Electronic Press, 1997. – 138 s.
- KRONIKA Slovenska 2. : Slovensko v 20. storočí. / D. Kováč a kol. – Bratislava : Fortuna Print, 1999. – 607 s.
- KRUŽLIAK, Imrich: V čakárni dejín : Obrazy slovenských dejín. – Bratislava : Slovak Academic Press, 1999. – 550 s.
- LETTRICH, Jozef: Dejiny novodobého Slovenska : (History of Modern Slovakia.) – Bratislava : Archa, 1993. – 224 s.
- LETZ, Róbert: Problém zániku a právnej kontinuity prvej Slovenskej republiky. – In: Slovenský politický exil v zápase za samostatné Slovensko : Materiály z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 5. – 6. júna 1995 / Zodp. red. V. Repka – Bratislava : Dom zahraničných Slovákov, 1996. – S. 32 – 43.
- LEXIKÓN slovenských dejín. / D. Škvarna a kol. – Bratislava : SPN, 1997, 1999. – 358 s., 381 s.
- MACHULA, Jaromír: Vatikán a Československo (1938 – 1948). – Praha : Ústav pro soudobé dějiny, 1998. – 198 s.
- MARTULIAK, Pavol – FREMAL, Karol: Dejiny Slovenska v rokoch 1914 – 1945. – Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 1996. – 122 s.
- MIKUŠ, J. A.: Slovakian Political and Constitutional History (with documents). – Bratislava : Academic Electronic Press, 1995. – 417 s.
- REPREZENTAČNÝ biografický lexikón Slovenska. / A. Maťovčík a kol. – Martin : Matica slovenská, 1999. – 384 s.
- RYCHLÍK, Jan: Češi a Slováci v 20. stolytí. 1: 1914 – 1945. – Bratislava – Praha : Academic Electronic Press – Ústav T. G. Masaryka, 1997. – 360 s.
- SLOVENSKÉ dejiny / R. Marsina, V. Čičaj, D. Kováč, E. Lipták – Martin : Matica slovenská, 1992. – 334 s.
- SLOVENSKÉ vyst'ahovalectvo : Dokumenty 5. Pramene k dejinám slovenského vyst'ahovalectva do Francúzska a Belgicka v rokoch 1920 – 1945. / Zost. C. Baláž – Martin : Matica slovenská, 1990, 1999. – 287 s.
- ŠPIESZ, Anton: Ilustrované dejiny Slovenska na ceste k sebapoznaniu. – Bratislava : Perfekt, 2000. – 298 s.
- ŠUTAJ, Š.: Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948. – Bratislava : Veda, 1999. – 308 s.
- ŠVORC, Peter: Zakliata krajina. (Podkarpatská Rus 1918 – 1946.) – Prešov : Universum, 1996. – 126 s.
- ULLMAN, Walter: Prezident Beneš medzi Východom a Západem (1943 – 1948). – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 6 (2000), s. 112 – 119.

VARINSKÝ, Vladimír: Nútené práce za slovenského štátu so zreteľom na ich vývoj v povojnovom období. – In: Zborník k 50. výročiu SNP. – B. Bystrica : Univerzita M. Bela, 1994. – S. 39 – 52.

VARINSKÝ, Vladimír: Tri etapy nútených prác na Slovensku v rokoch 1941 – 1953. – In: Od diktatúry k diktatúre. – Bratislava : Veda, 1995. – S. 133 – 141.

ŽABKAY, Ernest: Slovenská štátnosť v procese s Dr. Jozefom Tisom. – In: Slovenský politický exil v zápase za samostatné Slovensko : Materiály z vedeckej konferencie konanej v Bratislave 5. – 6. júna 1995 / Zodp. red. V. Repka – Bratislava : Dom zahraničných Slovákov, 1996. – S. 70 – 81.

Mocensko-represívny aparát SR

* * knižné publikácie

GELLERMANN, Günther W.: ... a naslouchali pro Hitlera : Tajná říšská záležitost : Odposlouchávací centrály Třetí říše. – Brno : Bonus A, 1995. – 335 s., příl.

HRADSKÁ, Katarína: Prípady Dieter Wisliceny : Nacistickí poradcovia a židovská otázka na Slovensku. – Bratislava : Academic Electronic Press, 1999. – 133 s., príl.

KORČEK, Ján: Slovenská republika 1943 – 1945: K pôsobeniu mocensko-represívneho aparátu a režimu. – Bratislava : TIS MO SR, 1999. – 222 s.

* * štúdie, state, články

HRADSKÁ, Katarína: Nemeckí poradcovia na Slovensku a ich činnosť. – In: Historický časopis. – Roč. 46, č. 4 (1998), s. 589 – 606.

HRADSKÁ, Katarína: Nemeckí poradcovia v službách slovenskej vlády : Ako ríša garantovala samostatnosť. – In: Historická revue. – Roč. 10, č. 9 (1999), s. 14 – 15.

KAČÍK, Eduard: Ochranná zmluva na Slovensku /Schutzvertrag/ a bezpečnostné zložky v období neslobody 1939 – 1945 v Československu. – In: Príspevky k dejinám oslobodenia Slovenska : 50. výročie bojov o Lipt. Mikuláš / Zost. S. Chytka. – Lipt. Mikuláš : Voj. akadémia SNP, 1995. – S. 29 – 38.

KAMENEC, Ivan: Masové porušovanie ľudských práv počas existencie Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. – In: Demokracia a ochrana ľudských práv. Teória, prax, medzinárodná úprava. – Bratislava 1997. – S. 165 – 183; In: Ľudské práva a slobody a ich aplikácia na Slovensku. – Bratislava : Ekonom, 1998. – S. 121 – 143.

KAMENEC, Ivan: Politický systém a režim Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. – In: Cestami česko-slovenské vzájemnosti. – Liberec : Masarykova akademie 1993. – S. 115 -125.

KAMENEC, Ivan: Štátna rada v politickom systéme slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 2 (1996), s. 221 – 242.

KAMENEC, Ivan: Štátostrana v totalitnom politickom systéme – jej funkcie a postavenie. (HŠĽS v politickom systéme vojnového slovenského štátu.) – In: Studia Historica Nitriensia III. / Ed. E. Nižňanský – Nitra : Univ. Konštantína Filozofa, 1995. – S. 141 – 147.

KELENYEI, Arpád: Informácia Vojenského historického archívu o spracovaní dôverných spisov MNO SR z rokov 1940 – 1945. – In: Vojenská história. – Roč. 2, č. 4 (1998), s. 77 – 82.

KORČEK, Ján: K niektorým otázkam mocensko-represívneho aparátu slovenského štátu 1943 – august 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 41, č. 1 (1992), s. 46 – 77.

KORČEK, Ján: K pôsobeniu mocensko-represívneho aparátu slovenského štátu 1943 – august 1945. – In: Z vojenskej histórie Slovenska 1918 – 1948 : Zborník vedeckých štúdií / Zost. J. Korček – Trenčín : Red. účelovej tlače Trenčín – VITA MO SR Bratislava pre VHÚ, 1994. – S. 120 – 148.

KORČEK, Ján: S menom vodcu na štíte : Vznik, pôsobenie a zámery Hlinkovej gardy. – In: Historická revue. – Roč. 4, č. 6 (1993), s. 17 – 18.

KORČEK, Ján: V službách militantnej politiky : Do dejín ano, na tabuľu nie. – In: Historická revue. – Roč. 4, č. 10 (1993), s. 19 – 20.

KRAKOVSKÝ, Roman: Šéf Úradu propagandy : Vstup T. J. Gašpara do politiky. – In: Historická revue. – Roč. 9, č. 5 (1998), s. 15 – 17.

PREČAN, Vilém: Nacistická politika a Tisův režim v předvečer povstání. – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 2 – 6 (1990), s. 6 – 25, 3 – 21, 3 – 22, 16 – 50, 3 – 26.

PRÍHODA, P.: Strašidlo klérofašizmu. – In: Střední Evropa. – Roč. 7, č. 15 (1991), s. 44 – 51.

ZAVACKÁ, Katarína: Fašizmus v práve na Slovensku. – In: Studia Historica Nitriensia IV. / Ed. E. Nižňanský – Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 1995. – S. 115 – 126.

ZAVACKÁ, Katarína: Charakter zmocňovacieho zákonodarstva v Slovenskom štáte v roku 1939. – In: Historický časopis. – Roč. 39, č. 6 (1991), s. 643 – 650.

Pracovné jednotky a útvary slovenskej armády

PRACOVNÉ jednotky a útvary slovenskej armády 1939 – 1945 : VI. robotný prápor : Zborník materiálov z medzinárodného seminára Bratislava 22. – 23. novembra 1995. / Zost. D. Tóth – Bratislava : Zing Print, 1996. – 187 s., príl. – *Zavacká, K.*: Protižidovské zákony a právne normy v brannej politike Slovenského štátu, s. 15 – 18; *Kamenec, I.*: Nútená pracovná povinnosť ako súčasť politickej a rasovej perzekúcie občanov, s. 19 – 24; *Šimunič, P.*: Vznik, organizačný vývoj a činnosť pracovných jednotiek a útvarov slovenskej armády 1939 – 1942, s. 25 – 37; *Pivko, T.*: Namiesto žltej hviezdy tmavomodré oblečenie, s. 38 – 42; *Korček, J.*: Vojensky organizované pracovné formácie v pôsobnosti MNO a MV Slovenskej republiky 1942 – 1945, s. 43 – 93; *Bystrický, J.*: Niekoľko poznámok k histórii Pracovného zboru MNO, s. 94 – 100; *Štefanský, V.*: Dôstojnícky zbor a mužstvo Pracovného zboru slovenskej armády a vzťah generála Ferdinanda Čatloša k nim, s. 101 – 104; *Nečas, C.*: Pracovní útvary tzv. asociáľů v letech 1941 – 1945, s. 105 – 107; *Mann, A. B.*: Židia a Rómovia – paralely osudov, s. 108 – 115; *Rašľa, A.*: Pomoc vojenskej justície slovenskej armády politickej a rasovo prenasledovaným občanom, s. 116 – 122; *Zajac, L.*: Vznik, pôsobenie a zánik VI. robotného práporu, s. 123-146; *Pelach, A. – Minárik, L.*: Sociálne, zdravotné a psychologické aspekty prislúšnosti k VI. robotnému práporu, s. 147 – 153; *Tóth, D.*: Pôsobenie bývalých zaradencov VI. robotného práporu po jeho rozpustení, s. 154 – 160; *Jablonický, J.*: Židia v rezistencii na Slovensku, s. 161 – 166; Spomienkové vystúpenia; Organizačná štruktúra VI. robotného práporu, s. 167 – 184.

ŠIMKO, Dušan – PAZDERA, Mirek: VI. prapor : The Sixth Battalion. – Praha : Academia, 1999. – 48 s.
ZAJAC, Ladislav: Postavenie Šiesteho práporu pracovného zboru v slovenskej armáde v rokoch 1941 – 1943. – In: Historický časopis. – Roč. 44, č. 3 (1996), s. 486 – 503.

Koncentračné a pracovné tábory na území Slovenska

MOULIS, Miloslav: Neviditeľná fronta. – Praha : Naše vojsko, 1970. – 207 s.
VARINSKÝ, Vladimír: Tri etapy nútených prác na Slovensku v rokoch 1941 – 1953. – In: Od diktatúry k diktatúre. – Bratislava : Veda, 1995. – S. 133 – 141.

K dejinám okupovaných častí Slovenska

BOLA to okupácia : Referáty na 4. záverečnom sympóziu o okupácii južného Slovenska v rokoch 1938 – 1945. – Bratislava : Kubko Goral, 1998. – 44 s.
BORÁK, Mečislav: Incident pod Tatrami 27. listopadu 1938 a delimitace hranic mezi Polskem a Česko-Slovenskem. – In: Historie a vojenství. – Roč. 47, č. 5 (1998), s. 3 – 24.
DEÁK, Ladislav: Hra o Slovensko : Slovensko v politike Maďarska a Poľska v rokoch 1933 -1939. – Bratislava : Veda, 1991. – 240 s.
DEÁK, Ladislav: Poľské územné nároky voči Slovensku 1938. – In: Historický časopis. – Roč. 39, č. 1 (1991), s. 12 – 27.
DEÁK, Ladislav: Slovensko v politike Maďarska v rokoch 1938 – 1939. – Bratislava : Veda, 1990. – 189 s.
DEÁK, Ladislav: Slovensko v politike Poľska v rokoch 1933 – 1938 (od anexie Rakúska). – In: Historický časopis. – Roč. 38, č. 3 (1990), s. 342 – 363.
HUBENÁK, Ladislav: Nanútená „ochrana“ : Nemecké vojská na západnom Slovensku. – In: Historická revue. – Roč. 5, č. 6 (1994), s. 16 – 17.
MELNÍKOVÁ, Marta: – Vrabcová, Eva: Utváranie severných hraníc Slovenska v 20. storočí. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 31, č. 2 (1996), s. 16 – 25.
SLOVÁCI v Maďarsku : Zborník materiálov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou 30. 9. – 2. 10. 1992 Bratislava. – Martin : Matica slovenská, 1994. – 402 s. – *M. Potemra*: Politický život Slovákov na južnom Slovensku v rokoch 1938 – 1945, s. 157 – 182; *J. M. Kirschbaum*: Postavenie Slovákov na okupovanom území a politika slovenskej vlády, s. 207 – 217.
ŠTEFÁNIKOVÁ, Antónia: Poľská otázka v slovenskej spoločnosti v rokoch 1938 – 1939. – In: Historické štúdie 38. – Bratislava : SAP, 1997. – S. 59 – 79.

VIPLER, V.: Príspevok k dejinám okupovaného územia juhovýchodného Slovenska 1938 – 1944. – Bratislava : VPL, 1963. – 155 s.

ŽILINČÍK, Ivan: Zabratie časti Kysúc Poľskom v rokoch 1938—39. – In: Vlastivedný zborník Považia 18. – Trenčín 1996. – S. 63 – 74.

ŽUDEL, Juraj: Pisomnosti styčných dôstojníkov na úseku Bratislava z rokov 1938 – 1939. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 27, č. 2 (1992), s. 44 – 55.

Pohraničné konflikty SR

HAVLÍČEK, Juraj: Pohraničný konflikt v novembri 1938 : Obete na slovensko-poľských hraniciach. – In: Historická revue. – Roč. 9, č. 1 (1998), s. 16 – 18.

JEDLIČKA, Jan: Podkarpatská Rus / Karpatská Ukrajina v březnu 1939. – In: České země a Československo v Evropě 19. a 20. století. Sborník prací k 65. narodeninám prof. dr. R. Kvačka. – Praha : Historický ústav AV ČR, 1997. – S. 409 – 424.

MALÁ vojna : Vojenský konflikt medzi Maďarskom a Slovenskom v marci 1939 / Zost. L. Deák. – 2. vyd. – Bratislava : Slovak Academic Press, 1993. – 94 s. – Deák, L.: Agresia Maďarska proti Slovensku v marci 1939, s. 11 – 20; Šimunič, P.: Vojenské aspekty obrany Slovenska v druhej polovici marca 1939, s. 21 – 33; Korček, J.: Účasť nevojenských jednotiek a dobrovoľníkov pri obrane východného Slovenska, s. 34 – 46; Mojš, V.: Slovensko v „susedskom objatí“ v marci 1939, s. 47 – 56; Sulaček, J.: Pohraničné incidenty na južnom Zemplíne počas „Malej vojny“, s. 57 – 62; Zelenák, P.: Ohlas maďarsko-slovenského konfliktu v marci 1939 v súdobej tlači na Slovensku, s. 63 – 68; Parenička, P.: Slovensko-maďarský konflikt na jar roku 1939 v slovenskej publicistike a literatúre, s. 69 – 78; Potemra, M.: Sobranecký kraj za maďarskej okupácie v rokoch 1939 – 1944, s. 79 – 88; Valo, P.: Cesta k odkliatium „Malej vojny“, s. 89 – 94.

MOJŠ, Vratislav: Vojenskopolitické súvislosti maďarskej agresie v marci 1939 „Malá vojna“. – In: Veda – armáda – spoločnosť. – Roč. 4, č. 1 (1993), s. 66 – 92.

PETRÍK, Ján: Malá vojna : Marec 1939. – Spišská Nová Ves : Nové spišské hlasy, 1998. – 46 s.

PETRÍK, Ján: Spišská tragédia : Sláva hrobom našim : Marec 1939. – Martin : Matica slovenská, 1999. – 83 s.

ŠIMUNIČ, Pavel: „Malá vojna“ slovenského štátu. – In: Historická revue. – Roč. 3, č. 4 (1992), s. 12 – 13.

ŠIMUNIČ, Pavel: Obrana Slovenska v marci 1939. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 5 (1994), s. 23 – 25.

ŠVORC, Peter: Zakliata krajina. (Podkarpatská Rus 1918 – 1946). – Prešov : Universum, 1996. – 126 s.

Slovenská armáda – všeobecne

* * dokumenty

BALÁŽ, Július: Nová zbierka dokumentov o slovenskej armáde v rokoch 1939 – 1945 vo VHA. – In: Historie a vojenství. – Roč. 43, č. 4 (1994), s. 174 – 177.

BALÁŽ, Július – PIVCOVÁ, Zuzana: Tři dokumenty o situaci ve slovenské armádě na přelomu let 1943 – 44. – In: Historie a vojenství. – Roč. 43, č. 4 (1994), s. 126 – 146.

* * knižné publikácie

BOCK, Fedor: Mezi povinností a pochybnostmi : Válečný denník. — Brno : Books, 1998. – 618 s.

KLIMENT, Charles K.: Slovenská armáda v rokoch 1939 – 1945. – Plzeň : Mustang, 1996. – 330 s.

PEJS, Oldřich: Slovenské vojenské duchovenstvo (1939 – 1945). – Praha : b. n., 1994. – 87 s. : obr., tabl.

RAJLICH, Jiří – SEHNAL, Jiří: Slovenští letci 1939 – 1945 : Slovak Airmen 1939 – 1945. – Kolín : Kolínske noviny, 1991. – 64 s.

RAJNINEC, Juraj: Slovenské letectvo 1939-1944. 1. – Bratislava : VITA MO SR, 1997. – 157 s.

VÝCHODOSLOVENSKÁ armáda a odboj : Materiály z vedeckého seminára. Prešov 12. – 13. novembra 1992 / Zost. Štefan Pažur – Banská Bystrica : Datei, 1992. – 154 s. – Štefanský, V.: Miesto a úloha Východoslovenskej armády v rámci plánu na celonárodné povstanie, s. 7 -15; Chmelárová, M.: Protifašistický odboj na východnom Slovensku do konca augusta 1944, s. 17 – 27; Korček, J.: Represívne opatrenia ľudáckeho režimu proti odboju na východnom Slovensku do konca augusta 1944, s. 29 – 40; Šimunič, P.: Východoslovenská armáda a Nemci, s. 41 – 50; Sulaček, J.: Vzťahy medzi armádnym

veliteľstvom a štátnou civilnou správou na východnom Slovensku v lete 1944, s. 51 – 65; *Stanislav, J.*: Úloha a miesto SVZ vo Východoslovenskej armáde, príčiny jej odletu do ZSSR a dopad tejto skutočnosti na povstalecké letectvo, s. 67 – 96; *Vališ, Z.*: Úloha Viliama Talského ve Východoslovenské armádě, s. 97 – 102; *Bystrický, J.*: Východoslovenská armáda a činnosť sovietskych vojsk vo východných Karpatoch, s. 103 – 118; *Pažur, Š.*: Príslušníci Východoslovenskej armády v protifašistickom odboji, s. 119 – 144; *Rodák, J.*: Spolupráca poľského hnutia odporu s protifašistickým odbojom na východnom Slovensku, s. 145 – 151.

*** štúdie, state, články*

ANDROVIČ, Štefan: Výcvik slovenských posádok na nemeckých lietadlách (1942 – 1943). – In: *Vojenská história*. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 115 – 125.

ANGER, Jan: Vznik Slovenskej armády v roku 1939. – In: *Z vojenskej histórie Slovenska 1918 – 1948 : Zborník vedeckých štúdií / Zost. J. Korček – Trenčín : Red. účelovej tlače Trenčín – VITA MO SR Bratislava pre VHÚ, 1994. – S. 59 – 85.*

CSÉFALVAY, František: „Westfeldzug“ v hodnotení slovenského dôstojníka (západné ťaženie wehrmachtu na jar 1940 v správach slovenského vojenského atašé v Berlíne, mjr. gšt. Š. Tatarka). – In: *Vojenská história*. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 91– 100.

DUBOVSKÝ, Patrik: Veliteľstvo armády jún – august 1941 : Inventár fondu. – Trnava : VHA, 1995. – 17 s.

FRANCEV, Vladimír: Útočná vozba slovenskej armády 1939 – 1944. – In: *Historie a vojenství*. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 98 – 130.

CHYTKA, Stanislav V.: K pokusu o zavedenie vojenskej leteckej výroby na Slovensku (1941 – 1944). – In: *Vojenská história*. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 106 – 118 : tabl.

CHYTKA, Stanislav V.: Niektoré snahy o budovanie národnej armády Slovenska v rokoch 1938 – 1939. – In: *Historický časopis*. – Roč. 42, č. 2 (1994), s. 333 – 340.

KORČEK, Ján: Autonómia Slovenskej krajiny a snahy o budovanie slovenskej národnej armády. – In: *Armáda SR*. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 8 – 11.

KORENÝ, Jozef: Poľná pošta : Exkurzia do vojnových rokov. – In: *Apológia*. – Roč. 3, č. 6 (1995), s. 25 – 28.

LACKO, Martin: Nedostatky v organizácii vojenského života Rýchlej divízie. – In: *Nový vek. Zborník pre novoveké a najnovšie dejiny 1*. – Bratislava : Katedra všeobecných dejín FFUK, 1999. – S. 67 – 71.

NÍŽŇANSKÝ, Jaroslav: Vojenský rozhlas v rokoch 1939 – 1945 : 70 rokov rozhlasového vysielania na Slovensku. – In: *Apológia*. – Roč. 4, č. 10 (1996), s. 29 – 30.

PEJS, Oldřich: Duchovní správa ve slovenské armádě 1939—1945. – In: *Historie a vojenství*. – Roč. 44, č. 2 (1995), s. 50 – 88.

PEJS, Oldřich: Na okraj dodávky slovenských zbraní do Chorvátska v roce 1942. – In: *Historie a vojenství*. – Roč. 45, č. 2 (1996), s. 56 – 73.

PEJS, Oldřich: Slovenské zbrane pre Chorvátsko (1942). – In: *Apológia*. – Roč. 4, č. 5 (1996), s. 28 – 29 : fotogr.

RAJNINEC, Juraj: Staré spoľahlivé Caudrony. – In: *Vojenská história*. – Roč. 2, č. 2 (1998), s. 93 – 97.

RODÁK, Jozef: Bojová činnosť príslušníkov východoslovenských divízií po ich rozpade. – In: *Historie a vojenství*. – Roč. 41, č. 4 (1992), s. 62 – 79.

ŠIMUNIČ, Pavel: Armáda Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. – In: *Vlastenecká a etická výchova vojakov*. – Roč. 3, č. 4 (1995), s. 55 – 66, roč. 6, č. 2 (1998), s. 55 – 64.

ŠIMUNIČ, Pavel: Epolety podľa národnosti : Údaje o dôstojníkoch 1. ČSR a slovenského štátu. – In: *Historická revue*. – Roč. 4, č. 10 (1993), s. 16 – 18.

ŠIMUNIČ, Pavel: Národnostná otázka v Slovenskej armáde a česko-slovenských zahraničných jednotkách 1939 – 1945. – In: *Z vojenskej histórie Slovenska 1918 – 1948 : Zborník vedeckých štúdií / Zost. J. Korček – Trenčín : Red. účelovej tlače Trenčín – VITA MO SR Bratislava pre VHÚ, 1994. – S. 86 – 119.*

ŠIMUNIČ, Pavel: Slovenská armáda. – In: *Kapitoly z vojenskej histórie Slovenska*. – Trenčín : OVDS HÚ ČSA, 1991. – S. 73 – 96.

ŠIMUNIČ, Pavel: Slovenská armáda v rokoch 1939 – 1941 (od vzniku po Lipowiec). – In: *Armáda v dejinách Slovenska. I. časť* – Bratislava : b. v., 1993. – S. 99 – 114.

- ŠIMUNIČ, Pavel: Slovenská armáda v rokoch 1939 – 1941. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 11 – 24.
- ŠIMUNIČ, Pavel: Vojaci bez generálov : Ako sa rozdelila armáda v roku 1939. – In: Historická revue. – Roč. 4, č. 1 (93), s. 14 – 15.
- ŠIMUNIČ, Pavel: Vojenská politika Slovenskej republiky a výstavba dôstojníckeho zboru jej armády. – In: Vojenskopolitické a geopolitické súvislosti vývoja Slovenska v rokoch 1918 -1945. – Trenčín : Odd. soc. riad. VVV, 1992. – S. 92 – 102.
- ŠIMUNIČ, Pavel: Vojenské školstvo na Slovensku v rokoch 1939 – 1944. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3 (1996), s. 82 – 93.
- ŠIMUNIČ, Pavel: Vojensko-doktrínálne úvahy o slovenskej armáde v rokoch 1939 – 1943. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2 (1995), s. 59 – 74.
- ŠIMUNIČ, Pavel: Vznik v krste ohňom : Formovanie slovenskej armády roku 1939. – In: Historická revue. – Roč. 8, č. 1 (1997), s. 19 – 20.
- ŠTEFANSKÝ, Václav: Ferdinand Čatloš a armáda na Slovensku od októbra 1938 do augusta 1944 : (Náčrt problematiky). – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 3 (1996), s. 66 – 81.
- ŠTEFANSKÝ, Václav: 2. slovenská technická divízia v Taliansku. – In: Armáda v dejinách Slovenska. II. časť – Bratislava : b. v., 1993. – S. 141- 155.
- ŠTEFANSKÝ, Václav: Slováci v Slováckom fronte : Osudy 2. technickej divízie. – In: Historie a vojenství. – Roč. 3, č. 8 (1992), s. 17 – 18.
- ŠUMICHRAST, Peter: Slovenské Savoie Marchetti SM-84 BIS. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 119 – 126.
- TEJCHMAN, Miroslav: Ve službách „Třetí říše“: Slovanští vojáci v německých uniformách za 2. světové války. – In: Slovenské historické studie, sv. 19. – Praha 1993. – S. 167 – 189.
- VANĚK, Oldřich: Letisko Mokrad' v prevratových plánoch generála Čatloša. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 103 – 114.
- Slovenská armáda vo vojne proti Poľsku**
- FRANCEV, Vladimír: Útočná vozba slovenskej armády 1939 – 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 98 – 130.
- CHORVÁT, Peter: „Prešov v poľskej kampani“. (K problematike významu Prešova a jeho okolia v období účasti Slovenska na nacistickej agresii proti Poľsku v roku 1939). – In: Vojenská história. – Roč. 4, č. 2 (2000), s. 107 – 118.
- NÍŽŇANSKÝ, Eduard: Slovenská účasť vo vojne proti Poľsku 1939 : Občan Slovenska v zajatí propagandy vtedajších vládnych predstaviteľov : Úvahy a dokumenty. – In: Studia Historica Nitriensia VI. / Ed. E. Nižňanský – Nitra : Univ. Konštantína Filozofa, 1997. – S. 169 – 216.
- PEJS, Oldřich: Poľští zajatci z války německo-polské na Slovensku. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 20 – 36.
- ŠIMUNIČ, Pavel: Druhá vojna slovenskej armády : Do sporu o Poľsko zatiahol Hitler aj Slovensko. – In: Historická revue. – Roč. 4, č. 3 (1993), s. 15 – 16.
- ŠIMUNIČ, Pavel: Slovenská armáda vo vojne proti Poľsku. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 1 (1994), s. 20 – 26.
- Slovenská armáda na východnom fronte**
- * * knižné publikácie*
- PROKEŠ, Jakub – Beznák, Matej: Takmer pravdivý príbeh. – Bratislava : MO SR, 1997. – 115 s.
- RAJNINEC, Juraj: Slovenské vzdušné zbrane 1939 – 1944. – Trenčín : Juraj Rajninec, 1995. – 50 s. (fotogr. dok.)
- VALO, Peter: Slovenské eso a ruský cár. – Bratislava : Atrakt, 1996. – 142 s.
- * * štúdie, state, články*
- BYSTRICKÝ, Jozef: Bojové nasadenie pozemných vojsk slovenskej armády v rokoch 1941 – 1943. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2 (1995), s. 75 – 90.
- BYSTRICKÝ, Jozef: Bojové nasadenie vojsk slovenskej armády (1941 – 1943). – In: Armáda SR. – Roč. 2, č. 2 (1995), s. 24 – 29.

BYSTRICKÝ, Jozef: Pozemné vojská Slovenskej armády na bojiskách 2. svetovej vojny. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 6 (1994), s. 19 – 22.

BYSTRICKÝ, Jozef: Rýchla (1. pešia) a Zaisťovacia (2. pešia) divízia vo vojne proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1943) – In: Armáda v dejinách Slovenska. I. časť – Bratislava : b. v., 1993. – S. 115 – 140.

BYSTRICKÝ, Jozef: Ťaženie slovenskej armády na východnom fronte v roku 1941. – In: Vojenská história. – Roč. 2, č. 2 (1998), s. 39 – 61 : tabl.

BYSTRICKÝ, Jozef: Zaisťovacia divízia na okupovanom území Ukrajiny a Bieloruska. (september 1941 – november 1942.) – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 4 (1999), s. 29 – 54.

KLUBERT, Tomáš: Poľná jednotka Pluku útočnej vozby pri odzbrojovaní Východoslovenskej armády. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 55 – 70.

KRČMÁRIK, Radovan: Slovenská armáda na východnom fronte od 23. júna 1941 do septembra 1941 : Bakalárska práca. – Trnava : Trnavská univerzita, 1995. – 42 s.

ŠIMUNIČ, Pavel: Tragédia pri Lipowci. – In: Apológia. – Roč. 1, č. 5 (1993), s. 18 – 21.

ŠOLC, Jiří: K pokusům o prechod 1. slovenské pěší divize k Rudé armádě v roce 1943. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 3 (1999), s. 30 – 54.

ŠUMICHRAST, Peter: Hotovostný roj stíhacích lietadiel Messerschmitt Bf 109 a pohotovostná letka 13 slovenských vzdušných zbraní (august 1943 – 26. jún 1944). – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 32 – 44.

ŠUMICHRAST, Peter: Pohľad nemeckého dôstojníka na bojovú činnosť príslušníkov 1. frontovej garnitúry letky 13, v období 9. 1942 – 22. 3. 1943. – In: Vojenská história. – Roč. 2, č. 4 (1998), s. 83 – 89.

*** problematika východného frontu v širších súvislostiach*

AILSBY, Christopher: SS: Peklo na východní frontě : Válka Waffen-SS v Rusku 1941 – 1945. – Praha : Václav Svojtka & Co., 1999. – 192 s.

DEGRELE, Léon: Tažení v Rusku 1941 – 1945. – Praha : Elka Press, 1996. – 360 s.

KUROWSKI, Franz: Kříž proti hvězdě : Letecká válka nad Ruskem 1941 – 1944. – Plzeň : Mustang, 1997. – 409 s.

LUCAS, James: Válka na východní frontě 1941 – 1945. – Plzeň : Mustang, 1997. – 338 s.

PIEKALKIEWICZ, Janusz: Citadela : Kursk a Orel : Největší tanková bitva 2. světové války. – Plzeň : Mustang, 1997. – 287 s.

Slovenská armáda v rokoch 1944 – 1945

KOLLÁR, Pavel: Branná moc slovenského štátu v dobe od septembra 1944 do apríla 1945. – In: Veda – armáda – spoločnosť. – Roč. 3, č. 1 (1992), s. 78 – 98.

KORČEK, Ján: Domobrana. – In: Armáda v dejinách Slovenska. II. časť – Bratislava : b. v., 1993. – S. 173 – 195.

KORČEK, Ján: Ozbrojené sily od Povstania po oslobodenie. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 29 – 33.

Česko-slovenský protifašistický odboj — všeobecne

*** knižné publikácie*

BENKO, Vladimír – Puškáš, Štefan: Polstoročie návratov : Vylodenie spojencov v Normandii : Varšavské povstanie : Slovenské národné povstanie. / Texty: M. Čaplovič – Bratislava : SNM – Slov. syndikát novinárov, 1995.

DOLEŽAL, Jiří: Druhá světová válka a obnova Československa. – Praha : SPN, 1991. – 61 s.

KURAL, Václav: Vlastenci proti okupaci : Ústřední vedení odboje domácího 1940 – 1943. – Praha : Karolinum – Ústav mezinárodních vztahů, 1997. – 260 s.

LEIKERT, Jozef: A den se vrátil (co následovalo po 17. listopadu 1939). – Bratislava : Astra, 1993. – 464 s., fotogr. příl.

NÁROD se ubrání 1939—1945. – Praha : Český svaz bojovníků za svobodu, 1995.

ZA OBNOVU státu Čechů a Slováků 1938 – 1945 : Slovníková příručka. / J. Jozák a kol. – Praha : SPN, 1992. – 130 s.

*** štúdie, state*

- BÍLEK, Jiří: Válečný rok 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 49, č. 1 (2000), s. 206 – 208.
- FREMAI, Karol: Idea československej vzájomnosti a štátnosti v protifašistickom odboji do vypuknutia SNP. – In: Obzor Gemera. – Roč. 21, č. 4 (1990), s. 181 – 184.
- KÁRNÝ, Miroslav: Československé oběti německé okupace 1938 – 1945. – In: Cesta do katastrofy. Československo-německé vztahy 1938 – 1947. – Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1993. – S. 113 – 119.
- KOVÁČ, Dušan: Středná Európa v plánech a představách česko-slovenského odboja. – In: Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica 3 – 4. Studia historica 42. – Praha 1995. – S. 281 – 291.
- KROPILÁK, Miroslav: Nevyhnutnosť komplexného vydania prameňov z protifašistického boja. – In: Historický časopis. – Roč. 38, č. 2 (1990), s. 178 – 189.
- LUKÁČ, Pavol: K osudom Hodžovho memoranda. – In: Střední Evropa. – Roč. 12, č. 62 (1996), s. 81 – 91.
- PEROUTKA, Ferdinand: Byl Edvard Beneš viněn? – Praha: H a H, 1993. – 26 s.
- SLÁDEK, Oldřich: Výsadky ze Sovětského svazu na Slovensko a do protektorátu v roce 1941. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 2, č. 4 (1995), s. 514 – 529.
- ŠACH, Jan: Poválečný stranicko-politický systém v představách domácího odboje v roce 1939. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 6 (1997), s. 35 – 56.
- VNUK, František: Slovenské národné rady v emigrácii (1939 – 1944). – In: Národná rada v kontexte slovenských dejín. 150. výročie vzniku prvej SNR. / Ed. J. Žatkuliak – Bratislava: NR SR – SHS pri SAV, 1998. – S. 90 – 98.

*** memoáre, denníky*

- KRAJINA, Vladimír: Vzpomínky. – Praha: EVA-Milan Nevole, 1994. – 240 s.
- RYCHLÍK, Jan: Zápisky Jána Lichnera z väzenia. – In: Historický časopis. – Roč. 46, č. 1 (1998), s. 99 – 128.

Česko-slovenský zahraničný odboj

*** dokumenty*

- JÁN Papánek za vojny Edvardovi Benešovi: Dokumenty 1939 – 1945. / Ed. S. Michálek – Bratislava: Veda, 1997. – 206 s.
- JANÁČEK, F. – MICHÁLKOVÁ, M.: Neznáme dokumenty z Benešovy cesty do Moskvy 1943. – In: Historie a vojenství. – Roč. 41, č. 5 (1992), s. 145 – 167.
- KALVODA, Josef: Osuský kontra Beneš. – In: Střední Evropa. – Roč. 10, č. 40 (1994), s. 60 – 71.
- KUKLÍK, Jan – Němeček, Jan: Česko-Slovenská národní rada v Paříži 1940: Dokumenty. – In: Moderní dějiny: Sborník k dějinám 19. a 20. století, sv. 6. – Praha: HÚ AVČR, 1998. – S. 175 – 257.
- NĚMEČEK, Jan: Československo-sovětské vztahy v diplomatických jednáních: Dokumenty. Díl 1. (březen 1939 – červen 1943), díl 2. (červenec 1943 – březen 1945). – Praha: Státní ústřední archiv, 1998 – 1999. – 626s., 661 s.
- NĚMEČEK, Jan – Nováčková, Helena – Šťovíček, Ivan: Edvard Beneš v USA v roce 1945: Dokumenty. – In: Sborník archivních prací. – Roč. 49, č. 2 (1999), s. 469 – 565.
- NOVÁČKOVÁ, Helena – ŠTOVÍČEK, Ivan: Edvard Beneš o jednání v Moskvě v prosinci 1943. – In: Soudobé dějiny. – Roč. 3, č. 2 – 3 (1996), s. 323 – 349.
- VALÍŠ, Zdeněk: Neznáme dokumenty z Benešovy cesty do Moskvy v roce 1943. – In: Historie a vojenství. – Roč. 42, č. (1993), s. 163 – 169.

*** knižné publikácie*

- FEIERABEND, Ladislav K.: Politické vzpomínky I. – 2. vyd. – Brno: Atlantis, 1994. – 480 s.
- KOPECKÝ, Jaromír: Ženeva: Politické paměti 1939 – 1945. – Praha: Historický ústav, 1999. – 235 s., příl.
- KUKLÍK, Jan – Němeček, Jan: Hodža versus Beneš: Milan Hodža a slovenská otázka v zahraničnom odboji za druhé svetové války. – Praha: Karolinum, 1999. – 283 s.
- KUKLÍK, Jan: Londýnský exil a obnova československého státu 1938 – 1945. – Praha: Karolinum, 1998. – 176 s.
- V BOJI za svobodu Československa. / Odp. red. F. Hrdlička – Praha: HÚ ČSA, 1990. – 63 s.

** * štúdie, state, články*

BERGLUND, Bruce R.: „Emigrantština“ v Anglii = Opozice proti Edvardu Benešovi během 2. světové války. – In: Historie a vojenství. – Roč. 47, č. 5 (1998), s. 25 – 60.

ČEJKA, Eduard: Československý zahraničný odboj na Západě (březen – červenec 1939). – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 1 (1990), s. 17 – 34. (komunistický odboj)

ČIERNA-LANTAYOVÁ, Dagmar: Maďarský problém a zahraničnopolitické koncepcie československej vlády v Londýne (jún 1941 – január 1945). – In: Historické štúdie 34. – Bratislava : SAP, 1993. – S. 126 – 135.

DUHAJOVÁ, Zuzana: Slovenská časť vládneho vysielania z Londýna v rokoch druhej svetovej vojny. – In: Zborník FFUK – Žurnalistika 19 – 20. – Bratislava : FFUK, 1993. – S. 43 – 59.

HRNKO, Anton: Slovenský fenomén protifašistického odboja na západe. – In: Vlastivedný časopis. – Roč. 39, č. 3 (1990), s. 128 – 134.

JOŽÁK, Jiří: K historii čs. zahraniční akce v USA (15. 3. – 1. 9. 1939). – In: Historie a vojenství. – Roč. 40, č. 5 (1991), s. 43 – 77.

KOKOŠKA, Stanislav: K osudům vzkazu prezidenta Beneše do vlasti z 26. 11. 1941. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 5 (1996), s. 111 – 130.

NĚMEČEK, Jan: Beneš a Hodža v druhém zahraničním odboji 1939 – 1944. – In: České země a Československo v Evropě 19. a 20. století. Sborník prací k 65. narozeninám prof. dr. R. Kvačka. – Praha : Historický ústav AV ČR, 1997. – S. 425 – 435.

NĚMEČEK, Jan: Osuský, Hodža a spol. – na okraj jednoho soudního řízení. – In: Slovanský přehled. – Roč. 80, č. 3 (1995), s. 285 – 288.

ŠOLC, Jiří: Zbraně nebudou! – In: Historie a vojenství. – Roč. 40, č. 3 (1991), s. 40 – 73.

ŠTEFANSKÝ, Václav: Slováci v talianskej rezistencii. – In: Historie a vojenství. – Roč. 40, č. 3 (1991), s. 74 – 108.

ŽÁČEK, Rudolf: K formování postojů české a slovenské emigrace k federalizačním plánům střední Evropy v letech 1939 – 1941. – In: Sborník VA. – Brno 1994. – S. 135 – 138.

Česko-slovenský vojenský odboj v zahraničí

** * knižné publikácie*

NAŠI vojaci v zahraničí. – Praha : MO ČR, 1994. – 31 s.

PAJER, Miloslav: Nad moři a oceanem. – Cheb : Svět křidel, 2000. – 571 s., fotogr. příl.

SVOBODA, Gustav: Československé válečné hroby v zahraničí. – Praha : Československá obec legionářská, 1996. – 53 s.

TEJCHMAN, M.: Zdvihnout pušku a jít bojovat : II. československý odboj. – Praha : H & H, 1992. – 57 s.

ŽENÝ bojující v zahraničních jednotkách za druhé světové války. – Praha : Naše vojsko, 1992. – 77 s.

** * štúdie, state, články*

BYSTRICKÝ, Jozef: Odras geopolitických a vojenskostrategických charakteristík Slovenska v prevratových plánoch čs. MNO v Londýne. – In: Vojenskopolitické a geopolitické súvislosti vývoja Slovenska v rokoch 1918 – 1945. – Trenčín : Odd. soc. riadenia, 1992. – S. 118 – 129.

BYSTRICKÝ, Jozef: Slováci v česko-slovenských jednotkách v zahraničí (1939 – 1945). – In: Armáda SR. – Roč. 2, č. 2 (1995), s. 39 – 45.

BYSTRICKÝ, Jozef: Slovensko v plánoch čs. MNO v Londýne. – In: Lektorské listy. – Bratislava : ÚV SZPB, 1992. – S. 1 – 20.

BYSTRICKÝ, Jozef: Slovensko v prevratových plánoch čs. MNO v Londýne (1941 – 1943). – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 1 (1997), s. 64 – 85.

BYSTRICKÝ, Jozef: Zahraničný vojenský odboj v rokoch druhej svetovej vojny. – In: Vlastenecká a etická výchova vojakov ZS. – Roč. 1, č. 2 (1993), s. 9 – 16.

MARŠÁLEK, Zdenko: Major generálního štábu František Fišera : Českoslovenští důstojníci na frontách 2. světové války. – In: Historie a vojenství. – Roč. 49, č. 2 (2000), s. 406 – 429.

ČESKOSLOVENŠTÍ vojáci a konec války 1945. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 2 (1995), s. 118 – 148.

VALIŠ, Zdeněk: Heliodor Píka, náčelník Čs. vojenské mise v SSSR. – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 1 (1990), s. 49 – 62.

*** memoáre, svedectvá*

- BENEŠ, Jozef: Život v odboji : Autentické svědectví o osudech čs. vojáků za druhé světové války. – Olomouc : Votobia, 1999. – 311 s.
- HORA, Karel: Moje matka cizinecká legie. – Praha : Egem-Elka Press, 1993. – 355 s.
- KRAUS, Standa: Za svobodou třemi světadíly : Vzpomínky z let 1939 – 1945. – Litomyšl : Augusta, 1996. – 132 s.
- KRÉZEK, Bohumír: Canso : Osudy československého letce u kanadského letectva. – Cheb : Svět křídél, b. r. – 106 s.
- LEHÁR, Vojtěch: Měl jsem být zastřelen : Na frontách druhé světové války. – Cheb : Nakl. letecké literatury, 1994. – 126 s.
- MORAVEC, Bohumil: Pod třemi prapory. – Plzeň : Mustang, 1996. – 202 s., fotogr. příl.
- NA VŠECH frontách : Čechoslováci ve II. světové válce / Usp. V. N. Duben, B. L. Podoski – Praha : Melantrich, 1992. – 336 s.

Čs. legiÓN v Poľsku

- NĚMEČEK, Jan: Armádní generál Lev Prchala a čs. odboj v Polsku. – In: Historie a vojenství. – Roč. 43, č. 3 (1994), s. 107 – 132.
- NĚMEČEK, Jan: Zpráva škpt. Jana Krčka o československém legionu v Polsku : Dokumenty. – In: Historie a vojenství. – Roč. 42, č. 2 (1993), s. 134 – 162.
- VANĚK, Oldřich: Účast Slováků v začiatkoch protifašistického odboja v Poľsku (marec – september 1939). – In: Vojenská história. – Roč. 1, č. 2 (1997), s. 18 – 31, příl.

Čs. vojenské jednotky na Východe

*** knižné publikácie*

- DAŇKO, Ján a kol.: 1. československá smíšená letecká divize v SSSR : Sborník vystoupení, referátů a vzpomínek přímých účastníků slavnostního shromáždění při příležitosti 52. výročí vzniku a bojů 1. čs. smld v SSSR o Moravskou bránu 1944 – 1945. – Praha : MO ČR – AVIS, 1998. – 171 s.
- GAJDOŠ, P. – Rehák, A. – Schwarz, K.: História 2. československej samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR. – Bratislava : SZPB, 1993. – 26 s.
- KULKA, Erich: Židé v československé Svobodově armádě. – Praha : Naše vojsko, 1990. – 390 s., fotogr. příl.
- LEVORA, Vladimír – DVOŘÁKOVÁ, Zora: Zo stalinských gulagů do československého vojska. – Praha : Hříbal 1993. – 246 s.
- RICHTER, Karel: Československý odboj na Východě. – Praha : Správa soc. řízení FMO, 1992. – 152 s.

*** štúdie, state*

- ČEJKA, Eduard: Vznik a první bojové vystoupení 1. čs. stíhacího leteckého pluku v SSSR. – Praha : b. n. r. – 20 s.
- PAULIAK, Ervín: Štvrtá brigáda 1. československého armádného zboru v Sovietskom zväze. – In: Zborník Múzea SNP 15. – Martin : Osveta, 1990. – S. 38 – 77.
- ŠOLC, Jiří: Oddíl pro zvláštní úkoly při 1. čs. sboru v SSSR. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 4 (1997), s. 71 – 95.
- ŠOLC, Jiří: Zpráva o osudu vojenského praporu 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR. – In: Historie a vojenství. – Roč. 43, č. 2 (1994), s. 162 – 173.

*** memoáre*

- GRAUS, Pavel: Pluk slovenských dobrovoľníkov v ZSSR : Spomienka bývalého náčelníka spojenia 2. čs. paradesantnej brigády v ZSSR. – In: Zborník Múzea SNP 15. – Martin : Osveta, 1990. – S. 124 – 144.
- PŘÍSAHALI jsme republice : Pamětní sborník k 50. výročí vzniku první československé vojenské jednotky v SSSR. – Praha : Správa soc. řízení FMO, 1992. – 104 s.
- SVOBODA, Ludvík: Oranky. – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 3 (1990), s. 108 – 131.

Čs. vojenské jednotky na Západe

* * knižné publikácie

- BOROVAN, Václav: Slavná letecká bitva o Británii : Stručná historie : Památce čs. letců padlých a nezvěstných na frontách druhé světové války. – Praha : Svaz letců ČSFR, 1990. – 45 s.
- ČEJKA, Eduard: Československý odboj na Západě. I, II. – Praha : Správa soc. řízení FMO, 1992. – 96 s., 112 s.
- ČEJKA, Eduard: Československý odboj na Západě (1939 – 1945). – Praha : Mladá fronta, 1997. – 536 s., příl.
- ČEJKA, Eduard: Zlomená křídla. – 3. vyd. – Praha : NADAS, 1991. – 515 s.
- DUDA, Josef: Válečná ohlédnutí : Výběr fotografií z válečných let 1939 – 1945. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 127 s.
- FAJTL, František: Bitva o Británii. – Praha : Svět křídel, 1991. – 64 s., 50 obr.
- HUBÁČEK, Miloš: Invaze. – Praha : Panorama, 1991. – 514 s.
- KULKA, Erich: Židé v československém vojsku na Západě. – Praha : Naše vojsko, 1992. – 254 s.
- PAJER, Miloslav: Ve stínu slávy : Bojový výcvik československých letců, příslušníků bombardovacích a dopravních jednotek RAF ve Velké Británii v letech 1940 – 1946. – Cheb : Svět křídel, 1992. – 479 s.
- PAJER, Miloslav: Wellingtony nad Biskají. – Cheb : Svět křídel, 1998. – 385 s.
- PŘÍSLUŠNÍCI československého letectva v RAF. – Praha : AVIS – MO ČR, 1999. – 272 s.
- RAJLICH, Jiří: 313. stíhací peruč. – Peruč : Mustang, 1996. – 166 s.
- RAJLICH, Jiří – SEHNAL, Jiří: Stíhači nad Kanálem : Československý stíhací wing RAF 1942 – 1945. – Praha : Naše vojsko, 1993. – 384 s.
- VÁŇA, Josef – Sigmund, John — Padior, Emil: Příslušníci československého letectva v RAF. – Praha : AVIS pre MO ČR, 1999. – 272 s.

* * štúdie, state, články

- ČEJKA, Eduard: Československý zahraniční odboj na Západě /březen – červenec 1939/. – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 1 (1990), s. 17 – 34.
- LASTOVKA, Milan: Prerušený sen (O. Smik). – In: Historická revue. – Roč. 5, č. 10 (1994), s. 28 – 29.
- MARŠÁLEK, Zdenko: Českoslovenští občané německé národnosti v čs. brigádě ve Velké Británii 1940 – 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 2 (1997), s. 131 – 155.
- PAVLICA, Tomáš: Československý vojenský odboj na Západě v letech druhé světové války. I. část: Českoslovenští letci; II. část: Pozemní vojska. – Ostrava : Amosium servis, 1990. – 12 s., 13 s.
- PEJS, Oldřich: Vojenští duchovní v čs. armádě ve Francii (1939 – 1940). – In: Vojenská história. – Roč. 4, č. 1 (2000), s. 41 – 52.
- RAJLICH, Jiří: Českoslovenští letci – účastníci bitvy o Francii. – In: Historie a vojenství. – Roč. 49, č. 1 (2000), s. 135 – 179 : fotogr.
- RAJLICH, Jiří: Českoslovenští účastníci bitvy o Británii. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 4 (1999), s. 873 – 906 : fotogr.
- RAJLICH, Jiří: Podíl československých letců na spojenecké invazi do Normandie v červnu 1944. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 3 (1996), s. 26 – 55, příl.
- SVOBODA, Gustav: Československá samostatná obrněná brigáda ve Velké Británii. – In: Historie a vojenství. – Roč. 43, č. 6 (1994), s. 75 – 105.
- SVOBODA, Gustav: Československá samostatná obrněná brigáda a operace Overlord. – In: Historie a vojenství. – Roč. 45, č. 4 (1996), s. 60 – 76.

* * memoáre, denníky, svedectvá

- BÁRTA, Karel: Zákeřné sestřely. – Praha : Horizont, 1992.
- BENEŠ, Ladislav: Nedokončený deník československého stíhače RAF. – Olomouc : Votobia, 1997. – 149 s.
- BOZDĚCH, V. R.: Bombardéry útočí. – Praha : Magnet-Press, 1993.
- FAJTL, František: Velel jsem stíhačům – podle paměti generála Karla Mrázka. – Cheb : Svět křídel, 1997. – 173 s.

- HUŇÁČEK, Pavel: Od Dunkerque přes Cheb do Prahy. – Brno : Bonus A, 1997. – 139 s., příl.
 HUSÁR, Rudolf: Útek. – Bratislava : Print-Servis, 1996. – 250 s.
 JAKUBEC, Milan: Na zemi i nad morem. – Martin : Matica slovenská, 1997.
 KAUCKÝ, František: Gentlemani nebezpečných nocí. – Praha : ÁKA Čejkovo nakl., 1992. – 150 s.,
 24 s. obr. příl.
 KAUCKÝ, František: Zrada na křídlech Hurricanu. – Praha : Magnet-Press, 1992.
 KNAPP, Zdeněk H.: Mezi nebem a mořem. – Praha : Naše vojsko, 1994. – 105 s.
 MACHALA, Machala: Rytier oblohy. – Bratislava : Atrakt, 1996. – 112 s.
 POSÁDKA mrtvých. – Praha : Toužimský & Moravec, 1993. – 221 s.
 RADOSTA, Petr: Noci nad Německem. – Praha : Nadas, 1990. – 320 s.
 RADOSTA, Petr: V uniformě RAF. – Praha : Naše vojsko, 1991.
 RAJLICH, Jiří: Na nebi sladké Francie : Válečný deník československých letců ve službách francouzského letectva 1939 – 1945. 2 zv. – Praha : Ares, 1998. – 321 s., 249 s.
 RAJLICH, Jiří: Osobní svědectví ze západní fronty z let 1939 – 1940. I. – II. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46 – 47, č. 5 – 6 (1998), s. 96 – 124, 130 – 151.
 SCHNEIDER, Dušan: Osudy letců 1. – Brno : Doplněk, 1997. – 239 s.
 SCHNEIDER, Dušan: Pilot RAF vypráví. – Brno : Návrat, 1993. – 110 s.
 SCHNEIDER, Dušan: Střelec bombardérů RAF. – Brno : Návrat, 1994. – 118 s.
 SITENSKÝ, Ladislav: Z válečného deníku. – Praha : Naše vojsko, 1991. – 381 s.
 SLÁDEK, Čestmír: Osudy palubního střelce. – Praha : Magnet plus, 1993. – 175 s.
 VZPOMÍNKY nebeského jezdce / Z pozůstalosti zprac. Jindřich Drebota, Filip Jánký. — B.m. : MAC.

**** práce presahující problematiku účasti čs. voj. jednotiek na Západe**

- BOWYER, Chaz: Dějiny RAF. – Praha : Columbus, 1995. – 224 s.
 BROWN, Robin: 312. stíhací peruč. – Plzeň : Mustang, 1997. – 358 s.
 DEIGHTON, Len: Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque. – Praha : Argo, 1994. – 299 s.
 DEIGHTON, Len: Stíhači : Bitva o Británii – jak to skutečně bylo. – Praha : Práce, 1993. – 356 s.
 DEIGHTON, Len: Krev, slzy a pošetilost : V nejtemnější hodině druhé světové války. – Praha : Argo, 1996. – 652 s., příl.
 DUKE, Neville: Zkušební pilot. – Plzeň : Mustang, 1994.
 HAMILTON, Alexander: Křídla noci. – Plzeň : Mustang, 1996. – 143 s.
 HESS, Alexander: Byli jsme v bitvě o Anglii. – 2. vyd. – Praha : Naše vojsko, 1993. – 112 s., 16 s. příl.
 HRBEK, Ivan – Hrbek, Jaroslav: Salvy nad vlnami : Od výstřelu na Westerplatte po zkázu Bismarcku. – Praha : Naše vojsko 1993. – 331 s.
 JOHNS, W. E.: Biggles vypráví : Bitva o Anglii (1940) : Bombardování Německa (1943 – 1945). – Praha : Toužimský & Moravec, 1997.
 KLARK, Leslie: Sedm z Lancasteru. – Praha : Toužimský-Moravec, 1995. – 224 s.
 McDONALD, Kendall: Oblaka v ohni. – Praha : Erika, 1992.
 MOOREHEAD, Alan: Boj o Evropu. – Praha 1997. – 248 s.
 PAJER, Miloslav: Křídla míří na Německo. – Praha : Svět křídel, 1994. – 434 s.
 SIMS, E. H.: Stíhači. – Plzeň : Mustang, 1994. – 195 s.
 WEIDENHÖFER, Miloš: Boje v Atlantiku. – Brno : Návrat, 1992. – 110 s.
 WEIDENHÖFER, Miloš: Kronika bitvy o Británii : Battle of Britain. – Brno : Návrat, 1991. – 119 s.

Čs. jednotky na Blízkom a Strednom východe a v Afrike

- FIDLER, Jiří: Českoslovenští důstojníci v bitvě u El Alameinu – pozorovatelé u britské 10. tankové divize. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 2 (1999), s. 306 – 324.
 FRIEDL, Jiří: Bitva u El Alameinu očima čsl. důstojníka. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 4 (1999), s. 907 – 922 : tabl.
 HRBEK, Jaroslav: Operace Cultivate – přeprava 11. čs. pěšího praporu do Tobrúku. – In: Historie a vojenství. – Roč. 41, č. 5 (1992), s. 141 – 144.
 MORAVEC, Milan: Slovenští školští bratři v Československé armádě na Blízkém východě. – In: Vojenská história. – Roč. 3, č. 1 (1999), s. 71 – 75.
 ŠOLC, Jiří: Bylo málo mužů. – Praha : Merkur, 1990. – 272 s.

VELVARSKÝ, Bohuslav – SLÁDEK, Čestmír: Tobručka krysa stíhačem. – Praha : Naše vojsko, 1996. – 173 s.

WÁGNER, Otto.: S cizineckou legií proti Rommelovi. – 2. vyd. – Praha : X-Egem, 1995.

Čs. spravodajstvo v 2. svetovej vojne

*** knižné publikácie*

BENČÍK, Antonín – Kural, Václav: Zpravodajové generála Píky a ti druzí. – Praha : Merkur, 1991. – 78 s., fotogr. príl.

CALLUH, Mac Donald: Úder z Londýna : Atentát na Obergruppenführera 44 Reinharda Heydricha. – Brno : BB Art, 1997. – 263 s.

MORAVEC, František: Špion, jemuž nevěřili. – Praha : Nakl. Rozmluvy, 1990. – 268 s.

ŠOLC, Jiří: Československá zpravodajská skupina v SSSR (duben – červen) 1941. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 5 (1997), s. 53 – 72.

ŠOLC, Jiří: Podpalte Československo! Akce Perun. – Praha : Merkur, 1992. – 86 s. (16) s. příl.

ŠOLC, Jiří: A zpívali jsme Tipperary. – Praha : Merkur 1993. – 94 s.

ŠOLC, Jiří: Ve službách prezidenta. – Praha : Vyšehrad, 1994. – 296 s.

*** štúdie*

GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: Československo-polské vojenské zpravodajské styky na jaře a v létě roku 1939. – In: Historie a vojenství. – Roč. 41, č. 3 (1992), s. 66 – 94.

HANÁK, Vítězslav: Vojenská rádiová ústředna. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 1 (1997), s. 87 – 120.

JANEČEK, Jiří: Poznámky k šifrovému provozu čs. vojenské rozvědky 1939 – 45. – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 2 (1999), s. 408 – 419.

JELÍNEK, Zdeněk: Operace Glucinium. I. – II. – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 6 (1990), s. 52 – 82, roč. 40, č. 1 (1991), s. 77 – 105.

KOKOŠKA, Stanislav: Československo-sovětská zpravodajská spolupráce v letech 1936 – 1941. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 5 (1997), s. 37 – 52, příl.

KOKOŠKA, S. – Malř, J.: Organizace československého ofenzivního zpravodajství v letech 1934 – 1939. II. – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 1 (1990), s. 34 – 48.

ŠOLC, Jiří: Československá zpravodajská skupina v SSSR (duben – červen) 1941. – In: Historie a vojenství. – Roč. 46, č. 5 (1997), s. 53 – 72.

ŠOLC, Jiří: Příprava druhé vlny zvláštních operací z Velké Británie do Československa v roce 1942. – In: Historie a vojenství. – Roč. 40, č. 4 (1991), s. 45 – 77.

ŠOLC, Jiří: Sabotážní organizace Perun (1939 – 1941). – In: Historie a vojenství. – Roč. 41, č. 4 (1992), s. 39 – 61.

TICHÝ, Oldřich: Z paměti zpravodajce. – In: Historie a vojenství. – Roč. 39, č. 4 (1990), s. 121 – 131.

VATRÁL, Jozef: K vývoju spravodajskej agentúry na Slovensku. – In: Zborník FFUK – Žurnalistika 19 – 20. – Bratislava : FFUK, 1993. – S. 73 – 81.

VIMMER, Zdeněk: Vojenské vysílání „Volá Kahýra“. – In: Historie a vojenství. – Roč. 42, č. 5 (1993), s. 113 – 131.

ZUDOVOÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica: Chaviva Reiková (1914 – 1944). (Žena v spravodajských službách.) – In: Historie a vojenství. – Roč. 48, č. 2 (1999), s. 425 – 432.

OBSAH VOJENSKEJ HISTÓRIE 2000

ŠTÚDIE

- BYSTRICKÝ, J.:** Zaisťovacia divízia na okupovanom území Ukrajiny a Bieloruska (november 1942 – október 1943) 3 – 4/2000/35
- DANGL, V.:** Uhorský snem a asimilačné tendencie v armáde (1889 – 1914) 3 – 4/2000/3
- GRAUS, I.:** Vývoj fortifikácie Banskej Bystrice do konca 16. storočia v podmienkach špecifik pasívnej obrany stredoslovenských banských miest 1/2000/3
- HRONSKÝ, M.:** K národnostnej otázke v rakúsko-uhorskej armáde za prvej svetovej vojny – (Zastúpenie Slovákov v jednotkách pechoty a jazdeckva v roku 1918) 2/2000/14
- KATREBA, Z.:** Vojenské a politické kroky predchádzajúce vstupu Slovenskej republiky do vojny proti Sovietskemu zväzu v roku 1941 2/2000/36
- PEJS, O.:** Vojenští duchovní v čs. armáde ve Francii (1939 – 1940) 1/2000/41
- PEJS, O.:** Vojenští duchovní ve Skupině čs. armády na Středním východě (1940 – 1943) 3 – 4/2000/22
- SLEPCOV, I.:** Z histórie karpatskej ofenzívy ruských vojsk v rokoch 1914 – 1915 2/2000/3
- ŠTAIGL, J.:** Ochrana štátnej hranice Slovenska po druhej svetovej vojne (1945 – 1950) 1/2000/53
- ŠTAIGL, J.:** Ochrana štátnej hranice Slovenska 1950 – 1966 3 – 4/2000/53
- VONDRÁŠEK, V.:** Příprava vyšších velitelů a štábních důstojníků v čs. armádě 1918 – 1939 1/2000/23
- VÝBOH, J.:** Vojenské obvody a vojenské výcvikové priestory ASR, vojenské lesy a majetky SR 2/2000/57

DOKUMENTY A MATERIÁLY

- FIDLER, J.:** Francouzští generálové na Slovensku a Podkarpatské Rusi (1919 – 1925) 3 – 4/2000/79
- HUJVAN, P.:** Nikdy nezabudnem! I. (Od Kyjeva po Duklu) 2/2000/119
- HUJVAN, P.:** Nikdy nezabudnem! II. (Oslobodzovanie Československa) 3 – 4/2000/107
- CHORVÁT, P.:** „Prešov v poľskej kampani“ (K problematike významu Prešova a jeho okolia v období účasti Slovenska na nacistickej agresii proti Poľsku v roku 1939) 2/2000/107
- CHURÝ, S.:** Slovenskí a českí usadlíci v Bulharsku a ich účasť v balkánskych vojnách (1912 – 1913) a v prvej svetovej vojne (1915 – 1918) 1/2000/79
- KATREBA, Z.:** „Skrytá“ mobilizácia na Slovensku v roku 1941 3 – 4/2000/87
- KOLLÁR, P.:** K osudu Slovákov, príslušníkov 1. československej divízie vo Francúzsku 3 – 4/2000/101
- MINAŘÍK, P. – ŠRÁMEK, P.:** Průvodce po mobilizované čs. branné moci v době mnichovské krize na území Slovenska a Podkarpatské Rusi 2/2000/89
- SEGEŠ, V.:** Reflexia vojenstva v Dekádach uhorských dejín od Antonia Bonfiniho 2/2000/79
- SUŠKO, L.:** Správa sudetonemeckého profesora K. V. Müllera z nemeckej Karlovej univerzity o Slovensku (august – október 1944) 1/2000/82

RECENZIE

- BETTS, R. K. (ed.):** Conflict after the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace (P. S. Hilde) 2/2000/139
- IRVING, D.:** Goebbels. Pán myšlenek Třetí říše (V. Bystrický) 3 – 4/2000/119

KOL. AUT.: Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. Zv. I. (V. Dangl)	1/2000/97
KÓNYA, P.: Prešov, Bardejov a Sabinov počas protireformácie a protihabsburských povstaní (1670 – 1711) (V. Dangl)	3 – 4/2000/117
MAŤOVČÍK, A. a kol.: Reprezenačný biografický slovník Slovenska (M. Čaplovič)	2/2000/131
NIŽŇANSKÝ, E.: Židovská komunita na Slovensku medzi československou parlamentnou demokraciou a slovenským štátom v stredo európskom kontexte (I. Baka)	1/2000/103
NURMI, I.: Slovakia – a play – ground for nationalism and national identity, 1918 – 1920 (P. van Duin)	1/2000/101
PÚČIK, M.: Rok 1968 a armáda na Slovensku – súvislosti a dôsledky (E. Gašpierič)	1/2000/105
SVOBODA, G.: Armádní generál Sergěj Jan Ingr (1894 – 1956) (Z. Vališ – S. V. Chytka)	3 – 4/2000/121
WILLIAMSON, G.: Věrnost je mou ctí. Osobní výpovědi bývalých příslušníků jednotek SS (S. V. Chytka)	2/2000/134

ANOTÁCIE

BAĐURÍK, J. – KÓNYA, P.: Slovensko v habsburskej monarchii 1526 – 1918 (M. Podrimavský)	2/2000/144
BALÁŽ, J. – HLUŠIČKOVÁ, R. – PIVCOVÁ, Z.: Průvodce po fondech a sbírkách Vojenského historického archivu. Díl II. (B. Šedřová)	2/2000/152
BITKA pri Turnej 3. augusta 1708. Zborník príspevkov k 290. výročiu (I. Baka)	3 – 4/2000/130
BROWSTONE, D. – FRANCK, I.: Historie válek. Chronologicky a zeměpisně uspořádaný přehled válečných konfliktů od roku 1000 př. n. l. do současnosti (V. Dangl)	1/2000/109
ČESKOSLOVENSKO 1918 – 1938. Osudy demokracie ve střední Evropě (J. Roguľová)	3 – 4/2000/135
DARMAN, P.: Rovnošaty. 2. svetová vojna (J. Šimko)	2/2000/151
DEVERE-SUMMERS, A.: Válka a evropské královské rody (M. Čaplovič)	3 – 4/2000/134
ENCYCLOPAEDIA Beliana (J. Havlíček)	3 – 4/2000/130
FUGATE, B. – DVORECKIJ, L.: Bouře na Dněpru. Žukov, Stalin a porážka Hitlerovy bleskové války. (Z. Katreba)	3 – 4/2000/137
GEREMEK, B.: Slitování a šibenice. Dějiny chudoby a milosrdenství (V. Dangl)	1/2000/109
GOODRICK-CLARKE, N.: Okultní kořeny nacismu. Rakouští a němečtí ariosofisté (1890 – 1935) (Z. Katreba)	3 – 4/2000/136
HAJDU, T.: Tisztikar és középosztály 1850 – 1914 (V. Dangl)	3 – 4/2000/132
HERRE, F.: Než se začalo psát 1900. (V. Dangl)	3 – 4/2000/133
HIBBERT, Ch: Francouzská revoluce (T. Klubert)	2/2000/146
HLAVAČKA, M. – PEČENKA, M.: Trojspolek. Německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou (V. Dangl)	3 – 4/2000/131
JUDD, D.: Impérium. Britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti (T. Klubert)	2/2000/148
KARPATSKÉ stopy (I. Slepčov)	1/2000/117
KMENTA, J. – VALO, J. – ŽELINSKÝ, P.: Pouštní horečka (Z. Katreba)	1/2000/115
KNOPP, G.: Hitlerovi pomocníci (Z. Katreba)	1/2000/113
KOVAŘÍK, J.: Sto dní. Z Elby k Waterloo (T. Klubert)	2/2000/147
LANG, W. N. – ELIOT, P. – MAGUIRE, K.: Elitní jednotky – lidé, zbraně a operace ve válce proti terorismu (T. Klubert)	1/2000/114

Vojenská história

- LAWRENCE, T. E.:** Sedm sloupů moudrosti (Z. Klubert) 1/2000/111
MESSENGER, H.: Poslední Prušák (Z. Katreba) 2/2000/148
MICHÁLEK, S.: Brezová pod Bradlom – osobnosti
(ne) známe (M. Čaplovič) 1/2000/110
OLIVOVÁ, V.: Ústav Edvarda Beneše v Londýně 1950 – 1964 (Z. Vališ) 3 – 4/2000/141
PASÁK, T.: Český fašizmus 1922 – 1945 a kolaborace
1939 – 1945 (D. Pelčáková) 3 – 4/2000/138
PAULINY, J.: Arabské správy o Slovanoch (9. – 12. storočie) (B. Klein) 2/2000/113
SÁGVARI, Gy. – SOMOGYI, Gy.: Nagy Huszárkönyv (V. Dangl) 1/2000/108
VÁŇA, J. – SIGMUND, J. – PADIOR, E.: Příslušníci československého
letectva v RAF (J. Kalina) 3 – 4/2000/141

KRONIKA

- BAKA, I.:** Slovensko a druhá svetová vojna 2/2000/155
BÍLEK, J.: XIV. setkání českých a slovenských autorů literatury faktu 1/2000/121
BYSTRICKÝ, J.: Jubilující Marián Hronský 3 – 4/2000/143
CSÉFALVAY, F.: Vedecká konferencia k vojnovým udalostiam roku 1944
v Prahe 1/2000/122
SLEPCOV, I.: Zaujímavá výstava vo Svidníku 2/2000/157

BIBLIOGRAFIA

- ŠEĐOVÁ, B. – STANOVÁ, M.:** Vojenské dejiny Slovenska
(Výberová bibliografia VI. – 1998) 1/2000/125
ŠEĐOVÁ, B. – STANOVÁ, M.: Slovensko v rokoch druhej svetovej vojny.
Výberová bibliografia k 55. výročiu ukončenia druhej svetovej vojny
(1990 – 2000) 34/2000/149

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Vojtech **DANGL**, CSc., Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 831 03 Bratislava

JUDr. Oldřich **PEJS**, Kafkova 53, 160 00 Praha 6

plk. doc. PhDr. Jozef **BYSTRICKÝ**, CSc., Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

PhDr. Jan **ŠTAIGL**, CSc., Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

mjr. PhDr. Jiří **FIDLER**, Historický ústav Armády České republiky, U Památníku 2, 130 05 Praha 3 Žižkov

Mgr. Zoltán **KATREBA**, Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, 830 00 Bratislava

prof. PhDr. Pavol **KOLLÁR**, CSc., oddelenie pre vydávanie osvedčení odboru sociálnej politiky a sekcie personálnej a sociálnej politiky MO SR, Mariánska 5, 811 00 Bratislava

plk. v. v. Peter **HUJVAN**, Nábřežie arm. gen. L. Svobodu 34, 841 04 Bratislava

PODMIENKY PUBLIKOVANIA VO VOJENSKEJ HISTÓRII

V prípade poslaných príspevkov treba dodržiavať príslušné normy: 30 riadkov na jednej strane, 60 úderov v riadku, a to v textovom editore WORD 6 na diskete a vo dvoch výtlačkoch. Vedecké štúdie nesmú presiahnuť 40 strán textu. Každý príspevok musí obsahovať meno a priezvisko, adresu trvalého bydliska, rodné číslo a podpis autora. Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie

DANGL, Vojtech: Uhorský snem a asimilačné tendencie v armáde (1889 – 1914).....	3
PEJS, Oldřich: Vojensktí duchovní ve Skupině čs. armády na Středním východě (1940 – 1943).....	22
BYSTRICKÝ, Jozef: Zaisťovacia divízia na okupovanom území Ukrajiny a Bieloruska (november 1942 – október 1943)	35
ŠTAIGL, Jan: Ochrana štátnej hranice Slovenska v rokoch 1950 – 1966	53

Dokumenty a materiály

FIDLER, Jiří: Francouzští generálové na Slovensku a Podkarpatské Rusi (1919 – 1925)	79
KATREBA, Zoltán.: „Skrytá“ mobilizácia na Slovensku v roku 1941	87
KOLLÁR, Pavol.: K osudu Slovákov, príslušníkov 1. československej divízie vo Francúzsku	101
HUJVAN, Peter.: Nikdy nezabudnem! II. (Oslobodzovanie Československa).....	107

Recenzie

KÓNYA, Peter.: Prešov, Bardejov a Sabinov počas protireformácie a protihabsburských povstaní (1670 – 1711) (V. Dangel).....	117
IRVING, David.: Goebbels. Pán myšlenek Třetí říše (V. Bystrický)	119
SVOBODA, Gustav: Armádní generál Sergěj Jan Ingr (1894 – 1956) (Z. Vališ – S. V. Chytka)	121

Anotácie, glosy	130
------------------------------	-----

Kronika	143
----------------------	-----

Bibliografia	149
---------------------------	-----

INHALT

Studien

DANGL, Vojtech: Ungarische Versammlung
und Assimilationstendenzen in der Armee (1889 – 1914) 3

PEJS, Oldřich: Militärosche Geistliche im der Gruppe
der Tschechoslowakischen Armee im Mittleren Osten (1940 – 1943) 22

BYSTRICKÝ, Jozef: Sicherungsdivision am besetzten Gebiet
der Ukraine und Weißrussland (November 1942 – Oktober 1943)..... 35

ŠTAIGL, Jan: Staatsgrenzenschutz der Slowakei
in den Jahren 1950 – 1966 53

Dokumenten und Materialien

FIDLER, Jiří: Französische Generäle in der Slowakei
und Karpaten Ukraine (1919 – 1925) 79

KATREBA, Zoltán: „Entziehende“ Mobilmachung
in der Slowakei im Jahre 1941 87

KOLLÁR, Pavol: Zum Schicksal der Slowaken,
der Angehörigen der Tschechoslowakischen Division 1. in Frankreich 101

HUJVAN, Peter: Ich vergesse niemals! II.
(Befreiung der Tschechoslowakei)..... 107

Rezensionen

KÓNYA, Peter: Prešov, Bardejov und Sabinov im Verlauf
der Gegenreformationszeiten und der Widerstandsbewegungen
gegen Habsburger (1670 – 1711) (V. Dangel) 117

IRVING, David: Goebbels. Herr der Ideen des III. Reiches (V. Bystrický)..... 119

SVOBODA, Gustav: General der Armee, Sergej Jan Ingr
(1894 – 1956) (Z. Vališ – S. V. Chytka) 121

Anotationen, Glossen 130

Chronik 143

Bibliographie 149

CONTENTS

Studies

DANGL, Vojtech: The Hungarian Assembly and Assimilation Tendencies in the Army (1889 – 1914)..... 3

PEJS, Oldřich: Chaplains in the Group of the Czechoslovak Army in the Middle East (1940 – 1943)..... 22

BYSTRICKÝ, Jozef: The Protection Division in the Occupied Territory of Ukraine and Byelorussia (November 1942 – October 1943) 35

ŠTAIGL, Jan: Protection of the State Border of Slovakia during the years 1950 – 1966 53

Documents and materials

FIDLER, Jiří: French Generals in Slovakia and Sub-Carpatian Ukraine (1919 – 1925) 79

KATREBA, Zoltán: „Hidden“ Mobilisation in Slovakia in 1941 87

KOLLÁR, Pavol: To the Destiny of Slovaks, the Members of the 1st Czechoslovak Division in France 101

HUJVAN, Peter: I will never forget! II. (The Liberation of Czechoslovakia)..... 107

Reviews

KÓNYA, Peter: Prešov, Bardejov and Sabinov during Anti-Reformation and Anti-Habsburg Uprisings (1670 – 1711) (V. Dangel)..... 117

IRVING, David: Goebbels. Master of Ideas of the Third Empire (V. Bystrický)..... 119

SVOBODA, Gustav: Army General Sergej Jan Ingr (1894 – 1956) (Z. Vališ – S. V. Chytka) 121

Annotations, glossaries 130

Chronicle 143

Bibliography 149

VOJENSKÁ HISTÓRIA 3 – 4/2000

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo
Vydáva Ministerstvo obrany SR vo Vydavateľskej a informačnej agentúre
v spolupráci s Vojenským historickým ústavom.

Na obálke Bitka pri Rozhanovciach z Obrázkovej kroniky

Šéfredaktorka Mgr. Jana Holková
Grafická úprava Ing. Attila Molnár

Redakčná rada: plk. doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. (predseda), členovia: PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Silvia Čordášová, PhDr. Vojtech Dangel, CSc. (podpredseda), plk. PhDr. Ivan Gosiorovský, Mgr. Jana Holková, PhDr. Marián Hronský, CSc., PhDr. Vladimír Segeš, PhDr. Jan Štaigl, CSc., pplk. Peter Turza, PhDr. Oldřich Vaněk, CSc.

Mgr. Mária Stanová (tajomníčka)

Schválené do tlače dňa: 23. októbra 2000

Registračné číslo 1713/97

Rozširuje Vydavateľská a informačná agentúra, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava

ISSN 1335–3314

Tlač: OPS MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

via@mod.gov.sk

ISSN 1335-3314
